

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Bundan çeyrek asır öncesine kadar çocuğun gelişiminin doğal bir parçası olduğuna inanılan zorbalık, günümüzde hem çocukların psikolojik ve fiziksel sağlığı, hem de okul güvenliği açısından ciddi potansiyel taşıyan bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Saldırganlık grubunda yer alan zorbalık çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin Hazler (1992) zorbalığı, bir veya birkaç öğrencinin bir başka öğrenciye fiziksel veya psikolojik olarak tekrar tekrar zarar vermesi olarak tanımlarken, Randall (1997), kişi veya kişilerin diğer bir kişiyi incitmek/zarar vermek amacıyla saldırgan davranışlarda bulunması şeklinde betimlemiştir. Zorbalığı tanımlarken Hazler (1992) saldırganlığın “tekrarlı” olması üzerinde dururken Randall (1997) “amaçlı” olmasını vurgulamış; ancak bunun tekrarlı olup olmamasına değinmemiştir.

Araştırmacıların yaptığı tanımlamaları bütünleyecek olursak, zorbalık; bir veya birkaç öğrencinin başka öğrenciye fiziksel veya psikolojik olarak tekrar tekrar incitmek / zarar vermek amacıyla tekrarlı ve amaçlı olarak saldırgan davranışlarda bulunmasıdır.

Günümüz toplumu sürekli gelişen, değişen ve yenilenen bir çağın içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Yeni gelişmelerin odak noktasını, insanın insana ve insanın bilgiye ulaşması sürecinin yeniden tanımlanmasına yol açan teknolojik gelişmeler oluşturmaktadır. Tüm dünyayı saran iletişim ve bilgisayar ağları yaşam tarzını değiştirmekte ve biçimlendirmektedir. Bu dönüşüm ile birlikte haber akışı hızlanmakta, gereksinim duyulan bilginin yapısı değişmektedir. (Oktal, Ö. 1999)

Bu bağlamda her alanda yapılan yenilikler işlerimizi kolaylaştırmakta, hızlandırmakta ve yeni taleplere yol açmaktadır. İletişim ortamlarında bireyler fiziksel anlamda bir arada olamamaları bile birbirleriyle kolaylıkla iletişim kurup, bilgi alışverişi yapabilmektedirler. Ancak çağımızda yakalanan tüm bu olumlu değişimler, yanlarında olumsuzluklarını da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi de internet ortamında bireylerin karşılaştıkları uygunsuz, hakaret, tehdit edici konuşmalar ve davranışlardır. Yani bilgi teknolojilerinin gelişimi ve değişimi sonucunda şiddet, saldırganlık ve zorbalık kavramları yeni bir boyut kazanmıştır.

Şiddet ve saldırganlık dürtülerini elektronik ortamda iletişim araçları vasıtasıyla davranışa dönüştürmek, fiziksel olarak bir arada olunmasa da başka bir deyişle bir kişiye fiziksel ve psikolojik açıdan zarar vermek mümkün olabilir. İşte tam bu noktada, siber zorbalık kavramı ortaya çıkmaktadır.(Çiftçi, S.2010)

Günümüzde gerek okullarda gerekse günlük yaşamın bir parçası haline gelmiş diğer alanlarda bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımının sıklığının artması ve ulaşılabilirliğinin kolaylığı şiddet ile zorbalığın siber ortamın teknoloji alanında yer almasına neden olmuştur. Eğer şiddet ve zorbalık bilişim teknolojileri alanında gerçekleşiyorsa bu noktada siber zorbalık kavramı ortaya çıkmaktadır.

Siber zorbalık özellikle gençler arasında giderek yaygınlaşan bir problemdir. (Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2006) Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalar da gençler arasında siber zorbalık davranışının yaygın bir şekilde görüldüğünü ortaya koymuştur. (Arıca ve diğerleri, 2008; Dilmaç, 2009; Topçu, 2008.)

Yapılan birçok araştırmada (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Li, 2005; Ybarra ve Mitchell, 2004), araştırmacılar bilgi ve iletişim araçlarının kullanım sıklığı ile siber zorbalık arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur. Bilgi ve iletişim araçlarının kullanım sıklığı arttıkça siber zorba / kurban olma durumu da artmaktadır.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007), araştırmalarına katılan 14-19 yaşlarındaki bilgi ve iletişim araçlarını sık sık kullanan kişilerin siber zorbalıkla karşılaştıklarını bulmuşlardır. Li'nin (2005) alışmasında, siber zorbalık ve bilgisayar kullanımı arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunurken, siber kurban ve bilgisayar kullanımı arasında ilişki bulunmamıştır. Siber kurbanların %88,6'sı bilgisayarı haftada bir kere kullandıklarını belirtirken, siber zorbalar bilgisayarı ayda en az 4 defa kullandıklarını belirtmişlerdir. Ybarra ve Mitchell (2004) bu bulguları desteklemişler ve bilgi ve iletişim araçları kullanım sıklığının siber zorba olmada önemli bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir.

Yapılan araştırmalar incelendiği zaman siber / elektronik zorbalık hem ülkemizde hem de dünya ülkelerinde hızla, endişe yaratacak bir biçimde arttığı görülmektedir. Siber zorbalığı hem uygulayan, hem de siber zorbalıkla karşılaşan öğrencilerin okuldaki akademik başarıları ve bireysel gelişimlerini de olumsuz yönde etkilenmektedir.

Hinduja ve Patchin'in (2006) siber zorbalığın duygusal ve psikolojik sonuçlarını açıklamak için yapılandırıdıkları araştırmalarında 1500 internet kullanıcısı ergen ile çalışmışlardır. Araştırma sonuçları siber kurbanların %34'ünün kendilerini engellenmiş hissettiklerini ortaya çıkar mıştır. Engellenmiş hisseden bu kişilerin %30,6 sı kızgınlık ve %22'si kendilerini zgn hissettiklerini belirtmişlerdir.

Ybarra, Espelage ve Mitchell'in (2007), siber zorbalığın etkilerini araştırdıkları çalışmalarında yaşları 10 ile 15 arasında değişen 1588 ergen ile çalışmışlardır. Katılımcıların %48'ini kızlar, %52'sini erkekler oluşturmuştur. Katılımcılar siber zorbalık yaşantılarına göre dört gruba ayrılmıştır. Birinci grup siber zorbalıkla ilgili yaşantısı olmayanlar, ikinci grup sadece siber zorbalık yapanlar, üçüncü grup sadece siber zorbalık davranışlarına maruz kalanlar ve dördüncü grup ise hem siber zorbalık yapan hem de siber zorbalığa maruz kalan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmada siber zorbalığın yaygınlığı %21 olarak bulunmuştur. Araştırma sonuçları sadece siber zorbalık uygulayan ve hem siber zorba hem de siber kurban olan kişilerin psikolojik problemler yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu problemler arasında alkol ve marihuana kullanımı bulunmaktadır.

Türkiye'de gerçekleştirilen araştırmalar da gençler arasında siber zorbalık davranışının yaygın bir şekilde görüldüğünü ortaya koymuştur (Arıcak ve diğerleri, 2008; Dilmaç, 2009; Topçu 2008). Ancak bu konuda yapılan bilimsel çalışmaların başlangıç seviyesinde olmasının yanında sonuçları, endişeleri haklı çıkaracak boyuttadır. (Öksüzler, İ 2010)

Siber sosyal ortamlarda cinsel istismar, müstehcen, zararlı içerik, rahatsız edilme, fiziksel rahatsızlıklar, kişilik bozuklukları, bağımlılık, kötü alışkanlıklar edinme, olumsuz etkilenme, kişisel bilgileri paylaşma ve özel hayata dair görüntülerin yayınlanması gibi önemli sorunlarla karşılaşmaktadır.

Örnek olarak ABD'de 2009 yılında FCC tarafından gerçekleştirilen "Gelişen Medya Dünyasında Ailelerin Bilinçlendirilmesi ve Çocukların Korunması" araştırmasında çocukların %46'sı internette tanıştıkları kişilere özel kişisel bilgilerini vermektedirler. Gençlerin %70'i ise internette siber zorbalık, tehdit ve rahatsız edici içeriklerle karşılaştıkları görülmektedir.

Tüm dünyada yaygın olarak görülen ve sürekli artış gösteren siber zorba davranışlarda bulunma ve siber zorba davranışlara maruz kalma durumunun KKTC'deki yaygınlık durumunun belirlenmesi, siber zorbalığın azaltılması ve önlenmesi kapsamında sorunların saptanması faydalı sonuçlar sağlayabilir. Ortaya çıkan sonuçlar bağlamında da bireylerin göstermiş olduğu veya maruz kalmış olduğu zorbalık türleri belirlenip, önlemler alınabilir.

Bilgi teknolojilerinin kullanımı her gün giderek yaygınlaşmaktadır. Yaygınlaşan kullanımla birlikte; bireylerin teknolojik cihaz kullanırken karşılaştıkları siber suçlar da aynı oranda artış göstermektedir. Bu durum, siber zorbalığı önleme faaliyetlerini de gündeme getirmektedir.

Yapılan araştırmaların sonuçları incelendiği zaman bilgi ve iletişim kaynaklarının bilinçsiz bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bireylerin yaygınlaşan bilinçsiz kullanımı sonucunda da karşılaşılan siber zorbalık durumları da artış göstermektedir. (Smith ve diğerleri, 2008; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Li, 2005; Ybarra ve Mitchell, 2004) Bu nedenle; bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanım düzeylerinin belirlenmesi ve bu düzeylerin eğitimde söz konusu alan içeriğine yönelik eğitim programları oluşturularak aşamalı olarak artırılması açısından bir farkındalık yaratabileceği düşünülmüştür.

Siber sosyal ortamlarda bireylerin karşılaştıkları; cinsel istismar, müstehcen, zararlı içerik, rahatsız edilme.. vs gibi olumsuz davranışlara maruz kalmamak için ne gibi önlemler alınabileceği, siber zorba ve siber kurban olma durumlarının ne türde, ne düzeyde ve hangi durumlarda ortaya çıktığının saptanması gerekli görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve siber zorba davranışlara maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerini tespit etmektir. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- 1) Gençler arasında sergilenen siber zorbalık türleri nelerdir?
- 2) Maruz kalınan siber zorbalık türleri nelerdir?
- 3) Sergilenen ve maruz kalınan siber zorbalık türleri;
 - a. yaşa
 - b. cinsiyete
 - c. öğrenim gördüğü bölüme
 - d. sınıf düzeyine
 - e. sosyo - ekonomik duruma
 - f. akademik başarıya
 - g. bilgi teknolojileri sahip olma durumuna
 - h. bilgi teknolojilerini kullanım sıklığına
 - i. bilgi teknolojilerini kullanım amacına
 - j. internete erişim sağladıkları mekana
 - k. anne baba birliktelik durumuna

göre anlamlı bir fark gösterir mi?

1.3. Sayıtlılar :

Araştırmada;

- Seçilen örneklem grubu evreni yansıtmıştır, varsayımından hareket edilmiştir.

- Ölçeğin uygulandığı öğrenci grupları; ölçeği tarafsız ve ciddi bir şekilde cevaplamıştır.

1.4. Sınırlıklar:

Araştırma;

- Yöntem açısından ilişkisel tarama modeli ile,
- Kaynak grup açısından I. ve IV. sınıf Okul Öncesi Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümlerindeki öğrencilere uygulanan ölçek sonucu elde edilen verilerle,
- Sadece siber zorba – kurban konulu ölçek,
- Zaman açısından 2010 – 2011 öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.5. Önem:

Ailenin tutumu ve eğitimsizliği, eğitim sistemi, ülkenin ekonomik yetersizliği, gençler için oluşturulması gereken sanat ve spor merkezlerinin azlığı, bilgisayar oyunları ve internet sitelerinin içerdiği siber şiddet, medyada şiddet içerikli yayınların yapılması gibi durumlar şiddetin okullarda yaygınlaşmasının yalnızca bir boyutu olarak görülmektedir. (Verimli, 2006; Akgündüz, Oral ve Avanoğlu, 2006)

Son zamanlarda Türk toplumunda şiddet olaylarının hızla çoğalması dikkat çekici bir durumdur. Gün geçtikçe bu olayları gerçekleştirenlerin yaş ortalaması düşmüş ve şiddet olayları her kesimi içine almaya başlamıştır. (Kayaş, 2006.)

Duygusal, fiziksel, sözel, cinsel, siyasal ve daha birçok boyutta kendini gösteren şiddet olgusu toplumun her kesiminde olduğu gibi son dönemlerde okullarda da sıklıkla karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Bir araya gelmemesi gereken şiddet ve okul kavramları her geçen gün daha da çok yaşama girmektedir. (Elektronik Sosyal Bilimler Derg.)

Okullarımızda son zamanlarda artan şiddet ve zorbalık aslında batıda 1970’li yıllardan bu yana çözüm aranan toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır (Olweus, 2005). Okullardaki zorbalığın tarihsel gelişimine bakıldığında, bu konudaki ilk araştırmaların refah düzeyi yüksek İskandinav ülkelerinde yapıldığı ve zamanla dünyanın farklı yerlerinde benzer çalışmaların giderek yaygınlık kazandığı gözlenmektedir (Berger, 2007).

Öğrenciler arasında gözlenen şiddet, yakın zamanlara kadar birçok araştırmacı tarafından toplumsal gelişimin ve değişimin doğal bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Son yıllarlarda yapılan araştırmalar ise okullardaki şiddet olaylarının temeli olarak çocukluk dönemindeki şiddet davranışlarını irdelemekte, şiddetin büyümenin doğal bir parçası olmadığını vurgulamaktadır (Güvenir, 2005).

Zorbalığın tanınması, okullarda zorbalığı önleyici yaklaşımların izlenmesi konusunda çalışmanın okullarda görev alan eğitimcilerle ve bu okullarda öğrenim gören bireylerin ebeveynlere yararlı olacağı düşünülmektedir. Gençlerin siber paylaşım ortamlarında sergiledikleri şiddet ve saldırganca davranışların nedenlerinin araştırılıp, çözüm yollarının ortaya konulması önemli görülmüştür.

Ayrıca araştırma sonuçlarına dayanılarak; şiddet ve saldırganca davranış durumlarının en aza indirgenmesi açısından eğitimde program geliştirme çalışmaları yapılıp, eğitim kurumlarımızda konu alanına yönelik ders içerikleri hazırlanabilir. Böylelikle bireylerin siber zorba ve kurban olma durumları bilinç durumlarının artması ile birlikte azalabilir.

1.6. Tanımlar:

Şiddet:

Şiddet, düşmanlık ve öfke gibi saldırgan duyguların kişilere veya nesnelere yönelik olarak yıkıcı fiziksel güç kullanımı yoluyla dile getirilmesidir. Çiftçi, S. (2010).

Zorlamak, bedensel ya da psikolojik olarak acı çektirmek, vurmak, dövmek, yaralamak, işkence yapmak gibi bir dizi davranışlar şiddetin en yaygın biçimlerini oluşturur. (Deveci ve diğerleri 2008)

Saldırganlık:

Diğer insanlara fiziksel ve psikolojik açıdan zarar vermek, onları incitmek amacıyla bir kişi veya grup tarafından ortaya konan davranışlar olarak tanımlanabilecek olan saldırganlık, kişinin duygularını, düşüncelerini ve inançlarını genellikle diğer bireylerin haklarını çiğneyerek uygunsuz biçimde ifade etme biçimidir. (Norşenlli, F. 2009)

Zorbalık:

Besag, zorbalığı “fiziksel güç bakımından karşısındakine karşı koyamayacak güçte olan bireye daha güçlü olan kişi/ler tarafından, bu kişiyi incitmek/rahatsızlık vermek/huzursuz etmek gibi amaçlarla tekrarlı olarak yapılan fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel saldırılar” olarak tanımlamıştır.

Sanal / Siber Zorbalık:

Siber zorbalık; kendisini savunamayacak durumda olan bir kişiye karşı, elektronik iletişim araçlarını kullanarak bir ya da fazla kişi tarafından sürekli ya da tekrarlı bir şekilde uygulanan kasıtlı, saldırgan davranıştır. Daha geniş bir ifadeyle siber zorbalık; bireyin ya da grubun mutluluğuna karşı (fiziksel, psikolojik, duygusal) saldırı-taciz-sindirme, korkutma, haksızlık etme, küçük düşürme ve mahcup etme amacıyla elektronik bilgi-iletişim araçları ve siber teknolojiler kullanılarak yapılan, düşmanlık içeren, kasıtlı ve tekrarlı, bireysel veya kolektif olarak gerçekleştirilen olumsuz çevrimiçi davranışlardır. (Çiftçi, S. 2010).

Sanal / Siber Zorba:

Siber ortamda elektronik iletişim araçlarını kullanarak bir veya daha fazla kişiye sürekli ya da tekrarlı şekilde kasıtlı, saldırganca davranışlarda bulunan kişidir. Siber teknolojileri kullanarak kasıtlı ve tekrarlı biçimde gerçekleştirilen olumsuz çevrimiçi davranışlarda bulunan birey / gruplardır.

Sanal / Siber Kurban:

Siber ortamda elektronik iletişim araçlarını kullanarak bir veya daha fazla kişi tarafından sürekli ya da tekrarlı şekilde uygulanan kasıtlı, saldırganca davranışlara maruz kalan kişidir. Siber teknolojileri kullanarak kasıtlı ve tekrarlı biçimde gerçekleştirilen olumsuz çevrimiçi davranışlara maruz kalan birey / gruplardır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1980’li yılların sonundan itibaren bilişim teknolojilerinde (BT) görülen hızlı gelişmeler, günümüz toplumlarının tüm sistemlerini etkilemiş, bilgi ve iletişim teknolojileri, internet, insanların her geçen gün artan bilgiye ulaşma, bilgiyi saklama ve paylaşma gereksinimine yanıt vermesi özelliği ile yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. (Erdur ve Kavşut, 2007). Özellikle 2000’li yıllardan itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerinin çeşitlenmesi ve giderek yaygınlaşması, bu gelişmelere paralel olarak çocukların ve ergenlerin ekranlarıyla olan iletişimlerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, bazı araştırmalarda dolaylı saldırganlık bazı araştırmalarda ise ilişkisel saldırganlık çerçevesinde ele alınan yeni bir zorbalık türünün tanımlanmasında belirleyici rol oynamıştır. (Burnukara P. 2009)

Ancak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı imkânların denetimsiz ve yasaksız kullanımı bazı olumsuzlukların doğmasına da neden olmaktadır. Bu olumsuzluklardan bir tanesi de okullarda zaten üç önemli bir sorun olan ekran zorbalığına yeni bir boyut kazandırmasıdır. Siber zorbalık ya da elektronik zorbalık gibi isimler verilen bu zorbalık türü ülkemizde çok fazla çalışılmamış bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdur ve Kavşut, 2007).

İnternetin eğitim-öğretim başta olmak üzere pek çok alanda sağladığı yararlar tartışılmazdır. Bununla birlikte her teknolojik gelişmede yaşandığı gibi görünen yararların yanı sıra teknolojinin kötüye kullanılmasından kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkmaktadır. İnternet, cep telefonu, kısa mesaj servisi gibi iletişim araçları günlük yaşamı kolaylaştırmalarının yanında kötü niyetli

kullanıcıların ellerinde diğer insanlara zarar veren araçlara dönüşmektedir. İsimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar, tüm bu zararlı eylemlerin Siber Zorbalık adı altında tanımlanmasına neden olmuştur (Çetinkaya, B. 2009).

Siber zorbalık, akran zorbalığının siber ortamda yaşanıldığı bir durumdur. Farklı araştırmalarda internet zorbalığı, internet saldırganlığı, internet tacizi, elektronik zorbalık olarak da adlandırılan siber zorbalık kavramı, akran zorbalığı literatürü kapsamında son yıllarda sıklıkla ele alınan konulardan birisidir. Bir bireyin, diğer bir birey ya da grup tarafından hedef seçilerek, elektronik temelli iletişim araçları yoluyla zaman içinde tekrarlayıcı biçimde rahatsız edilmesi olarak tanımlanan ve ilişkisel saldırıları da içeren siber zorbalığın uzun vadede geleneksel akran zorbalığına göre daha zarar verici olabileceği belirtilmektedir. (Burnukara, P. 2009)

İnternet yoluyla iletişim bireylerin her türlü bilgi ve veriye rahatlıkla, kısa sürede ulaşımını sağlarken bir yandan da iletişimin bireyin kimliğini saklamaya olanak vermesi ve iletişimde önemli bir yeri olan sözsüz iletilerin ve kişisel fiziksel özelliklerin algılanmasına olanak tanınamaması nedeniyle iletişim sürecini ve sonuçlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Diğer yandan internet, sohbet odaları, e-posta ve web sayfaları çocuklar ve gençlerin uygunsuz materyallere ulaşımını da olanaklı kılmaktadır. İnternet özellikle pornografik sayfalar, şiddet içeren oyunlar, cinsiyet ayrımcılığı ya da ırkçılığı yücelten siteler ile çocuk ve gençler için büyük riskler taşımakla birlikte bağımlılığa da yol açabilmektedir.

Siber zorbalık, son 10 yılda başta Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada olmak üzere, internet ve online teknolojileri yoğun olarak kullanan ülkelerde baş göstermiş ve hızla yayılan ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gençler arasında daha fazla görülmesi ve sonuçlarının tahmin edilenden de yıkıcı olması, dikkatlerin kısa sürede bu sorun üzerinde odaklanmasına neden

olmuştur. Bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde siber zorbalık eylemleri okul başarısızlığından intihara dek uzanan pek çok sorunun nedenleri arasında sayılmaktadır (Çetinkaya, B. 2009).

Yurt dışındaki literatüre paralel olarak Türkiye'de de son zamanlarda bilgi iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ile birlikte medyaya yansıyan ölüm ve yaralanma ile sonuçlanan şiddet olaylarının olduğu dikkati çekmektedir ("Kızların chat kurşunu", Hürriyet, 31 Ocak 2006; "Chat'te başladı, cinayetle bitti" (Hürriyet, 4 Şubat 2006; "Chat kavgası bıçakla bitti", Hürriyet, 24 Ocak 2008).

Siber zorbalık kavramının ortaya çıkmasından sonra, fiziksel ortamda çoğu zaman yüz yüze iletişimle gerçekleşen akran zorbalığını siber zorbalıktan ayırt etmek için akran zorbalığı yerine 'geleneksel zorbalık' kavramı kullanılmaktadır (Li, 2006).

Siber zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım özelliklerine bağlı olarak siber zorbalığın farklı şekillerde ortaya çıktığı göze çarpmaktadır. Bunlar arasında, anlık mesajlaşma, elektronik posta, sohbet odası, takma isim kullanma, cep telefonu ile arama veya mesaj gönderme yoluyla yapılan zorbalıklar dikkati çekmektedir. (Burnukara, P. 2009)

Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippet (2006) tarafından yapılan bir araştırmada elektronik posta aracılığıyla tehdit içeren, utandırıcı, kırıncı mesajlar göndermek, insanları sohbet odasında küçük düşürmek, internette biri hakkında dedikodular/olumsuz söylentiler yaymak, kameralı cep telefonu ile kişinin kendisinden izin alınmadan çekilen utandırıcı fotoğraflarını internet ve/veya cep telefonu aracılığıyla diğer insanlarla paylaşmak siber zorbalık türünden davranışlara örnek olarak verilmiştir. (Burnukara, P. 2009)

Vandebosch ve Van Cleemput'ın (2008) 10-18 yaşları arası öğrencilerle yaptıkları bir odak grubu çalışmasında ise öğrenciler siber zorbalık türlerinden en çok anlık mesajlaşma yoluyla zorbalığa maruz kaldıklarını, birilerinin MSN şifrelerini kırarak, arkadaş listesindeki kişileri sildiğini veya bu kişilere rahatsız edici mesajlar gönderdiğini bildirmişlerdir. Aynı araştırmada öğrenciler ayrıca, kişisel iletileri kopyalayarak başkalarına göndermek, dedikodu yaymak, kişilerin resimleri üzerinde oynamalar yaparak değiştirmek ve bunları diğerlerine göndermek, bir öğrenci ile ilgili aşağılayıcı ifadelerin yer aldığı web siteleri oluşturmak, tehdit edici elektronik posta göndermek, birini elektronik posta yoluyla kandırmak, herkese açık bir sohbet odasında birini aşağılamak ve cinsel ifadelerin yer aldığı mesajlar göndermek gibi internet zorbalığının farklı türlerine maruz kaldıklarını da bildirmişlerdir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde siber zorbalıkta bulunan ve siber zorbalığa maruz kalan çocuk ve ergenler tarafından en sık bildirilen zorbalık türlerinin, internette anında mesajlaşma, telefonla arayarak rahatsız etme ve cep telefonu ile mesaj gönderme ve kurbanı rahatsız edici veya incitici şekilde gösteren resim, video göndermek olduğu bulunmuştur (Burnukara, P. 2009).

Ülkemizde yapılan araştırma bulgularına göre karşılaşılan en yaygın siber zorbalık türlerinin ise, sohbet odasından birisini atma, sohbet odasında birine yönelik hakaret etme ve web-cam aracılığı ile yapılan görüşmeleri karşıdaki kişiye fark ettirmeden başkalarına izlettirme olduğu görülmektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Topçu ve Erdur-Baker, 2007).

Yapılan araştırmalar genellikle ilköğretim – ortaöğretim düzeyinde bulunan çocuk ve ergenlerin göstermiş / maruz kalmış olduğu siber zorbalık türlerinin saptanması konusudur. Bu nedenle araştırmada üniversite düzeyinde öğrenim görülen öğrencilerin, cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, sosyo-ekonomik durumları, akademik başarıları, bilgi teknolojileri kullanım sıklıkları arasında siber zorbalığa maruz kalma ve uygulama açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak hedeflenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda bundan sonraki kuramsal çerçevede, gençler arasında bilgi ve iletişim teknolojilerini niteliği - yaygınlığı, siber zorbalık, siber ortam, siber zorbalığın çeşitleri, siber zorbalığın yaygınlığı, siber zorbalığın yaş, cinsiyet, sosyo ekonomik durum ve akademik başarı ile ilişkisi ve geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasındaki ilişkileri ele alan araştırma bulguları özetlenmiştir.

2.1. GENÇLER ARASINDA BİLGİ – İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN NİTELİĞİ VE YAYGINLIĞI

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması, özellikle de internet kullanımının günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, bireylerin bilgiye ulaşma, bilgiyi paylaşma ve sosyal hayatlarını devam ettirmeleri açısından önemlidir. Günümüzdeki gençleri teknolojiyi kaybetmeyi sosyal hayatlarından sürgün edilmeye benzetirler ve teknolojiyi kaybetmektense kurban olma riskini göze alırlar.

Ayrıca bu türden iletişim teknolojilerinin eğitimde kullanılmaya başlanması ile bilgiye ulaşmanın kolay hale gelmesi eğitim öğretim etkinliklerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Okullarda internet erişiminin olması, internet kafelerin yaygınlığı ve kablosuz ağ bağlantılarına ulaşımın daha kolay ve yaygın hale gelmesi, sosyo-ekonomik düzey gözetmeksizin çocuk ve ergenlerin internete erişimini kolaylaştırmaktadır. Ancak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı imkânların uygunsuz ve denetimsiz kullanımı bazı olumsuzlukların doğmasına da neden olmaktadır. Bu olumsuzluklardan bir tanesi okullarda zaten önemli bir sorun olan geleneksel akran zorbalığına yeni bir boyut kazandıran siber zorbalıktır. (Burnukara, P. 2009).

Literatürde çocuk ve ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım yaygınlıklarını, kullanım sıklık ve amaçlarını cinsiyet ve yaşa göre değerlendiren birçok araştırmanın olduğu görülmektedir. (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Gross, 2004; Li, 2005; Livingstone, 2003; Madell ve Muncer, 2004; Media Awareness Network, 2000; NCES, 2003; Syts, 2004; Tahiroğlu ve diğerleri, 2008; Topçu ve Erdur-Baker, 2007; Topçu, 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004a). Ancak siber zorbalıkla ilgili yapılmış sınırlı sayıdaki araştırmaya bakıldığında gençler arasında siber zorbalığın oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları dünyanın dört bir yanından gelmekte olup, siber zorbalık konusunun sadece belirli ülkeler için değil, neredeyse tüm ülkeler için bir sorun olduğuna işaret edilmektedir. (Deryakulu, D. 2008)

Günümüzde internet; aileler, öğrenciler ve öğretmenler için önemli bir bilgi kaynağı haline gelmiştir. Dünya’da ve Türkiye’de ev ortamından internet erişimi gün geçtikçe artış göstermektedir. Bu durum daha fazla sayıda çocuğun evden internete erişimini olanaklı kılmaktadır. Aynı zamanda MEB’e bağlı okullarda oluşturulan bilişim teknolojileri sınıfları ile birlikte ilköğretim öğrencilerinin %94’ünün internet erişimi sağlanmış bulunmaktadır (MEB, İnternete Erişim Projesi). Bununla birlikte internet kafelerin sayısındaki artışla birlikte her türlü sosyo-ekonomik statüye sahip öğrenciler evinde bilgisayar ve internet bağlantısı olmasa da internete kolayca ulaşabilmektedirler.

Kanada’da 6-16 yaş arası çocuklarla yapılan bir araştırmada çocukların %86’sının düzenli olarak internet kullandığı bulunmuştur. Bu araştırmaya göre, cinsiyetin interneti kullanma sıklığı üzerinde bir etkisi olmamaktadır. Ancak kız ve rekek öğrencilerin internette yaptıkları etkinlikler farklılıklar göstermektedir. Kız öğrenciler interneti daha çok iletişim amaçlı kullanırken, erkek öğrencilerin interneti eğlence ve oyun için kullandıkları ortaya çıkmıştır (Media Awareness Network, 2000). Ayrıca kızların erkeklere oranla elektronik postayı daha çok kullandığı saptanmıştır (Öksüzler, İ. 2010). Araştırmalara bakıldığında başka

bir iletişim aracı olan ve siber zorbalığa ortam yaratan cep telefonları da gençler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır (Campbell, 2005).

Erdur-Baker, Güneri ve Altun'un (2006) yaptığı araştırmada 143 ikinci kademe öğrencisi ile çalışılmış ve öğrencilerin yaklaşık yarısının (%54) her gün internet kullandıklarını belirtmişlerdir. Erdur-Baker ve Kavşut'un (2007) yaptıkları çalışmada ise lise öğrencilerinin %80'i internet ve cep telefonu/SMS kullandıklarını söylemişlerdir. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2004 yılında yaklaşık 11 milyon kişi ile gerçekleştirilen bilgisayar ve internet kullanımının incelendiği araştırma sonuçlarına göre bilgisayar (% 43.79) ve internetin (%37.41) en fazla 17-24 yaş arası erkekler tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. UPSAM tarafından Türkiye'de 1850 lise öğrencisi ile gerçekleştirmiş olduğu araştırmanın sonuçlarına göre ise liselilerin %43'ünün internette sohbet ettiği, %23'ünün ise porno sitelere girdiği görülmüştür. (Hürriyet, "Liselilerin Çılgınlığı", 22 Eylül 2006)

Topçu ve Erdur-Baker (2007) bilgi ve iletişim araçlarının kullanım yaygınlığını cinsiyete göre inceledikleri çalışmalarında, kızların %34,1'i, erkeklerin ise %41,1'i her gün internet kullandıklarını belirtmişlerdir. Kızların %61'i erkeklerin ise %32'si her gün SMS kullandıklarını söylemişlerdir. MSN kullanım sıklıklarına bakıldığında kızların %31,7'si, erkeklerin %37,9'u haftada birkaç kez kullandıklarını ifade etmişlerdir. Kızların %40,9'u forum sitelerini hiç kullanmadıklarını söylerken, erkeklerin %63,7'si forum sitelerini kullandıklarını söylemişlerdir. Chat odası kullanımlarına bakıldığında ise kızların %63,4'ü ve erkeklerin neredeyse yarısı chat odalarını kullanmadıklarını söylemişlerdir. İnternetteki aktiviteleri incelendiğinde hem kızların hem de erkeklerin interneti öncelikle ödev yapmak için, ikinci olarak chat/sohbet için ve son olarak da oyun için kullandıkları belirtilmiştir. İnternete bağlandıkları yerlere bakıldığında ise kızlar internete evden bağlanırken, erkeklerin internet kafeden bağlanmayı tercih ettikleri belirtilmiştir.

Madell ve Muncer'in (2004) ortaokula devam eden ergenlerle yaptıkları bir araştırmada, ergenlerin %83'ünün internet kullandığı görülürken, erkeklerin internette kızlardan daha fazla zaman geçirdiği rapor edilmiştir. Araştırmada ergenlerin cep telefonunu en çok konuşma yapmak ve mesajlaşmak için kullandıkları belirtilirken, kızların mesajlaşmayı erkeklerden daha fazla kullandıkları bildirilmiştir. Aynı araştırmada ergenlerin interneti en çok oyun oynamak ve müzik indirmek daha sonra internette gezinmek, e-posta için kullandıkları rapor edilmiştir. Ayrıca ergenlerin internet kullanım amaçları yaşa göre incelendiğinde ise yaşça büyük olan ergenlerin interneti gezinmek/sörf yapmak, anlık mesajlaşmak, müzik, film ya da program indirmek, alışveriş yapmak için daha fazla kullandıkları, yaşça küçük ergenlerin ise interneti ev ödevi yapmak ve oyun oynamak için daha fazla kullandıkları görülmüştür.

Yapılan birçok araştırmada (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Li, 2005; Ybarra ve Mitchell, 2004), araştırmacılar bilgi ve iletişim araçlarının kullanım sıklığı ile siber zorbalık arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur. Bilgi ve iletişim araçlarının kullanım sıklığı arttıkça siber zorba/kurban olma durumu da artmaktadır. Erdur-Baker ve Kavşut (2007), araştırmalarına katılan 14-19 yaşlarındaki bilgi ve iletişim araçlarını sık sık kullanan kişilerin siber zorbalıkla karşılaştıklarını bulmuşlardır. Li'nin (2005) çalışmasında, siber zorbalık ve bilgisayar kullanımı arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunurken, siber kurban ve bilgisayar kullanımı arasında ilişki bulunmamıştır. Siber kurbanların %88,6'sı bilgisayarı haftada bir kere kullandıklarını belirtirken, siber zorbalar bilgisayarı ayda en az dört defa kullandıklarını belirtmişlerdir. Ybarra ve Mitchell (2004) bu bulguları desteklemişler ve bilgi ve yirmi dokuz iletişim araçları kullanım sıklığının siber zorba olmada önemli bir faktör olduğunu ifade etmişleridir.

Smith ve diğerleri (2008) de siber kurban olma ile internet kullanımı arasında bir ilişki bulunduğunu, interneti daha sık kullanan ergenlerin siber

zorbalığa maruz kalma açısından daha fazla risk altında olduklarını rapor etmişlerdir.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007) ile Topçu (2008) ise internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile hem siber zorba hem de siber kurban olma arasında ilişki bulunduğunu rapor etmişlerdir. Yukarıda siber zorbalık ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım sıklığı arasında ilişki bulunduğu rapor eden araştırmalardan farklı olarak, Topçu, Erdur-Baker ve Çapa- Aydın (2008) özel okula devam eden ergenlerin devlet okulundakilere göre interneti daha sık kullandıklarını belirtmelerine rağmen, devlet okuluna devam eden ergenlerin özel okula devam edenlerden daha fazla siber zorbalık olaylarıyla karşılaştıklarını bildirmişlerdir.

Araştırmacılar, bilgi ve iletişim teknolojilerini sıklıkla kullanmanın siber zorbalık üzerinde belirleyici bir etken olduğunu belirtmelerine rağmen, interneti sık kullanan kişilerin her zaman siber zorbalığa dahil olması gerektiğini, fakat siber zorbalık yapma niyetinde olan kişilerin bu türden iletişim araçlarına ihtiyacı olduğunu bildirmişlerdir.

Hacettepe Üniversitesi “İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Akran Zorbalığına ilişkin Betimsel Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinin sonuçlarına bakıldığında; ergenliğin ilk ve orta dönemlerini temsil eden yaş grubunda ergenlerin % 31.8’inin fiziksel ortamda, % 21.7’sinin de siber ortamda, akran zorbalığına herhangi bir şekilde dâhil oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra, erkeklerin her iki durumda da zorbalık davranışlarını kızlara göre daha fazla sergiledikleri, erken ergenlik dönemindekilerin hem fiziksel hem de siber ortamda zorbalığa maruz kalma açısından daha fazla risk altında oldukları görülmektedir. Diğer taraftan geleneksel zorbalığın ortaokul yılları boyunca azalma eğiliminde olduğu; ancak ülkemizdeki eğitim sisteminde ilköğretimden liseye geçiş sınıfı olan 9. sınıfta geleneksel zorbalıkta anlamlı bir düşüş olduğu gözlenmektedir. Ayrıca araştırmada, internette geçirilen zamanın siber

zorbalığa herhangi bir şekilde dâhil olma ile annenin çalışmasının da siber ortamda zorbalığa maruz kalma ile ilişkili olduğu gözlenmektedir. Bu konudaki çok sayıda araştırma bulgusunu destekler biçimde, fiziksel ve siber ortamda meydana gelen bu iki tür zorbalık arasında bir örtüşme olduğu ve fiziksel ortamda sosyal ilişkilere zarar vermeye yönelik davranışların, siber ortamda zorbalığa dâhil olma ile güçlü bir ilişki sergilediği görülmektedir. Bunun yanı sıra ergenler her iki zorbalık türündeki davranışlarla hem okul içinde hem de okul dışında karşılaşmaktadırlar. Özetle, elektronik ortamda meydana gelen bu tür davranışları geleneksel zorbalıktan tamamen ayrı bir biçimde ele almanın konunun doğasını anlayabilmek için yeterli olmadığı görülmektedir (Burnukara, P. 2009).

2.2. SİBER ZORBALIK

Munro'ya (2002) göre internet, bireylerin kimliklerini kolayca saklayabilmesine olanak tanıyarak, online zorbanın fiziksel görünümünü kolayca saklayabilmesine ve aynı zamanda karşısındaki kişinin yüz ifadelerinden kendisini soyutlayabilmesine imkân tanıyarak, düşüncelerin ya da hissedilenlerin anında sansürlü olarak karşısındakine bildirebilmesini mümkün kılarak, görsel ya da işitsel ipuçlarının içermemesi nedeniyle insanlar ile etkileşimlerin niteliğini değiştirerek ve yüz yüze olmamanın bıraktığı etki ile bireyde etkileşimin gerçek ya da ciddi olmadığına ilişkin duygu uyandırarak, yüz yüze iken karşıdaki bireyin statüsü, cinsiyeti, yaşı vb. nedenler ile çekinerek söylemediklerinin söylenebilmesine olanak yaratarak ve kişisel stilin daha abartılı kullanılmasına neden olarak (örneğin, saldırgan bir yapısı olan bireylerin internet ortamında daha da saldırgan davranması gibi) siber zorbalığa ya da şiddete zemin hazırlamaktadır. (Çetinkaya, B. 2010)

Suler (2002)' e göre internet; siber zorbalığa ya da şiddete şu şekilde zemin hazırlamaktadır:

- Bireylerin kimliklerini kolayca saklayabilmesine olanak tanınması.
- Siber zorbanın fiziksel görünümünü kolayca saklayabilmesine ve karşısındaki kişinin yüz ifadelerinden soyutlanabilmesine olanak tanınması.
- Düşüncelerin ya da duyguların anında sansürsüz olarak karşısındakine iletimini sağlaması.
- Görsel, işitsel anlamda ipuçları içermemesi.
- Yüz-yüze iken karşısındaki bireye söyleyemediklerini söyleyebilmesine olanak tanınması.
- Kişisel tarzın istenilenden, var olandan daha da abartılı bir şekilde kullanılmasına imkan vermesi. (Willard, 2005)

Olweus (2003) zorbalığa karışan öğrencileri zorba ve kurban olarak iki boyutlu olarak sınıflandırma eğiliminin yanıltıcı olduğunu belirterek, zorbalığa karışan öğrencileri zorba, kurban, zorba/kurban ve dışarıda kalan olarak 4 grupta sınıflandırmıştır. Zorbalığı kavramlaştırırken aşağıda ifade edilen üç boyutun dikkate alınması gerektiğini vurgulanmaktadır (Olweus, 2005). Bunlar;

- Zorbalık saldırganca olmalı veya içinde kasıtlı zarar verme niteliği bulunmalıdır. Zorbanın saldırganca davranışlarının nedeninde kurbanın kışkırtması bulunmamaktadır. Kurbanın zorbayı kışkırtması sonucu zorbanın saldırganca davranması, şiddetin bir boyutu olarak düşünülmektedir. Buna göre zorbanın saldırganca davranışlarının kurban tarafından da saldırganca hissedilmesi gerekmektedir.
- Zorbalık tekrarlayıcı olmalıdır. Haftada birkaç kez üst üste olan zorbaca davranışlar zorbalık olarak nitelendirilmektedir.

- Zorbalığa karışan kişiler arasında güç dengesizliği olmalıdır. Kurbanın kendini zorbaya oranla psikolojik ya da fiziksel olarak daha güçsüz, zayıf hissetmesi gerekmektedir.

Zorbalık türleri doğrudan zorbalık (direct bullying) ve dolaylı zorbalık (indirect bullying) olarak da sınıflanmaktadır. *Doğrudan zorbalık* fiziksel ve sözel saldırı davranışlarını içerirken, *dolaylı zorbalık* ise kasıtlı yalnız bırakma veya sosyal ortamlardan yalıtım gibi davranışlarını içermektedir (Olweus, 2005).

Zorbaca davranışlar günümüzde okullarda karşılaşılan ve araştırmalarda konu edilen önemli çalışma alanlarından biridir. Son zamanlarda teknoloji alanındaki gelişmeler ve teknolojinin gençler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu yönüyle okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasında “siber zorbalık” (cyber bullying) adı verilen yeni bir zorbalık türü de gözlenmektedir. Ayas, T., Horzum M.B. (2010)

Siber zorbalık, genel olarak “diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Çetinkaya, B. 2010).

Siber zorbalık elektronik iletişim araçlarının bilinçli ve kasıtlı bir şekilde kötüye kullanımını içerir. Elektronik iletişim araçlarını kullanarak bir kişiye ait şifreleri (kredi kartı numarası ve şifresi, anlık ileti hesabı şifresi, internet sayfalarına yüklenen üyelik şifreleri gibi) ele geçirmek ve kullanmak, kişisel bilgileri öğrenip yayımlamak, bir kişi ya da grup hakkında iftira atmak ve söylenti çıkarmak, kişi ya da kişilere hakaret etmek, taciz ve takip etmek, rızası olmadan bir kişinin fotoğraflarını ve görüntülerini siber ortamda paylaşmak gibi

davranışlar siber zorbalığa örnek olarak gösterilir. Dolayısıyla, siber zorbalık sadece bir çevrimiçi güvenlik problemi değil aynı zamanda sosyal ilişkileri de tehdit eden önemli bir sorundur. İnternet ve dijital iletişim araçları yoluyla, hedef olarak seçilen bir kişinin popülaritesini azaltmaya, kişinin sosyal hayatına ve kişiler arası ilişkilerine müdahale etmeye, hedef olarak belirlenen kişiyi taklit etmeye ve herhangi gruptan veya sosyal ortamdaki dışlamaya-uzaklaştırmaya yönelik davranışlar da siber zorbalık çatısı altında değerlendirilir. Siber zorbalık, internet siteleri, bloglar (internet günlükleri), tartışma grupları, sosyal ağ siteleri, sohbet odaları, anlık mesajlaşma, mobil telefonlar, kısa mesaj servisleri veya e-posta teknolojileri gibi siber ortamlarda gerçekleştirilmektedir. (Çiftçi, S. 2010).

Fiziksel olarak uzakta bulunan bir kurbanı karşı saldırganlık ve tacizi de kapsayan siber zorbalık, çoğunlukla kişisel bilgisayar veya cep telefonları kullanılarak diğer kişiye onun hoşuna gitmeyen ifadeleri göndermeyi içermektedir. Siber zorbalıkta saldırgan ile kurban arasında kişisel bir temas bulunmamasına rağmen saldırıya uğrayan kişi psikolojik zarar görmektedir (Çiftçi, S. 2010).

Belsey (2006), siber zorbalığı, “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğerlerine zarar vermek için tasarlanan kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranış içeren zorbalık türü” olarak tanımlamıştır. (Çetinkaya, B. 2010)

Arıcak, T. siber zorbalığın, gerçek hayatta akran tacizinin elektronik şekli olduğunu ifade ederek, şunları kaydetti: "Siber zorbalık, diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi, karalayıcı web siteleri ve karalayıcı online kişisel oylama siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlardır. Siber zorbalık, akran tacizinin elektronik bir formudur. Öyle ki bu davranış

formları hızla yaygınlaşan bir biçimde okulun sınırlarını aşmış, çocukların evdeki odalarına kadar girmiştir."

Patchin ve Hinduja'ya (2006) göre ise siber zorbalık, elektronik metinler aracılığı ile kasten ve belirli tekrarlarla gerçekleştirilen zarar verme davranışıdır. Bu metinler çok ciddi içerikli mesajları (ölüm tehdidi, küfür, hakaret vb.) kapsayabilmektedir. Siber zorbalığı, internetle kurbanlara isteyerek ve sürekli zarar verme olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, başkalarının e-postalarını izinsiz okuma veya kişisel şifrelerini kullanma, utandırıcı mesajlar gönderme, kurbanın utandırıcı resimlerini çekme ve bunları yayma gibi eylemleri içermektedir. (Çetinkaya, B. 2010)

Willard (2005) ise siber zorbalığın kurbanlara zarar vermek için internet veya diğer dijital ortamlar veya dijital materyallerin kullanılması olduğunu ifade etmektedir.

Siber zorbalık geleneksel zorbalığın yeni bir formudur. Siber zorbalar kurbanlarının görünüşü, cinsel kimlikleri, yoksullukları, sınıfları, hastalıkları ve yetersizlikleri gibi birçok konuda onlara saldırıda, tacizde bulunabilirler (Çetinkaya, B. 2010)

Belsey'e (2007) göre siber zorbalık, bir birey ya da grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kasıtlı ve sürekli olarak başkalarına zarar vermeye çalışmasıdır. Willard (2005) ise siber zorbalığın kurbanlara zarar vermek için internet veya diğer dijital ortamlar veya dijital materyallerin kullanılması olduğunu ifade etmektedir. Siber zorba davranışlar kısaca internet ya da diğer dijital iletişim araçları vasıtasıyla zararlı ya da ahlak dışı mesajlar ya da resimler yollama olarak ifade edilebilir (Li, 2006).

Siber zorbalık, kasıtlı olarak bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak, bir birey ya da grup tarafından tekrarlanan düşmanca davranışlarla karşı tarafa zarar verilmesi durumudur. (wikipedia)

İnternet, telefon ve diğer kanallar kullanılarak karşıdaki kişiyi utandırmak ya da incitmek amacıyla gönderilen veya iletilen görüntü ve mesajlar, ya da bir elektronik cihaz ile gerçek bir kişiliği karşı atılan iftiralar bütünü siber zorbalık olarak tanımlanmıştır. Kurban hakkında genellikle çevrimiçi bir forumda utanç verici ya da yanlış bilgi yayınlanmıştır. (wikipedia)

Birinin birçok e-mail ile kişi ile daha çok temasta bulunmak istemesi, ama aynı zamanda tehdit, cinsel uyarılar, aşağılayıcı etiketleri içermesi, aşağılama amaçlı olarak ifadeler kullanılması ya da çeşitli forumlarda alay konusu yaparak kurbanlar üzerinde psikolojik bir baskı oluşturması siber zorbalık olarak görülebilir. (wikipedia)

Siber zorbalar çeşitli kişisel verileri ifşa edebildikleri gibi, web siteleri ve forumlarda kişinin alay konusu olması amacıyla mağdurun kimliği hakkında yalan yanlış malzemeler de oluşturabilirler. Zorbalar bazen çeşitli sitelerde taciz ve tehdit içeren mesajlar gönderebilirler, ya da kişi hakkında dedikodu yayabilmektedirler. (wikipedia)

Çocuklar gençliklerinde ilk olarak birbirleriyle online olarak alışverişe başlarlar. Araştırmaya göre, erkekler kızlardan daha önce online alışverişe başlamaktadır. Fakat ortaokulda kızlar erkeklerden daha çok siber zorbalıkta yer almaktadır. Zorba erkek ya da kız olsun onların amacı karşıdaki kişiye gözdağı, taciz, utanç ya da çevrimiçi tehdit vermektir. Bu zorbalık e-posta, kısa mesaj, blog ve web siteleri üzerinden gerçekleşir. (wikipedia)

Bu tanımlar incelendiğinde siber zorbalığın meydana gelmesi için zorbaca davranışın mutlaka dijital teknolojilerin kullanımıyla oluşması gerekmektedir.

Siber zorbalık genel zorbalıktan bu yönüyle ayrılmaktadır. Alanyazın incelendiğinde siber ve genel zorbalık arasında başka farklılıklarla da karşılaşmaktadır. Shariff (2005) siber zorbalığın genel zorbalıktan ayrılan üç temel özelliğinin bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki siber ortamda zorbaca davranışlarda bulunan kişiler, kim oldukları bilinmeden bu davranışları gerçekleştirebilirler. İkincisi genel zorbalığı sadece olayın gerçekleştiği yerde bulunup, bu olaya şahit olan kişiler öğrenirken, siber zorbalık olayları sadece uygulandığı ortamlarda değil aynı zamanda dijital ortamlar aracılığıyla tüm dünyadan öğrenilebilmektedir. Üçüncü olarak siber zorbaca davranışlarda cinsellik daha kolay ve daha fazla kullanılabilir. (Ayas, T., Horzum M.B. 2010).

Bunun yanında genel zorbaca davranışlara maruz kalan kurbanlar zorbaca davranışın meydana geldiği alandan ayrıldıktan sonra zorbalardan kurtulabilmesine rağmen siber kurbanların zorbaca davranışlardan kurtulabilecekleri bir alan bulunmamaktadır. Çünkü siber ortamda zorbaca davranış internet, cep telefonu ve diğer teknolojik araçlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Strom ve Strom, 2005). Bu yönüyle siber zorbalık zaman ve mekandan bağımsız olarak her an ve her yerde gerçekleştirilebilmekte ve kurbanın sürekli zorbalığa maruz kalacağı kaygısıyla yaşamasına neden olabilmektedir. (Patchin ve Hinduja, 2006).

Görüldüğü gibi genel zorbalık yukarıda bahsedilen yönleri ile siber zorbalıktan ayrılmaktadır. Bazı durumlarda ise genel zorbalığa karşılık verebilmek amacıyla siber zorbalık, siber zorbalığa karşılık verebilmek amacıyla genel zorbalık yapılabilmektedir. Strom ve Strom (2004) fiziksel olarak zorbalığa maruz kalan bireylerin fiziksel güçsüzlüğünden dolayı zorbaya karşılık veremezken siber zorba davranışları ile zorbadan intikam alabildiğini belirtmektedir. (Ayas, T., Horzum M.B. 2010).

Zorba davranışların geçen 50 yılda arttığı görülmüştür (Englander ve Muldowney, 2007). Zorba davranışların hangi yaşlarda ortaya çıktığına dair yapılan bir araştırmada ise, zorba davranışların ilköğretim döneminde başladığı, ortaokul yıllarında zirveye ulaştığı ve lise yıllarında durulmaya başladığı belirlenmiştir (Englander ve Muldowney, 2007). Ayrıca son dönemlerde zorbalık vakaları hızla artmakla beraber, 'cyberbullying' gibi yeni formlarının da ortaya çıktığı ifade edilmektedir (İnan, 2005).

2008 yazında, araştırmacılar Samet Hinduja ve Justin Patchin siber zorbalık mevcut durumunu özetledi ve siber zorbalık üzerine bir kitap yayınladı. Araştırmaları; siber zorbalığın son birkaç yılda artmakta olduğunu göstermiştir. Ortaokul öğrencileri arasındaki siber zorbalığı raporlayan bulguları son çalışmalarında elde etmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyinde yer alan büyük bir okul bölgesindeki yaklaşık 2000 orta dereceli okul öğrencisinde rastgele araştırma yapılmış, ve onların %17 sinin hayatlarında en az bir kez, %10 unun ise son 30 gün içerisinde siber zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır. Bu oranlar daha önceki araştırmalardaki oranlardan düşük olmakla birlikte, Hinduja ve Patchin önceki çalışmalarında ağırlıklı olarak büyük ergenler ve internet örnekleri baz alınmıştır. Bu da, gençlerin küçük çocuklara göre daha fazla siber zorbalığa maruz kalma riski taşıdığını göstermektedir. (wikipedia)

İnternet kullanıcıları kimlikleri bilinmediği için kendilerini güvende hissettiklerinden, internetin sağladığı anonimliğin bilgisayar ve mobil iletişim araçları vasıtasıyla olumsuz davranışlar sergilemelerini tetiklediğinden, kullanıcıların günlük yaşamdaki bir takım davranışlarını siber dünyaya taşıdıklarından dolayı günümüzde siber zorbalık rahatsızlık verecek kadar revaçtadır. Daha da kötüsü; çevrimiçi zorbalık internetin endüstriyel dünyada eğitilmiş insanlar için bir lüks olmaktan çıkıp güvenli yaşamın bir gereği haline gelmesinden sonra gittikçe artmakta, uluslararası bir kriminolojik sorun olarak ortaya çıkan siber suçlar giderek yaygınlık kazanmaktadır (Çiftçi, S. 2010).

Siber zorbalık günümüz toplumlarını ve gelecek nesilleri tehdit etmekte olan, özellikle çocukları ve gençleri tehdit eden, gün geçtikçe büyüyen önemli bir toplumsal problemdir (Ponsford, 2007; Shiraldi, 2008).

Türkiye ve hatta pek çok Avrupa ülkesi için yeni bir konu olan siber zorbalık, özellikle son beş yıldır ABD ve Kanada'da eğitim bilimciler ve psikologlar başta olmak üzere diğer uzmanlar tarafından araştırılan ve tartışılan bir konudur. Sorun, kıtasal ya da bölgesel değil küresel önem kazanan bir sorundur. İşin içinde dünyayı bir odaya sıkıştıran internetin olduğu düşünülürse sorunun ciddiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Yakın bir gelecekte eğitim sistemleri içinde siber zorbalığın, yüz yüze yaşanan zorbalıktan daha çok tartışılacak bir konu olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. (Arıcak,T. 2008)

2.3. SİBER ORTAM

Siber ortam, siber zorbalığın gerçekleştiği iletişim ortamlarıdır. Siber zorbaların siber zorbalık davranışlarını gerçekleştirdiği birçok iletişim ortamı bulunmaktadır. Bunlardan en fazla kullanılanları anlık mesajlaşma, metin mesajı, e-posta, sohbet odaları ve bloglardır.

Anlık Mesajlaşma (IM-Instant Messaging), eş zamanlı olma özelliği dışında eposta ile aynıdır. Anında mesajlaşma, bir bilgisayar programı sayesinde, üye olarak, listenize eklediğiniz kişilerle gerçek zamanlı görüşme olanağıdır. Program özelliğine bağlı olarak görüntülü ve sesli görüşme olanağı da olabilir.(wikipedia)

İnternet aracılığı ile yapılan eş zamanlı konuşmada her iki tarafta aynı zamanda çevrimiçi olup, karşılıklı mesajlaşırlar. Bedava kullanabileceğiniz birçok mesaj programı (MSN, Yahoo messenger, ICQ gibi) vardır ve bu programlar birçok katılımcıyla sohbet edebilmeye uygundur. Bir kişi mesajlaşma

programına üye olduğunda, diğer kullanıcılar tarafından aranabilen bir kullanıcı profili yaratırlar. Bu tür programlar ayrıca arkadaş listesi oluşturmanızı ve ekranınızda takip edebilmenizi sağlarlar. Program arkadaşlarınızdan biri çevrimiçi olduğunda bunu size bildirir.

Aslında anlık mesajlaşma sadece üyeler olarak bilinen ve listeye kaydedilmiş arkadaşlar arasında gerçekleşebilir. Kullanıcılar aynı anda birden fazla konuşma penceresini yönetebilirler. Kullanıcılar listedeki diğerleri dışında istedikleri arkadaşlarını mesajlaşmaya davet edebilirler (Çetinkaya, B. 2010).

Anlık mesajlaşma ile ilgili endişelerden bir tanesi, iki kişi mesajlaşırken bir tarafın diğer tarafın iradesi dışında bunu kopyalayabilmesi ve bir başkasına gönderebilmesidir. Bu “ortaya çıkarma” (outing) olarak adlandırılır. Bazı tecrübesiz kullanıcılar şifrelerini mesajlaşma sırasında açığa vurabilirler, bu da bazı vicdansız kullanıcıların sahte tavır takınmalarına, ahlaksız ve saldırı içeren materyaller göndermelerine olanak sağlar. Birisi karşı tarafı engellemesine rağmen, karşı taraf yeni bir ekran ismi alarak bu stratejiden kaçmayı başarabilir. Bu çevrenin bilinemezlik yapısı kullanıcılara olabileceklerinden daha açık olmalarını sağlar. Sosyal yönden eksik olan, utangaç gençlik de böylece online ortamda diğerlerine daha fazla sosyal saldırıda bulunabilmektedir (Willard, 2005)

Sohbet insanların birbirleriyle diyalog kurmalarına yarayan bir iletişim sistemidir. Sohbet odaları, eş zamanlı yazılı konuşmaların gerçekleştiği odalardır, burada yapılan sohbetler odadaki herkese açıktır. Bununla birlikte sohbet odalarında anlık mesajlaşma olarak bilinen özel sohbet yapmak da mümkündür. Sohbet odasındaki bir kişi, diğerlerini sohbete davet ederken istediklerini de sohbet dışında tutabilmektedir (Bauman, 2007).

Sohbet bir ortamda bir konuyu veya birden fazla konuyu konuşarak fikir üretilerek yada bilgisayar üzerinden yazı anlatım şekli ile yapılan diyaloglara denir. Sohbet günümüzde bir çok kısımda anlatılabilir. Mesela sözlü olarak yapılan sohbet günümüzde revaçta olmasıyla birlikte bunlara günümüzün

teknolojisinde yazılı sohbet de eklenmiştir. Sözlü sohbetten sonra daha çok revaçta olan yazılı sohbet günümüzün teknolojisinde bilgisayar üstünden faaliyet göstermektedir.

Yazılı sohbet; yazılı sohbet internetin olması ile sağlanan bir sohbet hizmetidir. Bu hizmet e-mail, msn, sohbet (chat, arkadaşlık) siteleri olarak tanımlayabiliriz. E-mail üstünden yapılan yazılar günümüzde pek yoğun olmasa da msn üstünden yapılan sesli ve görüntülü yazılı sohbet günümüzde olmazsa olmazlar arasındadır. Sohbet siteleri ise yazılı sohbetin en açık ve kolay örneğini gösterir.

Sohbet odalarının kullanımı ile ilgili ilginç bir araştırma Amerika'da yapılmıştır. 40376 dokuzuncu sınıf öğrencisinin, toplam öğrenci sayısının neredeyse yarısı, evlerinden interneti kullanarak sohbet odalarına girdiklerini göstermiştir. Sohbet odalarını ziyaret etmeyenlerle kıyaslandığında sohbet odalarını ziyaret edenlerin önemli oranda duygusal sıkıntı ve stres içinde oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca sohbet odalarını ziyaret edenler riskli davranışları sergilemeye (sigara, alkol, uyuşturucu maddeler gibi), tecavüz kurbanı olmaya ve evden uzaklaşmaya daha yatkın oldukları ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada sohbet odasındaki kişilerin başka internet alanlarını (email gibi) kullanmadıkları gözlemlenmiştir. Bu noktada da araştırmacılar sohbet odası üyelerinin, internet zorbalarının yol açtığı zararlı sonuçlara karşı zayıf olduklarını gösterdiğini ön sürmüştür. Kişilerin kimliklerini belirtmeden görüş bildirebildikleri sohbet odası türleri de vardır. Bunlara “çok kullanıcıli zindanlar” (MUD, Multi-User Dungeons) adı verilmektedir. Burada da birden fazla kullanıcı sohbe eş zamanlı olarak online katılabilmektedir. Sohbet odalarından farklı olarak burada insanlar birbirlerini tanımamaktadırlar. (Çetinkaya, B. 2010).

Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı'nda 2009 yılında Burçin Sarıcı tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında Atatürk Üniversitesi, Erzincan Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, TOBB ve Gazi Üniversitesi'nde öğrenim gören

ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin oluşturduğu 717 kişilik öğrenci grubunun siber sohbet ortamlarını kullanma yılları incelendiğinde, %24,3'ünün son bir yıldır, %47,4'ünün 2-4 yıldır, %28,3'ünün 5 yıl ve daha uzun zamandır siber sohbet ortamlarını kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların siber sohbet ortamlarına bağlanma sıklıkları incelendiğinde, %15,5'inin, günde bir kere, %25,8'inin, günde birkaç kere %12,0'sinin, haftada bir kere, %27,9'unun, haftada birkaç kere, %11,0'inin, ayda birkaç kere ve %7,8'inin, yılda birkaç kere siber sohbet ortamlarına (Chat odaları, MSN, ICQ vb.) bağlanmakta oldukları görülmüştür.

Katılımcıların siber sohbet ortamlarında geçirdikleri süre incelendiğinde, %27,6'sının, 1 saatten az, %46,3'ünün, 1-2 saat, %17,4'ünün, 2-4 saat, %8,6'sının, 4 saatten fazla siber sohbet ortamlarında zaman geçirdikleri görülmüştür. Katılımcıların kullandıkları siber sohbet ortamları incelendiğinde, %5,4'ünün, MIRC, %6,7'sinin, HTML sohbet odalarını, %3,9'unun, ICQ, %95,3'ünün, MSN (Live) Messenger ve %9,3'ünün, Yahoo Messenger sohbet ortamlarını kullanmakta oldukları görülmüştür.

Ankete katılan erkeklerin % 15,9'unun siber sohbet ortamlarına günde 1 kere bağlandıkları, % 33'ünün günde birkaç kere, %10,6'sının haftada bir kere, % 28'inin haftada birkaç kere, % 7,8'inin ayda birkaç kere ve % 4,8'inin yılda birkaç kere siber sohbet ortamlarına bağlandıkları görülmüştür. Ankete katılan kızların % 15'inin siber sohbet ortamlarına günde 1 kere bağlandıkları, % 16,9'unun günde birkaç kere, %13,8'inin haftada bir kere, % 27,8'inin haftada birkaç kere, % 15'inin ayda birkaç kere ve % 11,6'sının yılda birkaç kere siber sohbet ortamlarına bağlandıkları görülmüştür.

Anket katılımcılarının siber arkadaşlık sitelerine üye olma durumları incelendiğinde, siber arkadaşlık sitesine hiç üyeliği olmayanların %70,4, bir tane siber arkadaşlık sitesi üyeliği olanların %10,9, birkaç tane siber arkadaşlık

sitesine üye olanların %14,6, çok sayıda siber arkadaşlık sitesine üyeliği olanların %4,0 kisi olduğu görülmüştür.

Katılımcıların internet sohbet ortamlarını kullanma amaçları incelendiğinde 717 kişinin %42,8'i verilen ödevleri sınıf arkadaşları ile yapmak için sohbet ortamlarını hiç kullanmadıkları, %23,8'inin nadiren, %20,8'i ara sıra, %8,2'si sık sık ve %4,3'ü çok sık kullandıkları görülmüştür. Ankete katılan kişilerden dersleri ile ilgili olarak sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmak amacıyla siber sohbet ortamlarını kullananlar cevabı incelendiğinde, katılımcıların %34,2'sinin bu amaçla hiç siber ortama girmedikleri, %21,6'sının nadiren, %25,8'inin ara sıra, %12,4'ünün sık sık ve %6,0'ının çok sık olarak dersleri ile ilgili olarak sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmak amacıyla siber sohbet ortamlarına girdikleri gözlenmiştir.

En fazla kullanılan iletişim ortamlarından bir diğeri olan e-posta, mesaj göndermek için kullanılmaktadır ve gençler kadar yetişkinler tarafından da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Olumlu yönlerinin dışında e-posta, saldırı mesajları göndermek, taciz etmek ve rol yaparak başkasına acı vermek için de kullanılabilir (Bauman, 2007). Bireyler e-posta (elektronik posta) yolu ile birbirine övgü dolu mesajlar gönderebilir, düz metin mesajlarında duygularını, duygusal durumları ifade etmek amacıyla tasarlanan simgelerle, daha ileri uygulamalarda sesli ya da sessiz çeşitli animasyonlarla isteklerini ifade edebilirler.

Yine Burçin Sarıcı'nın yapmış olduğu araştırma kapsamında yer alan bilgiye bakacak olursak; siber sohbet ortamlarında tanışıp güvenilen kişilere e-posta adresini vermeye erkek katılımcıların % 10,6'sı, kız katılımcıların ise % 3,8'i kesinlikle katılmaktadırlar. (Erkek katılımcıların oranı kız katılımcıların oranının yaklaşık iki katıdır.)

Metin mesajları ise, gençler arasında tercih edilen iletişim yöntemlerinden birisidir. Metin mesajları (SMS, MMS mesajları olarak da bilinirler) kelimeler ve

kısaltmaların kullanıldığı, cep telefonu aracılığı ile gönderilen kısa mesajlardır. Gelişen teknolojiyle birlikte birçok cep telefonu diğer telefonlara ya da e-postalara dijital fotoğraflar gönderebilmektedir. Birçok bilgili kişiler kimliklerinin görünmemesi için internet sitelerinden cep telefonlarına metin mesajları gönderebilmektedir. Metin mesajları Avustralya'da 14-17 yaş gençliğinin tercih ettiği oldukça popüler iletişim araçlarından biridir. 10-14 yaş gençliğinin neredeyse yarısı, 15-17 yaş gençliğinin de %80'i her gün metin mesajı kullanmaktadır (Çetinkaya, B. 2010).

Genel olarak bloglar, bir sayfa üzerinde tarihe göre ters sırada listelenmiş içeriklerden oluşan web sayfaları olarak tanımlanır. Blog yazarı kolay bir şekilde bir başlık ve içerik metni yazarak yeni bir konu oluşturabilir ve oluşturduklarını bütün internet kullanıcılarıyla paylaşabilir. Bloglara yazılan yorumlar sayesinde yazarlar ve okuyucular arasında bir etkileşim oluşabildiği gibi okuyucuların birbirleriyle fikir alışverişi yapmaları da sağlanabilir. Blog kayıtlarına resim, video ve kullanıcı anketi gibi çok çeşitli içerikler eklenebilir. Ayrıca bu içerikleri okuyanların bunlara zalimce ve acımasızca yorum yapmaları da mümkündür. Bloglar siber zorbaların başkaları hakkındaki sırları, düşünceleri ve yorumları gönderebileceği bir platformdur (Bauman, 2007).

Bluetooth zorbalığı, yapılan bir çalışmada katılımcılar tarafından bahsedilmiştir. Bu belirli bir alan içindeki herkese cep telefonu aracılığı ile metin mesajı gönderilen bir zorbalık türüdür. Nereden geldiği bilinmeyen bir kaynaktan birisinin bir odadaki, bardaki ya da benzer yerlerdeki mahcup edici bilgilerinin başkalarına dağıtılmasını içerir (Çetinkaya, B. 2010)

2.4. SİBER ZORBALIĞIN ÇEŞİTLERİ:

(Smith vd., 2006)' e göre siber zorbalık mevcut teknolojiye bağlı olarak birçok şekilde görülebilmektedir. Siber zorbalığın ortaya çıkış formları genel olarak yedi kategoriye ayrılmaktadır(Çetinkaya, B. 2010).

Bunlar;

- Metin Mesajı Zorbalığı,
- Resim/Video Klip Zorbalığı (Cep Telefonu Kamerası İle),
- Telefon Araması Zorbalığı (Cep Telefonu Aracılığı İle),
- E-Mail Zorbalığı,
- Chat Odası Zorbalığı,
- Anlık Mesajlaşma Aracılığı İle Yapılan Zorbalık,
- Web Sitesi Aracılığı İle Yapılan Zorbalıktır.

Siber zorbalık farklı biçimlerde ortaya konabilir (Willard, 2005). Örnekler Willard 2005'ten alınmıştır:

Parlama (Flaming): Bir kişi hakkında başka bir kişiye veya gruba e-mail ya da metin mesajı ile kızgın, müstehcen ve kaba mesajlar yollama.

“Ali ve Ahmet internette birbirlerine sinirlendikçe sinirlenirler. Hakaretler havada uçuşur. Ali Ahmet'i ertesi gün okulda olacaklara hazırlıklı olması için uyarır.”

Taciz (Harassment): Bir kişiye sürekli olarak e-mail ya da metin mesajı ile çirkin, kaba ve aşağılayıcı mesajlar yollama.

“Semra okul müdürüne Leyla'nın diğer öğrencilere zorbalık yaptığını bildirir. Semra eve geldiğinde e-mailinde 35 kızgınca yazılmış mesaj

görür. Adı bilinmeyen bir yabancidan acımasızca yazılmış mesajlar almıştır.”

İftira (Denigration) : Bir kişi hakkında başka kişilere onun ismine veya arkadaşlığına zarar verecek doğru olmayan, utandırıcı, acımasız sözler veya bunlara benzer online materyaller gönderme.

“Bazı gençler ‘Kaan’dan Nefret Ediyoruz’ isimli bir web sitesi hazırlarlar. Buraya Kaan’ın yapmadığı ama yapmış gibi görünen dedikodular, söylentiler, onunla ilgili fıkra ve karikatürler koyarlar.”

Taklit Etme (Impersonation): Başka bir kişiyiymiş gibi yaparak o kişi ile ilgili başkalarına onun ismine veya arkadaşlığına zarar verici mesajlar ya da materyaller gönderme.

“Aslı, Esra’yı e-mail hesabından çıkış yaparken dikkatlice izler ve şifresini öğrenir. Daha sonra Aslı Esra’nın hesabını kullanarak, onun erkek arkadaşına incitici mesajlar gönderir.”

Ortaya Çıkarma (Outing): Birisinin sırlarını veya mahçup edici bilgilerini veya görüntülerini online ortamda başkaları ile paylaşma.

“Deniz şişman bir lise öğrencisidir. Beden eğitimi dersinden sonra soyunma odasında üstünü değiştirirken, Anıl cep telefonu ile onun resmini çeker. Saniyeler sonra okulda cep telefonu olan çocuklar arasında resim dağıtılmıştır.”

Hilekârlık (Trickery): Başka bir kişinin kılığına girerek başka birisiyle konuşup ondan bilgilerini alma ve bunu başkalarıyla paylaşma.

“Zeynep, Hülya’nın arkadaşımıymış gibi yaparak ona birçok soru sorar. Hülya arkadaş olduğunu düşündüğü için sorulan sorulara kendisiyle ilgili

gerçek cevapları verir. Zeynep bu cevapları diğer kişilere kendi yorumlarıyla iletir.”

Dışlama (Exclusion): Birini bile bile ve acımasızca bir online gruptan çıkartma.

“Ceren, okuldaki kızlar grubuna katılmak için çok uğraşır ve gruba katılmayı başarır. Ama şimdi okuldaki kızlar grubundan atıldığı için gruptaki bütün kızlar tarafından internette de bloke edilmiştir.”

Korku Yaratma (Cyberstalking): Defalarca yinelenen, kişinin gözünü korkutucu, şiddetli, acı verici ve iftira içeren tehditlerle tacizde bulunma.

“Selin, erkek arkadaşından ayrılır. Erkek arkadaşı Selin’e kızgın, tehdit içeren ve suçlayıcı mesajlar gönderir. Selin’in kız arkadaşlarına onun hakkında çirkin dedikodular yayacağını ve cinsellik içeren resimlerini, e-mail adresi ve telefon numarası ile birlikte yayacağını söyler.”

2.5. SİBER ZORBALIK İLE İLİŞKİLİ ETMENLER

2.5.1. Yaş – Siber Zorbalık

Riske maruz kalma oranı yaşla doğru orantılı olarak artmaktadır: 9-10 yaşındakilerin %14’ü, 11-12 yaşındakilerin %33’ü, 13-14 yaşındakilerin %49’u ve 15-16 yaşındakilerin %63’ü bir veya daha fazla riske maruz kalmıştır. (Eukidsonline)

Ülkemizde bilişim teknolojileri kullanımının en sık görüldüğü yaş grubu 16-24 yaş arasındır. (TÜİK, 2004) Öte yandan, Williams ve Guerra'nın yaptığı bir araştırmaya göre ise siber zorbalığın en sık görüldüğü dönem ortaokul yıllarıdır. Başka bir araştırmada ise; 11-13 ve 14-16 yaş arası gençlerin siber zorbalık yapma oranlarının farklılaşmadığı bulunmuş olmasına karşın (Smith ve diğerleri, 2005), bazı yazarlar genellikle büyük çocukların bilişim teknolojilerine erişimin ve kullanımının daha fazla olması nedeniyle siber zorbalık yapmaya daha yatkın olduklarını iddia etmektedirler. Örneğin; Campbell. (Deryakulu, D. 2008)

Ulusal Çocuk Ev Koruma ve Tesco Mobile tarafından yapılan 2005 anketine göre 11 ve 19 yaşları arasındaki 770 gencin, %20 sinin elektronik yolla siber zorbalığa maruz kaldığı anlaşılmıştır. (wikipedia.com)

Avustralya'da ülke çapında siber zorbalık sıklığı araştırmasında 7418 öğrencinin deneyimleri araştırılmıştır. Siber zorbalık oranları yaş ile birlikte artış göstermiş olup, öğrencilerin %4.9'u 4 yılda, %7.9 ise 9 yılda yaşadıkları siber zorbalık olayları karşılaştırılmıştır. 2009'daki rapora göre zorbalık ve taciz olaylarının yaş ile birlikte artış gösterdiği saptanmıştır. 4 yıllık öğrencilerin sadece %1.2'si, 9 yıllık öğrencilerin ise %5.6'sının siber zorbalık karşılaştırması yapılmıştır. (wikipedia.com)

2.5.2. Cinsiyet – Siber Zorbalık

Zorbalıkla cinsiyet arasında ilişki bulunmaktadır. Çevrimdışı dünyadaki şiddet ve zorbalık davranışları incelendiğinde erkekler çoğunlukla fail, kızların ise çoğunlukla kurban konumunda olduğu ortaya konulmaktadır. (Kızmaz, 2006) Siber zorbalıkta alanında da; Working to

Halt örgütünün 2009 yılında yayınladığı “Çevrimiçi Taciz” raporuna göre; kızlar siber taciz olaylarının %78’inde, erkekler ise %21’inde kurban konumundadır. Siber taciz olaylarının failleri incelendiğinde ise, faillerin %45’inin erkek, %35’inin ise kız olduğu gözlenmektedir. (Çiftçi, S. 2010)

Toplumsal cinsiyetin, siber zorba / kurban olma ile ilişkisini inceleyen çalışma sonuçları hâlihazırda tutarsız bilgiler ortaya koymaktadır. Bazı çalışmalarda kız öğrencilerin daha çok siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur. Keith ve Martin kızların daha çok siber zorbalık yapmasına gerekçe olarak siber zorbalığın “ilişkisel” türdeki geleneksel zorbalığa benzemesini göstermektedirler. (Deryakulu, D. 2008)

Diğer yandan ise; Erdur-Baker ve Kavşut, Katzer, Fetchenhauer, Belschak’ın siber zorbalık ile cinsiyet arasındaki ilişkileri inceleyen bazı araştırmalarında, erkeklerin kızlara göre daha fazla oranda siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür. Li, Slonje ve Smith, Williams ve Guerra’nın yapmış olduğu bazı araştırmalarda siber zorbalığa maruz kalma açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. (Burnukara, P. 2009)

Blair’e göre kızların akranlarıyla iletişim kurmak için hem e-posta yoluyla hem de cep telefonu yoluyla mesaj göndermeyi daha fazla kullandıkları, bu nedenle kızların erkeklere e-posta ve mesajlaşma yoluyla daha fazla siber zorbalık yaptıkları ortaya konmuştur. Bazı araştırmalarda ise erkeklerin hem kızlara hem de erkeklere bu türden davranışları daha fazla sergiledikleri yönünde bulgular elde edilmiştir. (Burnukara, P. 2009)

2.5.3. Sosyo Ekonomik Durum – Siber Zorbalık

Sosyo ekonomik durumun siber zorbalık üzerinde dolaylı bir etkisi olduğu dile getirilmektedir. Türkiye’de ailelerin gelir düzeyleri arasında fark bulunan özel ve devlet okulu öğrencilerinin bilişim araçlarını kullanım sıklıkları ile siber zorba ve / veya kurban olma durumlarını inceleyen bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Anılan çalışmanın sonuçlarına göre, yüksek gelirli grubundan olan 14-15 yaşlarındaki gençlerin bilişim teknolojileri kullanım sıklıkları orta ve alt gelir grubundakilerden fazladır. Fakat bu gençlerin siber zorba ve kurban olma sıklıkları orta ve alt gelir düzeyindeki öğrencilerden fazla değildir. Nitekim teknolojilerine erişim maddi güç gerektirmektedir. Bilişim teknolojileri yüksek sosyo ekonomik durum grubundaki öğrencilerce daha sık kullanılmaktadır. Ancak sosyo ekonomik durum ile siber zorba ya da kurban olma arasında doğrudan bir ilişki olduğunu şu aşamada söylemek olanaklı değildir. Bilişim teknolojileri kullanımı ile siber zorbalık arasında bu iki değişkeni etkileyen başka etmenlerin olduğu düşünülmektedir. Bunlara örnek olarak yetişkin denetimi, internet kullanımı ya da riskli internet kullanımı verilebilir. (Deryakulu, D. 2008)

Topçu ve diğerleri (2008) tarafından yapılan araştırmada özel ve devlet okuluna giden öğrenciler internet kullanım sıklığı ve aylık gelir açısından siber zorbalık deneyimi temel alınarak karşılaştırılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını yüksek, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen bireyler oluşturmuştur. Araştırmada siber zorbalık oranının % 35 ve kız ve erkek öğrencilerin siber zorbalığa ş oranının birbirine eşit olduğu bulunmuştur. Araştırmada ayrıca yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin bilişim ve iletişim teknolojilerine ulaşma imkânının, düşük ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerden daha fazla olduğu görülmüştür. Bununla birlikte yüksek sosyo-ekonomik

düzeydeki öğrencilerin siber zorba olma oranı, düşük ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerden daha yüksek bulunamamıştır. Araştırma sonuçları siber zorbalıkla sosyo-ekonomik düzey arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağını göstermiştir.

Syts (2004) sosyo-ekonomik düzeyle siber zorbalık arasında dolaylı bir ilişki olduğunu belirtmiş ve sosyo-ekonomik düzeyin bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanılma sıklığını dolayısıyla da siber zorba ve siber mağdur olmayı etkilediğini ifade etmiştir.

Akbulut, Şahin ve Erişti (2010) de benzer biçimde yüksek sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bireylerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Buna karşın Erdur-Baker ve Kavşut (2007) siber zorbalığın ve siber mağduriyetin ailenin aylık gelirine göre farklılaşmadığını belirlemiştir.

2.5.4. Akademik Başarı – Siber Zorbalık

Siber zorbalık ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen ulaşılabilen tek çalışma Li'nin 2007 yılındaki siber kurban olan öğrencilerin not ortalamalarının siber zorba olan öğrencilerin not ortalamalarından daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Li (2007) siber zorbalığın akademik başarıya etkisini incelediği araştırmasında siber mağdurların % 48'inin akademik başarısının ortalamadan yüksek, % 2'sinin akademik başarısının ise ortalamadan düşük olduğunu bulmuştur. Aynı çalışmada siber zorbaların % 34'ünün ortalamadan yüksek, % 57'sinin ortalama ve % 4'ünün ise ortalamadan

düşük akademik başarıya sahip olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları siber mağdurların akademik başarılarının siber zorbalardan daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Özetle; henüz bu konuda elimizde çok fazla araştırma bulgusu olmasa da şimdilik siber zorbaların ve kurbanların akademik başarılarının farklılaştığı yönünde birkaç araştırma sonucu olduğu söylenebilir.

2.6. GELENEKSEL AKRAN ZORBALIĞI:

Zorbalık farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlardan ilki okullarda öğrenciler arasında zorbalık (bullying) konusunda ilk çalışma 1989 yılında Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus'a göre okul zorbalık "Bir çocuğa bir veya daha fazla öğrenci tarafından kasıtlı olarak sürekli saldırgan davranışların uygulanması ve çocuğun bu durum karşısında korumasız kalması." şeklinde tanımlamaktadır. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] & Unicef, 2006)

Johnson, Munn, and Edwards ise okul zorbalığını, "Bir öğrenciye bilerek acı vermek, onu korkutmak veya başka bir öğrenciye acı vermek amacıyla saldırgan davranışlarda bulunmaktır" şeklinde tanımlamıştır. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] & Unicef, 2006)

Smith ve Sharp ise zorbalığı, "Bir öğrencinin başka bir öğrenci tarafından kurban olarak seçilip ona kötü, hoş olmayan şeyler söylemesi; itmesi, tekme atması, tehdit etmesi, bir yere kapatması, kötü yazılar göndermesi, onunla asla konuşmaması" olarak tanımlamaktadır. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] & Unicef, 2006)

Bu tanımlarda da görüldüğü gibi zorbalığın değişik boyutlarına vurgu yapılmaktadır. Bunlar arasında, "saldırgan davranış biçimi", "kasıtlı olarak zarar verme" ve zorbalığın sürekli olarak tekrar eden bir eylem içermesidir. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] & Unicef, 2006)

Kanada Halk Sağlığı Bakanlığı'nın (1998) zorbalık davranışlarına ilişkin sınıflandırması Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Kanada Halk Sağlığı Bakanlığı'nın (1998) zorbalık davranışlarına ilişkin sınıflandırması

Zorbaca Davranışların Biçimleri

Davranış Kategorileri	Endişelenilmesi Gereken Davranışlar	Ciddiyetle Endişelenilmesi Gereken Davranışlar
Fiziksel Saldırganlık	• İtme • Dürtme • Tükürme • Tekmeleme • Vurma	• Silahla Tehdit Etme • Mala Zarar Verme • Hırsızlık

B u l i Sözel Saldırganlık t e	• Alay Etme • İsim Takma • Kötü Bakma • Sataşma	• Telefonla Korkutma • Alt kimliğiyle, cinsel eğilimleriyle alay etme • Başkasını tehlikeli işlere cesaretlendirme • Mala karşı sözel tehdit oluşturma (Çalmakla, kırmakla tehdit etmek gibi) • Sözel olarak şiddet tehdidi oluşturmak veya başkasının bedenine zarar vermesini dayatmak • Baskı Kurma • Haraç Alma
S t e Sosyal Yalıtım e g ö r	• Dedikodu Yayma • Utandırma • Diğer Öğrencilerin Ona Aptalmış Gibi Bakmasını Sağlama • Grup Tanı Dışlama	• Kine Kışkırtma • İrkçi, seksist veya homofobik yalıtım • Diğerlerinin suçlamasını sağlamak • Toplum önünde küçük düşürme • Kötü niyetli söylentiler yayma

Temel zorbalık türleri: Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık ve Sosyal Yalıtım olarak sınıflandırılmaktadır. Yine belirlenen bu zorbalık türlerini yansıtan davranışlara ve dikkate alınması gereken davranışlar tabloda sıralanmıştır. AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi

Eliot (1997) ise; zorbalık türlerini "fiziksel", "sözel", "duygusal" ve "cinsel" olmak üzere dört gruba ayırmaktadır. Elliot'un sınıflandırmasına benzer şekilde Yoon ve Kerber (2003) kabagücün türleri arasında sözel, fiziksel ve sosyal dışlamayı saymaktadır. Elliot'un Zorbalık türleri ve bunların alt boyutları tablo 2'de verilmiştir. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] & Unicef, 2006)

Ayrıca Tablo 2'de yer alan veriler 2000-2001 akademik yılında Ankara'da örnekleme giren liselerde öğrencilerin uğradıkları zorbalık ve türlerini göstermektedir. Her bir öğrenci zorbalığın alt boyutlarını birden fazla işaretledikleri için, toplam yüzde, %100'ü aşmaktadır. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] & Unicef, 2006)

Tablo 2: Zorbalık Türleri, Alt Boyutları ve Uygulanma Sıklığı

ZORBALIK	ZORBALIK ALT BOYUTLARI	SIKLIĞI %
FİZİKSEL Median: % 33,5	a) İtme	60.5
	b) Tekme – tokat atma	24.3
	c) Silah, bıçak vb. ile saldırma	9.2
	d) Saç-kulak çekme	33.5
	e) Bedene yönelik kaba şaka	36.1
SÖZEL Median: %35,3	a) Ad takma	52.0
	b) Alay etme	40.2
	c) Sürekli takılma	35.3
	d) Laf atma	37.6
	e) Hakaret, küfür etme	32.2
	f) Tehdit etme	17.1
	g) Dedikodu yayma	29.2
DUYGUSAL Median: %28,0	a) Gruptan dışlama	16.9
	b) Küçük düşürme	30.6
	c) Herhangi bir ayırım uygulama	25.4
	d) Eşyaya zarar verme	24.3

CİNSEL Median: %15,6	a) Cinsel taciz (cinsellik içeren sözler vb.)	23.3
	b) Elle sarkıntılık	8.2
	c) Taciz	15.6

Zorbaca davranış türlerine uygun olarak sergilenen örnekler aşağıda yer almaktadır: (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] & Unicef, 2006)

Fiziksel

Zorbalık bir başkasına zarar vermek amacıyla itmek, tekme atmak, yumruk atmak vb. doğrudan fiziksel saldırı şeklinde olabilir.

Örnek;

"Beni okuldan eve dönerken izleyen bir çocuk vardı. Beni takip ederdi ve arkadan iterek yere düşürüp üzerimden geçerdi. Bir seferinde, beni çalılığa götürüp yüzümün tam ortasında yumruk attı. Bu çocuğu neredeyse hiç tanıımıyordum, yalnızca onun yolundan uzak durmaya çalışıyordum. Bu beni çok üzdü. Bazen hasta rolü yapıp okula gitmek istemezdim." Brian (12)

Sözel

Bazı zorbalar diğerlerine hoş olmayan "aptal", "şişko", "dört göz" gibi üzücü kelimelerle hitap edebilirler. Kabagücün bu türüne "sözel zorbalık" denilmektedir.

Örnek:

"Bana, [Kız zorba] domuza benzediğimi ve çirkin olduğumu söyledi. Ne zaman yakınından geçsem, domuz gibi sesler (Oink! Oink!) çıkarıyor. Diğer çocuklar da gülüyor. Yere kapanıp ağlayasım geliyor. Vici (10)

Sosyal Dışlama

Bazı durumlarda zorbalık bir başkasını görmezlikten gelme, umursamama ya da hiçbir şeye dahil etmeme şeklinde görülebilir.

Örnek;

Proje dersinde, bir çocuğun diğerine, “Bana pembe kalemini vermezsen seni doğum günü partime davet etmem” dediğini duyarsınız. Çocukların bu tür söylemlerini çok defa duymuşsunuzdur.

Duygusal

Bazı çocuklar, başka bir ırktan ya da kültürden geldikleri için kabagüce maruz kalmaktadırlar. Bazıları ise, diğerlerine farklı göründükleri ya da değişik davranışlar sergiledikleri veya bedensel engelleri bulundukları için kabagüce uğramaktadırlar. Belki göremedikleri için gözlük takması, doğum lekesinin olması, işitme cihazı takması gibi nedenlerden dolayı da zorbalıkla yüz yüze gelmektedirler.

Örnek;

Bir grup öğrenci etrafımı sardı ve bana çok çirkin - tekrar edemeyeceğim kadar iğrenç, ırkçı adlarla hitap ettiler. Bana neden ormana gidip maymun taklitleri yapmadığımı ve maymun gibi sesler çıkarmadığımı sordular. Gülerek ayrıldılar. Bu grubu daha önce hiç görmemiştim.

Cinsel

Hem erkek hem de kız çocuklar karşı cinsten olanlara sözlü ve elle taciz ve sarkıntılık yapabilmekte cinsel yönden istismar edebilmektedirler.

Örnek;

İğrenç sözleri işitmektense sınıfta kalmayı tercih ediyorum. Artık okul bahçesinde ya da koridorda rahatça gezemiyorum. (Neşe)

Elle tacize uğradım. Karşımdaki insana hiçbir şey yapamadım. Çünkü ortam çok kalabalıktı ve o anda korkudan ve şaşkınlıktan bulunduğum yerde kaldım. Çok utandım (Ayşe).

Zorba öğrenciler genel olarak fiziksel olarak güçlü ve yüksek enerjiye sahip çocuklardır. Bu tür çocuklar, saldırganca davranışlar sergilemekten ve çatışmalara girmekten hoşlanmakta ve saldırganca davranışlarının akranlarının izlenmesinden de gurur duymaktadırlar. Zorba çocuklar, akranlarının tümüyle dışlanmamakla birlikte genellikle onlardan kopuk bir biçimde kendi gruplarını oluşturmaktadırlar. Ayrıca bu gruptaki öğrenciler genellikle çabuk öfkelenmekte, kurallara uymakta zorluk yaşamakta, şiddeti bir çözüm yolu olarak görmekte ve kendilerine olumsuz ifadeler yüklemektedirler (Çetinkaya, B. 2010)

Tipik bir kurbanın en belirgin özelliği, diğer arkadaşlarıyla karşılaştırıldığında, daha güvensiz ve endişeli oluşudur. Daha tedbirli, duyarlı ve sessizdirler. Birileri tarafından herhangi bir atakla karşılaştıklarında geri çekilirler ve ağlamaya başlarlar. Arkadaşlarının zorbaca tavırları da onların bu tutumu karşısında daha da artış gösterir. Benlik saygıları düşüktür, kendileri ve içinde bulundukları durum hakkında olumsuz düşüncelere sahiptirler. Kendilerini hiçbir şeyi başaramaz, aptal, utangaç ve etkileyici olmayan biri olarak tanımlarlar. Okulda genellikle dışlanmışlardır ve yalnız gezerler. Arkadaşlarına karşı gayet çekingendirler ve hiçbir şekilde şiddete başvurmazlar, bu yüzden bu kişilerin

diğer çocuklar tarafından niçin zorbalığa uğradıkları anlaşılamaz. Bu çocukların şiddet hakkındaki görüş ve tutumları genellikle olumsuzdur. Bu grup mağdurlar “pasif-uysal mağdur” olarak isimlendirilirler (Olweus, 1995: 35, Aktaran: Çayırdağ, 2006).

2.7. SİBER ZORBALIK VE GELENEKSEL AKRAN ZORBALIĞI

Araştırmacılar siber zorbalığın geleneksel zorbalığın bir uzantısı olarak elektronik ortamda gerçekleştiğini düşünmektedirler. (Burnukara P. 2009)

Ülkemizde ve dünyada geleneksel akran zorbalığı ve siber zorbalığı inceleyen çalışmalar, bu iki tür zorbalığın yaygınlıklarına ilişkin bilgi verdiği gibi, bu iki türün ilişkili olabileceğini de düşünmektedir. Geleneksel zorbalığın yaygınlığına ilişkin farklı çalışmaların sonuçlarına dayanılarak geleneksel zorbalığın yaygınlığının %29 ile %77 arasında değiştiği hesaplanmıştır. Siber zorbalığın yaygınlığının ise %22 ile %34 arasında olduğunu ifade eden çalışmalar, aynı zamanda bu iki tür zorbalığa karışan çocukların aynı çocuklar olabileceğini göstermektedir. Bu durum, siber zorbalığın yeni bir olgu değil, geleneksel akran zorbalığın bir uzantısı olduğunu düşündürmektedir. (Deryakulu, D. 2008)

Geleneksel ve siber zorbalık davranışlarına bakıldığı zaman bu iki formda da yapılan davranışın amacı karşısındakini incitmektir ve iki formda da davranışlar tekrarlayıcıdır. Sorulması gereken bir soru güç dengesizliğinin siber zorbalıkta gerekli olup olmadığıdır. Siber zorbalar gerçek dünyada fiziksel olarak güçlü olmayan gençler olabilirler. Günlük yaşamlarında bazı gençler fiziksel olarak zayıf ve küçük bir sosyal güce sahiptirler. Buna rağmen teknolojiyi

kullanırken güçlerini teknolojiadaki ustalıklarından alırlar (Patchin ve Hinduja, 2006).

Munro (2002) siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan birçok açıdan farklı bir kavram olduğunu söylemiştir. Birinci olarak siber zorbanın kimliğini gizlemesinin çok kolay olduğunu, buna rağmen geleneksel zorbalıkta zorbanın kimliğinin açık olduğunu belirtmektedir. İkinci olarak, siber zorba hiçbir kontrol olmadan ve istediği herhangi bir zamanda mesaj yollayabilir ve fiziksel görüntüsü gizlidir. Ayrıca yapılan siber zorbalık davranışına kurbanın nasıl tepki verdiğini göremez. Üçüncü farklılık olarak siber alan aldatıcı olarak görülmektedir çünkü görsel ve işitsel işaretler yoktur. Dördüncü olarak ise siber zorbaların gerçek hayatta cesaret edemedikleri alanlarda (cinsiyet, iş, uzmanlık vb.) siber alanda kendilerini özgür hissetmeleridir.

Bir grup yazar ise bu iki zorbalık türü arasında önemli farklar olduğunu ileri sürmektedirler. Örneğin, Green'e (2006) göre siber zorbalık yüz-yüze akran zorbalığının üç temel varsayımını karşılaştırmaktadır. Yüz-yüze akran zorbalığının üç temel varsayımı;

- Kurbanın kendisine zorbalık yapanın kim olduğunu bilmesi,
- Kurban ve zorba arasında güç yönünden eşitsizlik olması,
- Zorbalık olayının okul sınırlarında gerçekleşmesidir.

Siber zorbalıkta ise eylemi gerçekleştiren kişinin kimliği çoğunlukla açık değildir ve siber zorbalık olayı cep telefonu ve bilgisayar aracılığıyla gerçekleştiğinden okul içinde ve dışında her yerde yapılabilmektedir. Yüz-yüze akran zorbalığında olduğu gibi siber zorbalıkta da zorba ve kurban arasında güç eşitsizliği vardır. Fakat siber zorbaya güç üstünlüğü getiren, fiziksel gücü ya da popülaritesi gibi toplumsal özellikleri değil, bilgisayar kullanma konusunda yetkin olmasıdır. (Patchin ve Hinduja, 2006.)

Araştırmacılar Ybarra ve Mitchell'in (2004) geleneksel kurban olanların aynı zamanda siber zorba olabilecekleri hipotezini test ettiklerinde, geleneksel kurban olan bazı ergenlerin aynı zamanda siber zorba olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar ayrıca, geleneksel zorba/kurban olanların intikam almak için siber zorbalığa karıştıkları hipotezi konusunda daha fazla araştırma yapılmasına gerek olduğunu belirtmişlerdir. Raskauskas ve Stoltz'un (2007) ortaokul öğrencileriyle yaptıkları çalışmada fiziksel ortamda akran zorbalığına maruz kalanların misilleme yapmak için siber ortamda zorbalık yapabileceğine ilişkin hipotezi desteklenmemiştir. (Burnukara,P. 2009)

Ybarra, Diener-West ve Leaf (2007) tarafından yapılan bir araştırmada ise geleneksel zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığa maruz kalma arasında % 32'lik, geleneksel akran zorbalığı gösterme ile siber zorbalık gösterme arasında % 26'lık bir örtüşmenin olduğu rapor edilmiştir. Araştırmacılar geleneksel zorbalık ile siber zorbalığın ilişkili olduğunu söylemekle beraber, bu ilişkinin çok da güçlü olmadığını belirtmişlerdir. Bu araştırmacılar, geleneksel zorbalık ile siber zorbalıkla karışanlar arasında tam bir örtüşmenin olmayışının bu iki tür zorbalık arasındaki farklılıklardan kaynaklanabileceğini (siber zorbalıkta güç eşitsizliğinin olmayışı ve siber zorbalık yapan kişinin kimliğini gizleyebilmesi gibi) öne sürmektedirler. (Burnukara,P. 2009)

Erdur & Baker ise fiziksel ortamda yapılan zorbalık ile siber ortamda yapılan zorbalık arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaştığını bulmuştur. Bu araştırmanın bulgularına göre, sözü edilen iki tür zorbalık arasındaki ilişkinin erkekler için anlamlı olduğu görülürken, kız öğrenciler için anlamlı olmadığı bulunmuştur. Hem kızlar hem de erkekler açısından fiziksel ve siber ortamda zorba olmanın ilişkili olduğu görülürken, fiziksel ve siber ortamda kurban olmanın ilişkili olmadığı bulunmuştur. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin % 32'si hem geleneksel hem de siber zorbalık kurbanı iken, % 26'sı hem geleneksel hem de siber ortamda zorbalık yapmaktadırlar. (Burnukara, P. 2009)

2.8. SİBER ZORBALIĞIN SONUÇLARI

Akranları ya da arkadaşları tarafından fiziksel, sözel, cinsel ya da duygusal zorbalığa maruz kalan çocukların hem kısa, hem de uzun dönemde bu tür yaşantıdan/yaşantılardan olumsuz biçimde etkilendiğine ilişkin araştırma bulguları giderek artmaktadır (Neary ve Joseph, 1994).

Günümüzde siber zorbalığın yol açtığı pek çok negatif etki vardır. Rapora göre, sinirli, öfkeli ve depresif olarak siber zorbalık etkileri görülebilir. Bir gence göre; hem zihinsel hem de fiziksel zararları vardır. Kişiyi hasta ve değersiz gibi hissettirebilir. Kurban deneyimlerine göre ise siber zorbalık okula mahcup ve korkuyla gitmeye neden olabilir. Ayrıca siber zorbalık ve düşük benlik kaygısının ailevi problemler, okul problemleri ve şiddete yönelim olgusu arasında bir bağ vardır. Sonuç olarak, Amerika'da siber zorbalık kaynaklı intihar düşünceleri ve gerçekleşmiş intihar vakaları olduğu rapor edilmiştir. (Cyberbullying research center)

Siber zorbalığa maruz kalan çocukların pek çok psikolojik değişken açısından risk grubunda oldukları kabul edilmektedir (Craig ve Pepler, 2003). Siber zorbalığa maruz kalan çocukların daha fazla psikolojik yardıma gereksinim duydukları, depresyon ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu ve benlik saygılarının da daha düşük olduğu bildirilmektedir (Craig, 1998).

Zorbalığın çocuklara hem stres, hem de zarar vermesinin yanı sıra, çocuklukta yaşanan zorbalığın olumsuz etkilerinin yetişkin yaşamında da devam edebildiği, zorbalıktan yalnızca kurbanların değil, zorbaların da olumsuz biçimde etkilendiği de belirtilmektedir (Kapıcı, G. 2004)

Adolescent Health dergisinde yayımlanan bir araştırma; gençlerin bilinen zorbalık türlerine göre siber zorbalıktan çok daha fazla etkilendikleri ve bu yeni zorbalık türünün gençleri depresyona daha fazla yönelttiği bulguları. Yedi bin

üç yüz on üç yedinci ve onuncu sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada geleneksel zorbalıkla internet üzerinden gerçekleştirilen siber zorbalık türleri karşılaştırılıyor. Araştırmacılar okul ortamında maruz kalınan zorbalığın sadece okul sınırları içinde kaldığını ama internet ortamında karşılaşılan zorbalığın dünyanın her bir köşesine ulaştığını ve bu yüzden kurbanlar açısından çok daha ağır sonuçlar doğurduğunu belirtiyorlar. Geçtiğimiz yıllarda uygunsuz görüntüleri arkadaşları tarafından çekilip internet sitelerine konulan bazı gençler bunalıma girip intihar girişimlerinde bulunmuştu. Günümüzde giderek yaygınlaştığı bildirilen siber zorbalığın başta Amerika ve Batı Avrupa olmak üzere dünyanın her yerindeki gençler için önemli bir sorun olduğu belirtiliyor. (akiloyunlariakademisi.com)

Hinduja ve Patchin tarafından yapılan ek araştırmada siber zorbalık deneyimi yaşamışların stres altına girdikleri, evden kaçtıkları, kopya çektikleri, okuldan kaçtıkları ya da alkol ve uyuşturucu kullandıkları raporlanmıştır.(Cyberbullying research center)

2.9. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.9.1. YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Yurtdışında yapılan çalışmalarla ilgili literatür incelendiği zaman, çalışma alanlarının siber zorbalığın yaygınlığı, geleneksel akran zorbalığının yaygınlığı, iki tür zorbalık arasındaki ilişki, bu iki zorbalık türlerinin görülme şekil ve sıklıkları, cinsiyete, yaşa..vb. gibi değişkenlere göre farklılıkları başlıca araştırma problemleri olarak ortaya konulmaktadır.

ABD’de ulusal düzeyde İ-Safe Amerika (2004) tarafından 4 ve 8. sınıf öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumlarını belirlemek amacıyla 1566 öğrenci ile gerçekleştirilen anketin bulgularına göre, öğrencilerin %58’i siber zorbalığa uğramıştır. Siber zorbalığa uğrayan

öğrenciler ise bu durumu ebeveynlerine veya diğer kişilere söylememektedir.

Stys (2004) yaptığı araştırmasında kırsal alanda yaşayan, yaşları 14 ile 18, sınıfları ise 9 ile 12 arasında değişen 231 (81 erkek, 150 kız) öğrenci ile çalışmıştır. Kişisel bilgi sorularını siber zorbalığı ve sosyoekonomik durumları arasındaki ilişkiyi açıklamada kullanmıştır. Araştırma sonuçları siber zorbalık oranının %33,9 olduğunu göstermiştir. Kızların %36,7 si, erkeklerin %28,4 ü siber zorbalık davranışlarını yaptıklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmada siber zorbalık davranışlarını uygulamada cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu çalışmada aynı zamanda siber zorbalığa verilen tepkiler araştırılmıştır. Araştırmacı siber zorbalığa verilen tepkileri 5'e ayırmıştır. Bunlar; hiçbir tepki verilmemesi (bloke etme/engelleme), pasif tepkiler (aileye/yetişkinlere/arkadaşlara söyleme), aktif tepkiler (o anda birisinden yardım isteme), seyirciler (bekleyip izleyenler ve şaka olduğunu düşünenler) ve katılımcılar (zorbalığa katılanlar). Çalışmada öğrencilerin %28,2'si zorbayı bloke ettiklerini söylerken, %6,6'sı ailesine, %1,8'i okuldaki yetişkinlere, %17,2'si arkadaşlarına söylediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %6,6'sı bunun şaka olduğunu düşünürken %1,8'i zorbaya durmasını söylemiştir. Araştırma sonuçları geleneksel ve siber zorbalık arasında da ilişki olduğunu göstermiştir.

Ybarra ve Mitchell (2004) siber zorba davranışların sıklığı, hangi cinsiyet ve yaş grubu tarafından gerçekleştirildiğine yönelik bazı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Yaşları 10 ile 17 arasında değişen 1498 düzenli internet kullanıcısı üzerinde yapılan bir çalışmada, son bir yıl içinde katılımcıların %19'unun online olarak saldırganlık ve öfke davranışlarına maruz kaldıkları, bunlardan %84'ünün kendisinin siber zorba davranışa maruz kaldığı, % 31'i ise karşı tarafa böyle bir davranışta bulunduğu belirlenmiştir.

NCH (National Children's Home) siber zorbalık hakkında iki çalışma yürütmüştür. Birinci çalışma 2002 yılında yapılmış ve bu çalışma ulusal bir çalışma olarak yürütülmüştür. Bu çalışmada daha çok cep telefonu aracılığı ile yapılan metin mesajı zorbalığına odaklanılmıştır. Araştırmaya 11 ile 19 yaşları arasındaki gençler katılmış ve katılımcıların %16'sı tehdit veya zorbalık içeren metin mesajları aldıklarını belirtmiştir. Bu kişilerin %29'u ise zorbalığa maruz kaldıklarını kimseye söylemediklerini belirtmişlerdir. (Çetinkaya, B. 2010)

NCH (National Children's Home) (2005), ilk çalışmasını devam ettiren çok daha detaylı ikinci bir çalışmayı bir telefon şirketi olan Tesco Mobile ile birlikte yürütmüştür. 11 ile 19 yaşları arasında 770 kişi ile çalışılan araştırmada katılımcıların %20'si dijital zorbalık çeşitleri ile tehdit edildiklerini ya da zorbalık gördüklerini söylemişlerdir. Zorbalık görenlerin %14'ünün metin mesajları, %5'inin chat odaları, %4'ünün ise e-mail aracılığı ile zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları belirlenmiştir. Araştırmada metin mesajları ile yapılan zorbalığın en yaygın siber zorbalık formu olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bulgular arasında gençlerin %10'unun cep telefonu ile fotoğraflarının çekildiğini ve korkutulduklarını, bunların %17'si ise bu görüntülerin başkalarına gönderildiğini bildirmişlerdir. Araştırma katılımcılarının %11'i başkalarına zorbalık ya da tehdit edici mesaj gönderdiklerini söylemiştir. Diğer bir sonuç olarak ise zorbalığa uğrayanların %26'sı onlara zorbalık yapanların yabancı olduğunu, %28'i de zorbalığa maruz kaldıklarını başka bir kişiye söylemediklerini belirtmişlerdir. (Çetinkaya, B. 2010)

Beran ve Li'nin (2005), Kanada'da 432 öğrenci üzerinde yaptıkları bir çalışmada, öğrencilerden %69'u siber taciz olayına tanık olduklarını, %21'i kendilerinin defalarca siber tacize maruz kaldıklarını ve %3'ü de kendilerinin siber tacizde bulunduklarını bildirmişlerdir.

Kanada’da Li (2005) tarafından 177 öğrenci üzerinde yapılan anket çalışmasında, öğrencilerin %54’ünün geleneksel zorbalık kurbanı olduğu ve çeyreğinden fazlasının da aynı zamanda siber zorbalık yaptığı bulunmuştur. Bu çalışma, hemen hemen her üç öğrenciden birinin diğerlerine geleneksel formda zorbalık yaptığını ve bunların yaklaşık %15’inin elektronik iletişim araçlarını kullanarak da zorbalık davranışını devam ettirdiğini göstermiştir. Yine, siber zorbalık kurbanların %60’ının kız, siber zorbaların %52’den fazlasının ise erkek olduğu gözlenmiştir. Siber ve geleneksel zorbalık arasındaki ilişkiyi korelasyon testlerini kullanarak açıklamış ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Smith, Mahdavi ve diğerleri’nin 2005 yılında İngiltere’de 11-16 yaşları arasındaki öğrencilerle yapılan araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin %22’si daha önce en az bir kez, %6.6’sı son birkaç ay içerisinde birden çok defa siber zorbalığa uğradığını bildirmişlerdir. Cep telefonu, metin mesajları, e-posta, sohbet odaları gibi siber ortamlar, öğrencilerin en çok zorbalığa uğradıkları ortamlardır. Siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin %46’sı resim ya da video yoluyla, %37’si cep telefonuyla, %29’u metin mesajları vasıtasıyla, %12’si ise sohbet odalarında zorbalığa uğramıştır. (Çiftçi, S. 2010)

Li’nin (2006) Kanada’da yaptığı bir başka çalışmada 7, 8 ve 9. sınıf öğrencilerinden 264 kişi (130 erkek, 134 kız) ile yaptıkları anket çalışmasında katılımcıların %62’si bir başkasına bir ile üç kez, siber zorbalık yaptığını, %37,8’i ise üç defadan fazla siber zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık deneyimleri olduğu ortaya çıkmıştır.

Hinduja ve Patchin’in (2006) siber zorbalığın duygusal ve psikolojik sonuçlarını açıklamak için yapılandıkları araştırmalarında internet kullanıcısı olan 1500 ergen ile çalışmışlardır. Araştırma sonuçları; siber kurbanların %34’ünün kendilerini engellenmiş hissettiklerini ortaya

çıkarmıştır. Kendilerini engellenmiş hissedenden bu kişilerin %30,6'sı kızgınlık ve %22'si üzgün duygularını hissettiklerini belirtmişlerdir.

Hinduja ve Patchin'in (2006) çalışmasında 18 yaşından küçük bireylerin %11'i çevrimiçi iken diğer bireylere zorbalık yaptıklarını, %29'u çevrimiçi iken zorbalığa maruz kaldığını ve %47'si çevrimiçi zorbalığa şahit olduklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada siber zorbalığın sohbet odalarında çok yaygın olduğu ve e-postayla yapılan zorbalığın ikinci yaygın araç olduğu görülmektedir. Yine aynı çalışmada, siber zorbalığa maruz kalanların baş etmek için hangi çözüm yollarını kullandıkları araştırılmıştır. Siber zorbalığa maruz kaldığını belirten 113 kişinin %36'sı zorbaya durmasını söylediklerini, %31,9'u uzaklaştığını, %24,8'inin hiç bir şey yapmadığını, %19,5'inin çevrimdışı gözüktüğünü ve %2,7'sinin aynı zorbalığı yaptığını belirtmişlerdir. Katılımcıların %56,6'sı bu durumu online olan arkadaşlarına söylerken, %25,7'si okuldan arkadaşlarına, %19,5'i ailesine, %16,8'i kardeşlerine, %8,8'i yetişkinlere söylediğini ve %23'ü ise hiç kimseye söylemediklerini ifade etmişlerdir.

Vandebosh, Van-Cleemput, Mortelmans ve Walrave'nin (2006) ilköğretim ve lise öğrencileri arasındaki siber zorbalık yaşantılarının yaygınlığını incelemek amacıyla İngiltere' de 2052 öğrenci ile yaptıkları araştırmada, katılımcıların %52,5'inin siber zorbalık deneyimleri olduğu ve erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorba oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda araştırmada internet veya cep telefonu ile tehdit etme, aldatma ve birisi hakkında dedikodu yapma veya bir başkasının şifresini çalma davranışlarının en çok yapılan siber zorbalık davranışları olduğu ortaya çıkmıştır. (Çetinkaya, B. 2010)

Kanada'da Beran ve Li (2007) tarafından 12-17 yaşlarındaki öğrencilerle gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin %58'i daha önce siber zorbalık deneyimi yaşadığı, %23.3'ü birden çok

defa siber zorbalığa uğradığını, %37'si siber zorbalık ile birlikte geleneksel akran zorbalığına uğradığını, %26'sı ise siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. (Beran ve Li, 2007)

Kowalski ve Limber (2007) Amerika'da yaptıkları çalışmada siber zorbalığın yaygınlığını incelemek amacıyla 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden 3767 (1852 erkek, 1915 kız) kişi ile çalışmışlardır. 23 maddelik kişisel soru formu ile siber zorbalığın yaygınlığı %4,1 olarak bulunmuştur. Araştırmacılar siber zorbalığın görülme oranının düşük olma sebebini sorulan soruların son iki aylık yaşantıyı kapsamamasından ve bu sürenin kısa olabileceğinden dolayı olduğunu öne sürmüşlerdir. Araştırmada en çok kullanılan siber zorbalık çeşitlerinin %58,4 ile anlık mesajlaşma, %20,5 ile chat odaları ve %19,1 ile e-posta olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada bulunan bir diğer bulgu ise; sınıf düzeyi arttıkça siber zorba olma olasılığının da artmasıdır.

Chiodo ve Wolfe (2008) 9 ve 11. sınıf öğrencilerine yönelik gerçekleştirdikleri araştırmalarında erkek öğrencilerin %12'si, kız öğrencilerin ise %14'ü internet ya da e-posta , sosyal paylaşım gibi elektronik iletişim araçları yoluyla zorbalığa uğradıklarını belirtmişlerdir. (Çiftçi, S. 2010)

Almanya'da Riebel ve diğerleri tarafından (2009) yapılan 6-19 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerle gerçekleştirilen araştırmada; hayatı boyunca bir ya da daha fazla elektronik iletişim araçları ile taciz, deşifre edilme, dışlanma gibi siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin oranının %14.1 olduğu, %5,4'ünün ise haftada bir ya da daha fazla kez siber zorbalığa uğradığı belirtilmiştir. (Riebel ve diğerleri, 2009)

Microsoft (2009) tarafından Avrupa'daki gençlerin siber ortamlardaki tutum ve alışkanlıklarını saptamak amacıyla gerçekleştirilen

araştırmanın sonuçları çarpıcıdır. Sonuçlara göre; Avrupalı gençlerin %29'u siber zorbalığa uğramış, %69'u siber ortamlarda kendilerini bekleyen tehlikenin farkında olduğunu ve bu tehlikelerden nasıl korunacağını bildiğini ifade etmiştir. Siber zorbalığa uğrayabilme ihtimallerini bilmelerine rağmen siber zorbalığa uğrama sayıları her geçen gün artmaktadır. Özellikle İskandinav ülkelerindeki gençler siber zorbalık konusunda şikayetçidirler. Araştırmaya katılan Norveç gençlerinin %50'si, Danimarka gençlerinin %45'i daha önce siber zorbalığa uğradığını, Danimarkalı gençlerin %18'i de sıkça siber zorbalığa uğradığını ifade etmiştir. İtalyalı gençlerin %90'ı, İspanyol ve Portekizli gençlerin de %87'si bu güne kadar siber zorbalığa uğramadıklarını ifade etmiştir. (Microsoft, 2009).

Siber zorbalıkla ilgili Hinduja ve Patchin'in ABD'de, 12-18 yaşlar arasındaki 400 öğrenci ile gerçekleştirdikleri araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin %20,4'ü hayatı boyunca bir kez zorbalığa uğradığı, %19,7'sinin siber zorbalık yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca araştırmanın yapıldığı son 30 gün içerisinde öğrencilerin %8,6'sı diğer kişilere karşı siber zorbalık yaptığını, %8,2'si başka birini incitmek, küçük düşürmek ya da çevrimiçi yorumlar gönderdiğini, %6'sı metin mesajları , e-posta kullanarak birisi hakkında dedikodular yaydığını, %5'i çevrimiçi olarak diğer kişileri tehdit ettiğini, yine %5'i cep telefonundan kısa mesaj ile diğer kişileri tehdit ettiğini, %3,3'ü insanları incitmek ya da küçük düşürmek amacıyla resimler gönderdiğini, %10,9'u bir ya da daha fazla şekilde 2 kez ya da daha fazla siber zorbalık yaptığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %20,4'ü ise hayatları boyunca en az bir kez internet sitelerinde kendileri hakkında olumsuz yazılar yazılması, izinsiz fotoğraflarının yayınlanması, kendisiyle siber ortamda alay edilmesi, hoş olmayan e-postalar gönderilmesi gibi zorbalıklarla karşı karşıya kaldığını belirtmiştir. Bu çalışmanın içeriğinde ayrıca cinsiyet de karşılaştırılmıştır. Kızların siber zorbalığa uğrama oranlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu

gözlenmiştir. Araştırmanın gerçekleştiği son 30 gün içerisinde erkeklerin %16'sı, kızların ise %25,8'i hayatları boyunca en az bir kez, erkeklerin %7,1'i kızların ise %8'i siber zorbalığa uğramış, erkeklerin %9,4'ü, kızların ise %7,6'sı siber zorbalık yapmıştır. (Hinduja, Patchin, 2010.)

EU Kids Online-Avrupa Çevrimiçi Çocuklar çalışma grubu tarafından, yüksek standartlarda tasarlanmış ve yürütülmüş olan yeni ve özgün bir anketten elde edilen tüm bulguları içeren anket, çevrimiçi güvenlik hakkındaki politikaların dayandığı kanıtları güçlendirmek için Avrupa Komisyonu'nun Güvenli İnternet Programı (Safer Internet Programme) tarafından desteklenmiş olup, 25 Avrupa ülkesinde, internet kullanan 9-16 yaş çocuklar arasından seçkisiz tabaka örnekleme ile seçilen 25,142 çocuk ve ebeveynlerinden birisi ile ilkbahar-yaz 2010 döneminde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. İnternet'i kullanan çocuklara, çeşitli çevrimiçi risklerle karşılaşp karşılaşmadıkları ve daha sonra bunun yüzünden rahatsız olup olmadığı sorulmuştur. (Yani "tedirgin, üzgün veya keşke görmeseydim diye hissettikleri".) Avrupalı 9-16 yaş arasındaki çocukların %12'si internette karşılaştığı bir durumun onları üzdüğünü veya rahatsız ettiğini belirtmiştir. Bu oran, 9-10 yaşındakiler için %9'dur. Diğer yandan, çocukların çoğu çevrimiçi bir olaydan dolayı üzüntü veya rahatsızlık duyduklarına yönelik bir durum belirtmemişlerdir. Çocuklar, riskleri her zaman üzücü veya zarar verici bir deneyim olarak görmemektedir. Örneğin, her sekiz çocuktan birinin maruz kaldığı cinsel içerikli görüntü görmek ve cinsel içerikli mesaj almak, buna maruz kalan birkaçı dışında çocuklar tarafından zararlı bir deneyim olarak görmektedir. Öte yandan, müstehcen veya incitici mesajlarla yirmi çocuktan birinin maruz kaldığı, en nadir görülen risk siber zorbalık olmasına rağmen çocukları en çok üzen durumdur. Siber zorbalıkla ilgili olarak, 9-16 yaşındaki çocukların %6'sı internet'te müstehcen veya incitici mesaj aldıklarını ve çocukların %3'ü bu tür mesajları başkalarına gönderdiklerini belirtmiştir. Zorbalık içeren mesaj alan çocukların yarısından fazlası

oldukça veya çok fazla üzülmüştür. Çocukların %19'unun çevrimiçi ve/veya çevrimdışı zorbalığa maruz kaldığını (%6'si çevrimiçi) ve %12'sinin çevrimiçi ve/veya çevrimdışı zorba olduğunu (%3'ü çevrimiçi) belirtmesi sebebiyle, günlük yaşamda yapılan zorbalık çevrimiçinden daha fazladır denilebilir. Müstehcen veya incitici çevrimiçi mesaj alan çocukların çoğu sosyal destek istemekte iken, sadece 4 çocuktan 1'i bu durumdan kimseye bahsetmemiştir. Çocukların onda altısı çevrimiçi stratejiler kullanmıştır – incitici mesajları silmek veya zorbalığını yapan kişiyi engellemek (engelleme, çocuklar tarafından etkili önlem olarak görülmüştür). 11-16 yaşındaki çocukların %15'i, arkadaşlarından “cinsel içerikli mesajlar veya fotoğraflar” (cinsel ilişki hakkında konuşmak veya soyunmuş veya cinsel ilişkide bulunan insanların görüntüleri) almış ve %3'ü buna benzer mesajları gönderdiklerini söylemiştir. Ülkeler karşılaştırıldığında, Estonya, Litvanya, Norveç, Çek Cumhuriyeti ve İsveç'teki çocukların yaklaşık olarak sekizde biri bir veya daha fazla riske maruz kalmıştır. En az riske maruz kalma oranı, Türkiye'de, Portekiz'de ve İtalya'da bulunmuştur. (eukidsonline.net)

2.9.2. YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Kapçı (2004) tarafından 206 öğrenciyle gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %40'ının bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa uğradığı, zorbalık demografik değişkenlerden çok psikolojik değişkenlerle bağlantılı olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; en sık görülen zorbalık davranışları itme ve vurma gibi fiziksel davranışlarken, en seyrek görülen zorbalık türü cinsel zorbalıktır. Bunlar değerlendirildiğinde depresyon belirtileri gösterme, yüksek kaygı,

düşük benlik saygısı gibi değişkenlerle zorbalığa uğrama arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. (Kapçı, 2004)

Koç (2006) tarafından lise öğrencilerinin zorbalık davranışlarının yordanması amacıyla 1063 öğrenciyle gerçekleştirilen araştırma sonuçları lise öğrencilerinin zorbalık davranışları ile ilgili önemli bulgular sunmakadır. Araştırma sonuçlarına göre, zorbalık olaylarının %72'si okul içinde, %28'i okul dışında gerçekleşmektedir. Zorbalık davranışı cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla zorbalık yaptıkları ve zorbalığa uğradıkları tespit edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgular değerlendirildiğinde zorbalık davranışının öfkeyi dışa vurma düzeyi, düşük ya da aşırı yüksek özsaygı düzeyi, düşük akademik başarı gibi değişkenlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. (Koç, 2006)

Erdur-Baker ve Kavşut'un (2007) lise öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerini, internet ve cep telefonu kullanma sıklıklarını inceledikleri çalışmada 228 lise öğrencisi ile çalışmışlardır. Sonuçlar diğer ülkelerde karşılaşılan siber zorba veya siber kurban olma durumlarının ülkemizde de yaşandığını göstermektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla hem daha fazla siber zorbalık yaptıklarını hem de daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile siber zorba ya da kurban olma arasında pozitif yönde ilişki bulunmuşken, okul türü, ailenin ekonomik geliri, yaş ve sınıf değişkenlerinin siber zorba ya da siber kurban olma ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir. (Erdur-Baker, Kavşut 2007.)

Topçu ve Erdur-Baker'in (2007) yüz yüze gerçekleştirilen akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi toplumsal cinsiyete dayalı olarak inceledikleri çalışmada 356 lise öğrencisi ile çalışmışlardır. Öğrencilerin %53,4'ü erkek, %46,1'i kızdır. Bu çalışmada siber zorba ve

siber kurban olma durumunu belirleyen iki paralel formlu ölçüm aracı ve zorbalık ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları yüz yüze gerçekleştirilen zorbalık ile siber zorbalık arasında pozitif yönde ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıklarını rapor etmişlerdir.

Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın'ın (2008) öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerini farklı okul türlerine göre inceledikleri araştırmada yaşları 14 ile 15 arasında değişen 183 katılımcı ile çalışmışlardır. Katılımcılara demografik bilgi formu verilerek internet aracılı iletişim araçlarını kullanma sıklıklarını ve siber zorbalık yaşantılarını ölçen sorular sorulmuştur. Sonuçlar özel okul öğrencilerinin devlet okulu öğrencilerine göre daha sık internet aracılı iletişim araçlarını kullanmalarına rağmen devlet okulu öğrencilerinin özel okul öğrencilerine göre daha çok siber zorba ve siber kurban olduklarını göstermiştir. Özel okulda okuyan siber kurbanlar siber zorbalık davranışlarını şaka olarak algıladıkları için önemsemediklerini belirtirken devlet okulunda okuyan siber kurban öğrenciler ise yapılan siber zorbalık davranışlarına karşı sinirlendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %70'inin siber zorbalıkla karşılaştıklarında başkalarından yardım aldığı tespit edilmiştir. Devlet okulunda okuyanların %28,6'sı, özel okulda okuyanların ise %43,6'sı arkadaşlarından yardım aldığını belirtmişlerdir. Özel okulda okuyan öğrencilerin hiç biri öğretmenlerinden yardım almazken devlet okulunda okuyan öğrencilerin çok az bir kısmının öğretmenlerinden yardım istediği bulunmuştur. Devlet okulunda okuyan öğrencilerin %23,8'i hiç kimseden yardım istemediğini belirtirken, %28,6'sı arkadaşlarından, %13,3'ü ailesinden, %10,5'i akrabalarından, %17,1'i kardeşlerinden, %14,3'ü tanıdıklarından, %6,7'si okul danışmanından, %5,7'si öğretmenlerinden ve %1,9'u müdürden yardım istediğini belirtmişlerdir. (Çetinkaya, B. 2010)

Coşkun (2008) 298 öğrenciyle, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık ile problemlı internet kullanımı davranışları arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmaya göre; erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha fazla zorbalık davranışları sergilemektedir. Öğrencilerin internette uzun zaman geçirmeleri, internet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih etme gibi problemlı internet kullanma davranışıyla okul zorbalığı arasında ilişki olmadığı , internette daha fazla vakit geçirmek için günlük işleri ihmal etme, tekrar internete girene kadar kendini huysuz, karamsar, rahatsız ve huzursuz hissetme gibi problemlı davranışları ile okul zorbalığının fiziksel boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.(Coşkun, 2008)

Arıcak ve diğerleri (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırma sırasında erkek öğrencilerin %13,4'ü, kız öğrencilerin %10,4'ü siber zorbalığa uğradıklarını bildirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin %35,7'si siber zorbalık davranışı yaptığı, erkek öğrencilerin %9'unun, kız öğrencilerin %16,7'sinin siber zorbalık yaptığı, erkek öğrencilerin %3,3'ünün, kız öğrencilerin ise %2,6'sının siber zorbalığa uğradığı belirtilmiştir. Öğrencilerin en çok karşı karşıya kaldıkları siber zorbalık davranışının elektronik iletişim araçları yoluyla hakarete uğramakta olduğu (%20,2) tespit edilmiştir. Hakarete uğramayı sırasıyla tehdit etme (%18,6), izinsiz olarak fotoğraflarının yayınlanması ve paylaşımı (%15,5), kendileri hakkında dedikodu üretilmesi ve yayılması (%14,7)ve sataşma (%13,2) izlemektedir. (Çiftçi, S. 2010)

Arıcak, Siyahhan, Uzunhasanoğlu, Sarıbeyoğlu ve diğerleri (2008), ergenlerdeki siber zorbalık durumunu belirlemek için yaptığı çalışmalarında, 269 öğrenci ile çalışmıştır. Öğrencilerin yaşları 12 ile 19 arasında değişmekte olup 134 erkek ve 135 kız öğrenci bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %35,7'si zorba davranış

gösterirken, %23,8'i hem zorba hem de kurban davranışları göstermiştir. Öğrencilerden sadece %5,9' unun yalnızca kurban durumunda olduğu bulunmuştur. Erkekler kızlara oranla daha fazla zorba, kurban ve hem zorba hem de kurban durumunu göstermektedirler. Araştırmada öğrencilerin %49'u siber zorbaların yakalanacağını düşündüklerini ve %40'ı da siber zorbalıkla karşılaştıklarında kimlere başvuracaklarını bildiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu siber zorbalıkla karşılaştıklarında zorbayı ya da mailleri bloke ederek, zorbaya davranışlarını yapmamasını söyleyerek, kullanıcı adını değiştirerek baş ettiklerini söylerken %15'i arkadaşlarından yardım aldığını, %10'u ailesine söylediğini, %1'i öğretmenlerine ve %3,4'ü kimseye söylemediğini belirtmişlerdir. (Çetinkaya, B. 2010)

Dilmaç (2009) tarafından 2007 yılında 18-22 yaşları arasındaki üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre ise; öğrencilerin %55,3'ü hayatları boyunca en az bir kez siber zorbalık kurbanı olduklarını, %22,5'i hayatları boyunca en az bir kez siber zorbalığın kendilerine çekici geldiğini, %41,7'si daha öne hiç siber zorbalığa uğramadığını ifade etmiştir. (Dilmaç, B. 2009)

Arıcak (2009), siber zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla demografik bilgi formu, siber zorbalıkla ilgili sorular ve Belirti Tarama Listesi-90-R (SCL-90-R), 695 kişilik (247 erkek ve 448 kız) bir üniversite öğrencisi grubuna uygulanmıştır. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin %19,7'si hayatında en az bir kez siber zorbalık yaptığını, %54,4'ü ise en az bir kez siber kurban olduklarını belirtmişlerdir. Bu yüzdeler içinden hesaplanan saf-siber zorbaların oranı %2 iken, %36,7'si saf-siber kurban, %17,7'si ise siber zorba-kurban olarak tanımlanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaklaşık yarısı internet üzerinde ya da cep telefonu ile daha önceden (en az bir kez) bir başkasıymış gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir.

İnternet ya da cep telefonu üzerinde kimliğini gizleme davranışı ile siber zorbalık arasında da anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Cinsiyete göre siber kurban olma durumu arasında anlamlı bir fark olmamasına karşın, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık eylemlerine karıştıkları bulunmuştur. Aynı zamanda erkekler, gelecekteki olası siber zorbalık davranışlarında bulunmaya daha yatkın olarak belirlenmiştir. Araştırmada göze çarpan en önemli bulgulardan ilki, siber zorba-kurban olmayan, saf-siber kurban, saf-siber zorba ve siber zorba-kurbanlar arasında psikiyatrik belirtiler açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Herhangi bir zorbalık yapmamış ve zorbalığa maruz kalmamış kişiler, saf-kurbanlardan ve zorba-kurbanlardan anlamlı düzeyde daha düşük psikiyatrik belirti göstermişlerdir. Diğer önemli bulgu ise düşmanca duygular ve psikotik belirtiler siber zorbalığı anlamlı olarak yordayan iki temel değişkendir. Aynı zamanda kişiler arası duyarlılık ve psikotik belirtiler siber zorbalığa uğrama yani siber zorba olma olasılığını da anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Bu bulgulara ek olarak daha önceden siber zorbalık yapmış olmak, gelecekte de bu tür eylemlerde bulunma olasılığını artırmaktadır. (Arıca, T. 2009)

Erdur-Baker (2010), siber zorbalık ve geleneksel zorbalık arasındaki ilişkiyi cinsiyete ve internet aracılı iletişim araçlarının sık ve riskli kullanımına göre incelediği araştırmasında yaşları 14 ile 18 arasında değişen 276 ergen (123 kız, 151 erkek, 2 belirsiz) ile çalışmıştır. Araştırma sonuçları, katılımcıların %32'sinin hem geleneksel hem de siber zorbalık kurbanı olduğunu, %26'sının ise hem geleneksel zorbalıkta hem de siber zorbalıkta zorba olduklarını göstermiştir. Erkeklerin kızlara göre her iki zorbalık türünde de daha fazla zorba ve kurban oldukları belirlenmiştir. Cinsiyete göre geleneksel ve siber zorbalık arasındaki ilişkiye bakılmış ve erkeklerde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. (Erdur-Baker, Ö. 2010)

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada üniversite öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin eylemlerinin oranları ile söz konusu davranışların bir takım değişkenlerle (yaş, cinsiyet, öğrenim gördüğü bölüm..vs) ilişkisini belirleme amaçlanıldığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri; iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. (Karasar, N. 2005)

3.2. Evren – Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2010-2011 akademik yılında KKTC'deki yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören I ve IV. sınıf üniversite öğrencileri oluşturmaktadır.

Buna göre KKTC sınırları içerisinde bulunan beş yüksek öğretim kurumu (Doğu Akdeniz Üniversitesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, ve Yakın Doğu Üniversitesi) Okul Öncesi Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören I ve IV. sınıf öğrenciler araştırma kapsamına alınmıştır.

Öğrenci evreninin tamamına ulaşılması zaman, maliyet ve kontrol bakımından güç olduğundan grup için örneklem seçilmiştir.

Araştırmanın örneklemine ise söz konusu beş yüksek öğretim kurumlarında faaliyet gösteren Okul Öncesi Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümlerinin her birinden rastgele (random) örnekleme yolu ile seçilen en az 20 öğrenci oluşturmaktadır. Toplamda ise araştırmanın örneklemine 501 kişi kız, 299 kişi erkek olmak üzere 800 kişi oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öğrencilere uygulanan “Siber Zorbalık Davranışlarında Bulunma ve Siber Zorbalık Davranışlara Maruz Kalma Anketi” kullanılarak veriler toplanmıştır. Verileri toplamak amacıyla Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi olan Akademik Bakış Dergisi sayı 19’da yer alan, sayın Dr. Tuncay Ayas ve Dr. Mehmet Barış Horzum’un geliştirmiş olduğu “Siber Zorba / Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan anket içeriğinde araştırmaya katılan bireylerin cevaplandırması için cinsiyet, yaş, öğrenim görülen kurum, öğrenim görülen bölüm, sınıf, not ortalaması, gelir düzeyi ve anne/baba birliktelik durumunu sorgulayan sorular sorulmuştur. Kişisel bilgi formu anket içeriğinde ayrı bir alt başlıkta sunulmamıştır.

3.3.2. Ölçek

Araştırmada, araştırmacı tarafından ilgili alana dayalı olarak, üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlara maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarda bulunma sıklıklarını, durumlarını, türlerini... belirlemek amacıyla Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi olan Akademik Bakış Dergisi sayı 19'da yer alan, sayın Dr. Tuncay Ayas ve Dr. Mehmet Barış Horzum'un geliştirmiş olduğu "Siber Zorba / Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması" kullanılmıştır. Bu ölçek geliştirme çalışması 2008-2009 öğretim yılında Sakarya ilinde yer alan biri özel, ikisi devlet olmak üzere ilköğretim okullarının altı, yedi ve sekizinci sınıflarında okuyan 450 öğrenciye uygulanmıştır. Söz konusu olup kullanım izni alınan ölçeğin; geçerlik çalışmalarında görünüş geçerliği ve kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Yapı geçerliliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör sonucunda iki ölçeğinde 19 madde ve üç faktörden oluştuğu görülmüştür. 19 madde ve üç faktörden oluşan kurban ve zorba ölçekleri ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeklerin modellerinin kuramsal ve istatistiksel olarak uygun olduğu bulunmuştur. Ölçeklerin güvenirliği için iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin siber kurban ve zorba alt boyutlarının iç tutarlık kat sayısı .81 olarak bulunmuştur. İki faktörlü olan ölçekte davranışlara yönelik "Bana Yapıldı" ve "Ben Yaptım" kısımları oluşturulmuştur. "Bana Yapıldı" kısmında hangi davranışlara hangi sıklıkta maruz kalındığı, "Ben Yaptım" kısmında ise hangi davranışların hangi sıklıkta uygulandığı belirtilmesi istenmiştir. Araştırma konusuna uygun olma durumundan dolayı bu ölçeğin kullanımı uygun görülmüş olup, kullanım için izin alınmıştır.

Kullanım izni alınan ölçek öncelikle taslak olarak hazırlanmış olup, içerik bakımından değerlendirilmesi için alanındaki öğretim üyelerinin

görüşlerine başvurulmuş ve onların görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Sn. Dr. Ayas ve Horzum tarafından geliştirilip; Sakarya ilinde geçerlik ve güvenirliğe tabi tutulan ölçek; aynı zamanda KKTC sınırları içerisinde de Atatürk Öğretmen Akademisi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencilerine, toplam 110 kişiye uygulanıp, geçerlik ve güvenirlik çalışmasına tabi tutulmuştur. Geçerlik ve güvenirlik analizi sonucunda croanbach alfa katsayısı siber zorba ölçeği için; 0,96 ve siber kurban ölçeği için; 0,93 bulunmuş olup, ölçek maddeleri aynı içerikte uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

2010-2011 eğitim öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, ve Yakın Doğu Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören I ve IV. sınıf öğrencilere veri toplama aracı araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. Veri toplama araçlarının uygulanması ders saatlerinde gerçekleştirilmiştir.

Öğrenciler kendilerine verilen veri toplama araçlarını yanıtlamaya başlamadan önce araştırmacı tarafından araştırmanın amaçları ve anketlerin yanıtlanması konusunda bilgilendirilmişlerdir. Veri toplama araçları öğrencilere tek oturumda (15 dakika) uygulanmıştır.

Öğrencilerin veri toplama araçlarını içten ve doğru bir şekilde yanıtlamalarını sağlamak amacıyla veri toplama araçlarının üzerlerine isimlerini yazmak zorunda olmadıkları, kendilerinden toplanan bilgilerin sadece araştırmacı tarafından okunacağı belirtilmiştir.

3.4.1. Verilerin İşlem Süreçleri

Tablo 3: Verilerin İşlem Süreçleri

Çalışılan konu	Uygulanan okul	Uygulanma Tarihi
Geçerlik-Güvenirlik Çalışması	Atatürk Öğretmen Akademisi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi KKTC Kampüs	19 Ocak 2011, Çarşamba 20 Ocak 2011, Perşembe
Ölçek Uygulanımı	Lefke Avrupa Üniversitesi	30 Mart 2011, Çarşamba
Ölçek Uygulanımı	Yakın Doğu Üniversitesi	31 Mart – 25 Nisan 2011
Ölçek Uygulanımı	Doğu Akdeniz Üniversitesi	25 – 29 Nisan 2011
Ölçek Uygulanımı	Girne Amerikan Üniversitesi	26 Nisan – 6 Mayıs 2011
Ölçek Uygulanımı	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi	27 Nisan – 18 Mayıs 2011

3.5. Verilerin Analizi

Anket yoluyla elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra SPSS 15.0.0 programı ile çözümlenmiştir.

Yapılan geçerlilik güvenirlik analizi sonucunda croanbach alfa katsayısı siber zorba ölçeği için; 0,96 ve siber kurban ölçeği için; 0,93 bulunmuştur.

Ölçekte yer alan maddelerle ilgili katılma düzeyini ifade etmek için 5'li Likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Ölçeğe verilen yanıtlar, “Her zaman (5), Sık sık (4), Ara sıra (3), Nadiren (2) ve Hiçbir zaman (1)”

şeklinde puanlanıp, elde edilen verilerin aritmetik ortalama ($\bar{x}$), standart sapma (S), değerleri saptanmıştır.

Veri seti normal dağılım gösterdiğinden ve varyanslar homojen dağıldığından dolayı, parametrik hipotez testleri uygulanmış olup, değişken tipine bağlı olarak; iki değişkenin karşılaştırılmasında Student t testi, ikiden fazla değişkenin olduğu karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki üniversitelerin I. ve IV. sınıf; okul öncesi öğretmenliği, bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmenliği, ingilizce öğretmenliği ve türkçe öğretmenliği bölümleri öğrencilerine 2010-2011 öğretim yılı bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, 501'i kız (%62,63) 299'u erkek (%37,38) olmak üzere toplam 800 öğrenciden oluşmaktadır.

Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımına tablo 4'te yer verilmiştir:

Tablo 4: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Özellikler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	501	62,63
Erkek	299	37,38
Yaş Grubu		
17 – 20 yaş	184	23,00
21 - 24 yaş	468	58,50
25 yaş ve üzeri	148	18,50
Öğrenim Kurumu		
DAU	155	19,38
GAÜ	156	19,50
YDÜ	237	29,63
UKÜ	182	22,75
LAÜ	70	8,75
Bölüm		
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	208	26,00
Okul Öncesi Öğretmenliği	254	31,75
Türkçe Öğretmenliği	144	18,00
İngilizce Öğretmenliği	194	24,25
Sınıf		
1. Sınıf	391	48,88

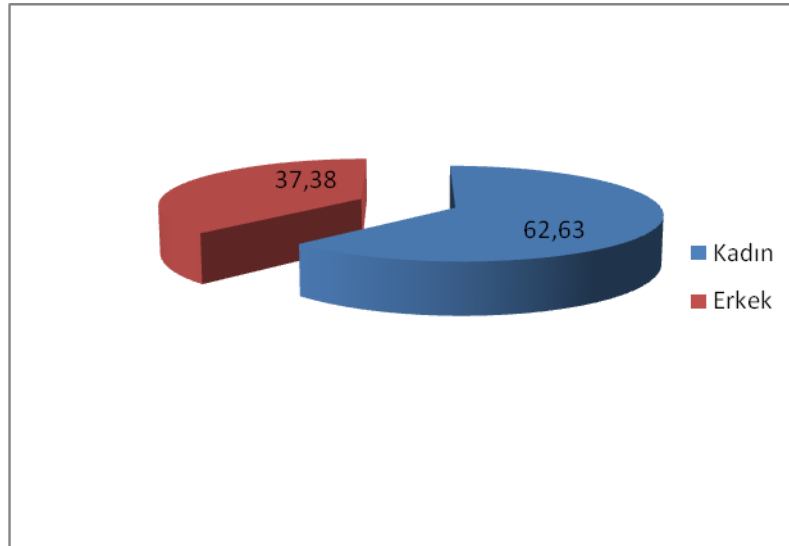
4. Sınıf	409	51,13
2009-2010 Dönemi Not Ortalaması		
1.99 ve altı	65	15,55
2.00 - 2.99 arası	202	48,33
3.00 ve üzeri	151	36,12
2010-2011 Güz Dönemi Not Ortalaması		
1.99 ve altı	78	11,85
2.00 - 2.99 arası	336	51,06
3.00 ve üzeri	244	37,08
Aile Gelir Durumu		
1200 tl ve altı	143	17,88
1300 tl – 2300 tl arası	308	38,50
2400 tl – 3400 tl arası	200	25,00
3400 tl ve üzeri	149	18,63
Anne-Baba Birliktelik Durumu		
İkisi de sağ ve beraber.	675	84,38
Annem öldü, babam yaşıyor	32	4,00
Babam öldü, annem yaşıyor	42	5,25
İkisi de öldü	13	1,63
İkisi de sağ ve ayrı	38	4,75

Tablo 4. incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %62,63'ünün kız ve %37,38'inin erkek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin %23'ünün 17-20 yaş grubu, %58,50'sinin 21-24 yaş grubu ve %18,50'sinin 25 yaş ve üzeri yaş grubunda yer aldığı görülmektedir.

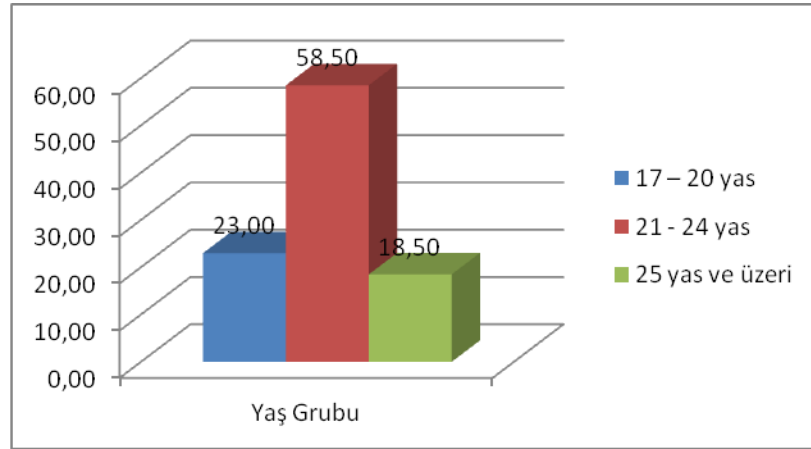
Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %19,38'i Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde (DAÜ), %19,50'si Girne Amerikan Üniversitesi'nde (GAÜ), %29,63'ü Yakın Doğu Üniversitesi'nde (YDÜ), %22,75'i Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde (UKÜ) ve %8,75'i Lefke Avrupa Üniversitesi'nde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere bakıldığında % 26'sının bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmenliği, %37,75'inin okul öncesi öğretmenliği, %18'inin Türkçe öğretmenliği ve %24,25'inin de İngilizce öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gördükleri saptanmıştır. Öğrencilerin %48,88'i 1.sınıfta ve %51,13'ü 4. sınıfta öğrenim görmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %15,55'inin 2009-2010 dönemi not ortalamasının 1,99 ve altında, %48,33'ünün 2,00 – 2,99 arası ve %36,12'sinin 3 ve üzeri not ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. 2010-2011 güz dönemi not ortalamalarının dağılımı incelendiğinde öğrencilerin %15,55'inin 1.99 ve altı, %51,06'sının 2,00-2,99 arası ve %37,08'inin 3,00 ve üzeri not ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır.

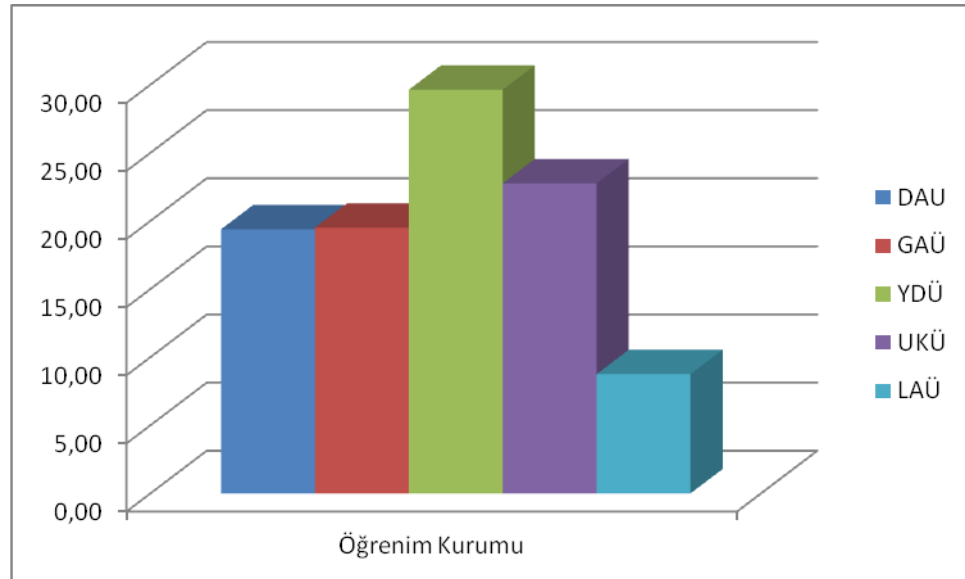
Öğrencilerin %17,88'nin ailelerinin gelir durumu 1200 TL ve altında, %38,50'sinin 1300 TL – 2300 TL arasında, %25,00'inin 2400 TL – 3400 TL arasında ve %18,63'ünün 3400 TL ve üzerinde olduğu saptanırken, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%84,38'inin) anne ve babalarının sağ ve beraber oldukları saptanmıştır.

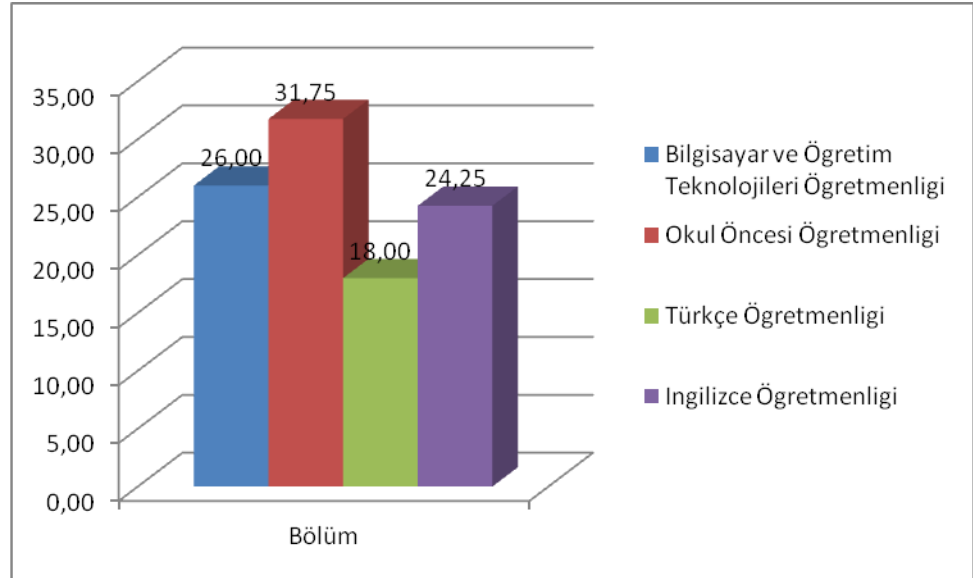
Grafik 1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

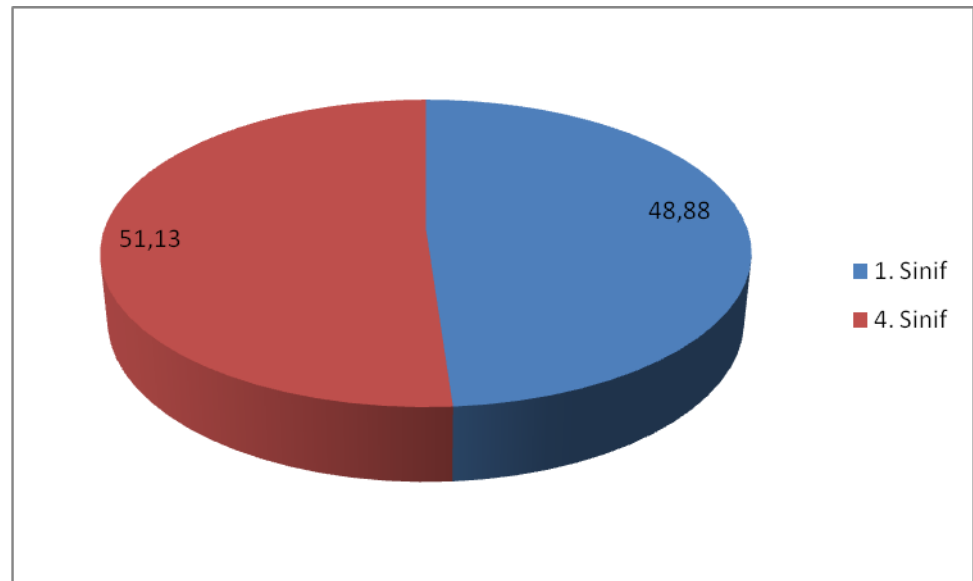
Grafik 2. Öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımı

Grafik 3. Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitelere göre dağılımı

Grafik 4. Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre dağılımı.

Grafik 5. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre dağılımı.

Tablo 5. Öğrencilerin Bilgisayar Kullanma Özelliklerine Göre Dağılımı

Tablo 5.'te araştırma kapsamına alınan öğrencilerin bilgisayar kullanma özelliklerine göre dağılımı verilmiştir.

	Sayı	Yüzde
Bilgisayar Sahibi Olma Durumu		
Var	711	88,88
Yok	89	11,13
Günlük Bilgisayar Kullanım Sıklığı		
Günde 1 saatten az	150	18,75
Günde 1 – 2 saat	178	22,25
Günde 3 – 4 saat	218	27,25
Günde 5 – 6 saat	132	16,50
Günde 7 saat ve üzeri	100	12,50
Hiç	22	2,75
Bilgisayar Kullanım Tecrübesi		
1 seneden az	44	5,50
1 – 3 sene	135	16,88
4 – 6 sene	223	27,88
7 – 9 sene	241	30,13
10 sene ve üzeri	157	19,63
Evde İnternet Bağlantısı Olma Durumu		
Var	697	87,13
Yok	103	12,88
Günlük İnternet Kullanım Sıklığı		
Günde 1 saatten az	114	14,25
Günde 1 – 2 saat	213	26,63
Günde 3 – 4 saat	221	27,63
Günde 5 – 6 saat	124	15,50
Günde 7 saat ve üzeri	94	11,75
Hiç	34	4,25
İnternet Kullanım Tecrübesi		
1 seneden az	53	6,63
1 – 3 sene	152	19,00
4 – 6 sene	309	38,63
7 – 9 sene	198	24,75
10 sene ve üzeri	88	11,00
İnternet Erişim Yeri		
Ev	604	75,50
Kütüphane	64	8,00
İnternet cafe	51	6,38
Okul	60	7,50
Yurt	21	2,63

Tablo 5. incelendiğinde öğrencilerin %88,8'inin bilgisayar sahibi olduğu, %11,13'ünün bilgisayar sahibi olmadığı, %18,75'inin günde 1 saatten az, %22,25'inin günde 1-2 saat arası, %27,25'inin günde 3-4 saat arası ve %12,50'sinin günde 7 saat ve üzeri süreyle bilgisayar kullandığı saptanırken, % 2,75'inin hiç bilgisayar kullanmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin bilgisayar kullanım tecrübelerine bakıldığında, %5,50'sinin 1 seneden az, %16,88'inin 1-3 sene arası, %27,88'inin 4-6 sene arası, %30,13'ünün 7-9 sene arası ve %19,63'ünün 10 yıl ve üzeri süredir bilgisayar kullandığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin %87,13'ünün evde internet bağlantısı bulunduğu %12,88'inin ise evde internet bağlantısının olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin %14,25'inin günde 1 saatten az, %26,63'ünün günde 1-2 saat arası, %27,63'ünün günde 3-4 saat arası, %15,50'sinin günde 5-6 saat arası ve %11,75'inin günde 7 saat ve üzeri internet kullandığı saptanmıştır.

Öğrencilerin internet kullanım tecrübelerine bakıldığında %6,63'ünün 1 seneden az, %19,00'unun 1-3 sene arası, %38,63'ünün 4-6 sene arası, %24,75'inin 7-9 sene arası ve %11,00'inin 10 sene ve üzeri süredir internet kullandığı saptanmıştır. Öğrencilerin %75,50 gibi büyük bir çoğunluğu internet erişimini evden gerçekleştirmektedir.

Tablo 6. Öğrencilerin Teknolojiyi Kullanma Amaç ve Sıklığının Dağılımı

Tablo 6.'da araştırma kapsamına alınan öğrencilerin amaç ve sıklığına göre dağılımı verilmiştir.

	Sayı	Yüzde
Bilgi Teknolojileri Kullanım Amacı*		
Oyun	236	29,50
Sohbet odaları (Msn, ıcq ...)	281	35,13
Form – tartışma formları	105	13,13
Mail	381	47,63
Sosyal ağ (Facebook, skype, twitter.. vb)	472	59,00
Ödev	553	69,13
Veri tabanları (Hakemli makale, dergi, tez ve kitap kaynakları)	215	26,88
Program indirme	276	34,50
Alışveriş	143	17,88
Bankacılık – fatura ödeme	86	10,75
Gezinme (Surf)	208	26,00
Bloglar (İnternet günlükleri)	96	12,00
Spesifik Paket Program Araştırmaları	781	97,63
Bilgi Teknolojileri Kullanım Sıklığı		
Her zaman	301	37,63
Nadiren	186	23,25
Sık sık	260	32,50
Çok sık	47	5,88
Hiç	6	0,75

Araştırmaya katılan öğrencilerin, %29,50'si teknolojiyi oyun oynamak amacıyla, %35,13'ü sohbet, %47,63'ü e-postalarını kontrol etmek, %59,00'u sosyal ağlara erişim, %69,13'ü ödev araştırmaları için, %26,88'i veri tabanlarına erişim amacıyla, %26,00'si gezinme ve %97,63'ü spesifik program araştırmaları amacıyla bilgi teknolojilerini kullanmaktadır. Öğrencilerin %37,63'ünün bilgi teknolojilerini her zaman, %23,25'inin nadiren, %32,50'sinin ise sık sık kullandığı saptanmıştır.

Buna göre; öğrencilerin bilgi teknolojilerini kullanım sıklığı her zaman (%37,63) olduğu, bilgi teknolojilerini kullanım amacının ise en yoğun olduğu ilk üç noktanın sırasıyla; spesifik paket program araştırmaları (%97,63), ödev (%69,13) ve son olarak sosyal ağ (%59,00) olduğu saptanmıştır.

Tablo 7. Öğrencilerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığının Dağılımı

Ölçek Maddeleri	Hiçbir Zaman		Nadiren		Ara Sıra		Sık Sık		Her zaman	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	575	71,88	130	16,25	60	7,50	22	2,75	13	1,63
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	701	87,63	41	5,13	41	5,13	16	2,00	1	0,13
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	629	78,63	95	11,88	57	7,13	18	2,25	1	0,13
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	681	85,13	63	7,88	41	5,13	13	1,63	2	0,25
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	661	82,63	84	10,50	37	4,63	11	1,38	7	0,88
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	711	88,88	47	5,88	33	4,13	7	0,88	2	0,25
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama,internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	735	91,88	31	3,88	20	2,50	9	1,13	5	0,63
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	739	92,38	27	3,38	22	2,75	8	1,00	4	0,50
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	711	88,88	49	6,13	20	2,50	16	2,00	4	0,50
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	737	92,13	38	4,75	17	2,13	6	0,75	2	0,25
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	701	87,63	58	7,25	35	4,38	4	0,50	2	0,25
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	720	90,00	48	6,00	27	3,38	2	0,25	3	0,38
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	724	90,50	44	5,50	22	2,75	8	1,00	2	0,25
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	645	80,63	102	12,75	40	5,00	10	1,25	3	0,38
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	718	89,75	47	5,88	20	2,50	14	1,75	1	0,13
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	734	91,75	42	5,25	19	2,38	2	0,25	3	0,38
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	706	88,25	56	7,00	26	3,25	9	1,13	3	0,38
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	641	80,13	77	9,63	51	6,38	24	3,00	7	0,88
Biri hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma	735	91,88	35	4,38	20	2,50	5	0,63	5	0,63

Tablo 8. Öğrencilerin Siber Zorbalığı Uygulama Sıklığının Dağılımı

Ölçek Maddeleri	HiçbirZaman		Nadiren		Ara Sıra		Sık Sık		Her zaman	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	734	91,75	42	5,25	13	1,63	4	0,50	7	0,88
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	762	95,25	16	2,00	7	0,88	8	1,00	7	0,88
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	729	91,13	44	5,50	15	1,88	4	0,50	8	1,00
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	756	94,50	18	2,25	10	1,25	7	0,88	9	1,13
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	720	90,00	43	5,38	25	3,13	6	0,75	6	0,75
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	749	93,63	27	3,38	8	1,00	10	1,25	6	0,75
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	763	95,38	14	1,75	10	1,25	6	0,75	7	0,88
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	760	95,00	15	1,88	9	1,13	8	1,00	8	1,00
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	765	95,63	15	1,88	7	0,88	6	0,75	7	0,88
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	757	94,63	18	2,25	9	1,13	8	1,00	8	1,00
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	740	92,50	32	4,00	15	1,88	8	1,00	5	0,63
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	761	95,13	18	2,25	6	0,75	11	1,38	4	0,50
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	761	95,13	14	1,75	10	1,25	12	1,50	3	0,38
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	740	92,50	27	3,38	14	1,75	11	1,38	8	1,00
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	765	95,63	13	1,63	11	1,38	6	0,75	5	0,63
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	761	95,13	16	2,00	7	0,88	10	1,25	6	0,75
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	751	93,88	26	3,25	7	0,88	7	0,88	9	1,13
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	748	93,50	24	3,00	15	1,88	7	0,88	6	0,75
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	760	95,00	18	2,25	7	0,88	10	1,25	5	0,63

Tablo 9. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması

Tablo 9.'da araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek Maddeleri	Cinsiyet	N	x	ss	t	p
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	Kadın	501	1,46	0,88	-0,21	0,84
	Erkek	299	1,47	0,86		
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	Kadın	501	1,20	0,62	-1,33	0,19
	Erkek	299	1,26	0,66		
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	Kadın	501	1,28	0,67	-2,68	0,01
	Erkek	299	1,42	0,79		
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	Kadın	501	1,23	0,65	-0,71	0,48
	Erkek	299	1,26	0,64		
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	Kadın	501	1,23	0,66	-2,34	0,02
	Erkek	299	1,35	0,73		
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	Kadın	501	1,14	0,52	-2,35	0,02
	Erkek	299	1,24	0,62		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama,internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	Kadın	501	1,12	0,49	-1,93	0,05
	Erkek	299	1,20	0,66		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	Kadın	501	1,11	0,51	-1,69	0,09
	Erkek	299	1,18	0,59		
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	Kadın	501	1,18	0,61	-0,80	0,42
	Erkek	299	1,21	0,64		
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	Kadın	501	1,09	0,42	-2,37	0,02
	Erkek	299	1,17	0,55		
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	Kadın	501	1,16	0,50	-1,83	0,07
	Erkek	299	1,23	0,62		
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	Kadın	501	1,14	0,52	-0,46	0,65
	Erkek	299	1,16	0,49		
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	Kadın	501	1,13	0,50	-1,14	0,25
	Erkek	299	1,18	0,55		
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	Kadın	501	1,27	0,65	-0,37	0,71
	Erkek	299	1,29	0,65		
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	Kadın	501	1,14	0,52	-1,49	0,14
	Erkek	299	1,20	0,61		
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	Kadın	501	1,11	0,44	-1,32	0,19
	Erkek	299	1,15	0,51		
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	Kadın	501	1,16	0,56	-1,41	0,16
	Erkek	299	1,22	0,59		
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	Kadın	501	1,31	0,78	-1,62	0,11
	Erkek	299	1,41	0,84		
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	Kadın	501	1,12	0,51	-1,22	0,22
	Erkek	299	1,17	0,56		

Tablo 9. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre “Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.”, “İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.”, “İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma”, “Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.”, “Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama”, “Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.”, “Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.”, “Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.”, “Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.”, “Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme”, “Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.”, “Kasıtlı olarak virüslü mail yollama”, “Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri siber ortamda yayma.” Davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$)

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre “İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.”, “Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.”, “İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama,internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.”, “Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama” davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. ($p<0,05$) Erkek öğrenciler bu davranışlara kız öğrencilere göre daha fazla maruz kalmaktadırlar.

Tablo 10. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Siber Zorbalığı Uygulama Durumlarının Karşılaştırılması

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre siber zorbalığı uygulama kalma durumlarının karşılaştırılması Tablo 10.'da verilmiştir.

	Cinsiyet	N	x	ss	t	p
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	Kadın	501	1,13	0,51	-0,50	0,62
	Erkek	299	1,15	0,57		
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	Kadın	501	1,09	0,48	-1,16	0,24
	Erkek	299	1,13	0,59		
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	Kadın	501	1,09	0,44	-4,07	0,00
	Erkek	299	1,25	0,71		
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	Kadın	501	1,09	0,49	-2,01	0,04
	Erkek	299	1,17	0,67		
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	Kadın	501	1,11	0,46	-3,87	0,00
	Erkek	299	1,27	0,73		
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	Kadın	501	1,06	0,38	-4,34	0,00
	Erkek	299	1,23	0,72		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	Kadın	501	1,07	0,43	-2,15	0,03
	Erkek	299	1,15	0,62		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	Kadın	501	1,07	0,42	-2,91	0,00
	Erkek	299	1,18	0,71		
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	Kadın	501	1,05	0,34	-3,36	0,00
	Erkek	299	1,17	0,69		
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	Kadın	501	1,08	0,46	-2,34	0,02
	Erkek	299	1,17	0,67		
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	Kadın	501	1,09	0,39	-3,20	0,00
	Erkek	299	1,21	0,71		
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	Kadın	501	1,07	0,42	-2,43	0,02
	Erkek	299	1,15	0,60		
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	Kadın	501	1,06	0,36	-3,42	0,00
	Erkek	299	1,18	0,67		
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	Kadın	501	1,08	0,43	-4,55	0,00
	Erkek	299	1,27	0,80		
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	Kadın	501	1,05	0,34	-3,48	0,00
	Erkek	299	1,17	0,64		
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	Kadın	501	1,06	0,38	-3,44	0,00
	Erkek	299	1,19	0,70		
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	Kadın	501	1,06	0,41	-3,93	0,00
	Erkek	299	1,22	0,74		
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	Kadın	501	1,07	0,40	-3,84	0,00
	Erkek	299	1,22	0,70		
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	Kadın	501	1,06	0,41	-3,22	0,00
	Erkek	299	1,18	0,64		

Tablo 10. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre “Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.”, “İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.” davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$) Bu davranışları eşit olarak uygulayan kız ve erkek öğrenciler aynı oranda da siber zorba konumunda bulunmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre, “İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma”, “Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.”, “Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama”, “Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.”, “Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.”, “Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.”, “Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.”, “Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme”, “Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.”, “Kasıtlı olarak virüslü mail yollama”, “Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri siber ortamda yayma.”, “İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.”, “Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.”, “İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.”, “Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama” davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. ($p<0,05$) Erkek öğrenciler bu davranışları kız öğrencilere göre daha fazla uygulamaktadırlar. Bu davranışlar kapsamında erkek öğrencilerin siber zorba, kız öğrencilerin ise siber kurban durumunda olduğu söylenebilir.

Hem erkek hem de kız öğrencilerin siber zorba konumunda olup, erkek öğrencilerin kızlara, kız öğrencilerin ise erkeklere uyguladığı siber zorba davranışların ortak olanları ise; internet ya da telefon yoluyla tehdit etme, birinin kullandığı telefon ve bilgisayar modeli ile alay etme, izinsiz ve uygunsuz görüntü çekme, gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille

başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma ve cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye yollamadır.

Tablo 11. Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması

Tablo 11.'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş gruplarına göre siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması verilmiştir.

	Yaş Grubu	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	17 – 20 yaş	184	1,40	0,86	1	5	4,33	0,01
	21 - 24 yaş	468	1,42	0,80	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,65	1,06	1	5		
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	17 – 20 yaş	184	1,21	0,60	1	4	7,68	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,16	0,56	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,40	0,86	1	4		
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	17 – 20 yaş	184	1,34	0,68	1	4	1,19	0,30
	21 - 24 yaş	468	1,31	0,70	1	4		
	25 yaş ve üzeri	148	1,41	0,82	1	5		
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	17 – 20 yaş	184	1,26	0,73	1	5	2,07	0,13
	21 - 24 yaş	468	1,21	0,60	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,32	0,65	1	4		
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	17 – 20 yaş	184	1,27	0,76	1	5	0,11	0,90
	21 - 24 yaş	468	1,27	0,67	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,30	0,67	1	4		
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	17 – 20 yaş	184	1,11	0,40	1	3	5,39	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,16	0,54	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,30	0,73	1	4		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	17 – 20 yaş	184	1,16	0,61	1	5	6,24	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,10	0,45	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,28	0,77	1	5		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	17 – 20 yaş	184	1,15	0,62	1	5	5,61	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,09	0,48	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,26	0,62	1	4		
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	17 – 20 yaş	184	1,14	0,49	1	4	7,25	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,16	0,58	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,36	0,83	1	5		
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	17 – 20 yaş	184	1,13	0,50	1	4	9,75	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,07	0,36	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,27	0,69	1	5		
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	17 – 20 yaş	184	1,16	0,47	1	4	1,62	0,20
	21 - 24 yaş	468	1,17	0,54	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,26	0,64	1	4		
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	17 – 20 yaş	184	1,13	0,44	1	3	1,90	0,15
	21 - 24 yaş	468	1,13	0,49	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,22	0,62	1	5		
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	17 – 20 yaş	184	1,15	0,52	1	4	1,53	0,22
	21 - 24 yaş	468	1,13	0,49	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,22	0,61	1	4		
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	17 – 20 yaş	184	1,27	0,69	1	5	4,72	0,01
	21 - 24 yaş	468	1,24	0,57	1	4		
	25 yaş ve üzeri	148	1,43	0,81	1	5		
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	17 – 20 yaş	184	1,12	0,46	1	4	4,72	0,01
	21 - 24 yaş	468	1,15	0,51	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,29	0,75	1	4		
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	17 – 20 yaş	184	1,09	0,37	1	3	3,85	0,02

	21 - 24 yaş	468	1,11	0,46	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,22	0,55	1	4		
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	17 – 20 yaş	184	1,14	0,56	1	5		
	21 - 24 yaş	468	1,16	0,52	1	5	4,65	0,01
	25 yaş ve üzeri	148	1,31	0,71	1	4		
	17 – 20 yaş	184	1,33	0,76	1	5		
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	21 - 24 yaş	468	1,33	0,78	1	5	6,37	0,26
	25 yaş ve üzeri	148	1,45	0,89	1	5		
	17 – 20 yaş	184	1,11	0,49	1	5		
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	21 - 24 yaş	468	1,10	0,43	1	5	6,51	0,00
	25 yaş ve üzeri	148	1,28	0,78	1	5		
	17 – 20 yaş	184	1,11	0,49	1	5		

Tablo 11. incelendiğinde, öğrencilerin yaş gruplarına göre, “İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.”, “Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.”, “Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama”, “ Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.”, “Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.”, “Kasıtlı olarak virüslü mail yollama” davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. ($p>0,05$) Bu davranışlar kapsamında öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumu ile yaşları arasında herhangi bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş gruplarına göre, “Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.”, “İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.”, “İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma”, “Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.”, “Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama”, “Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.”, “Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.”, “Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme” “Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.”, “Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri siber ortamda yayma.” Davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. ($p<0,05$). Bu davranışlara maruz kalma ile yaş arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmektedir. Bu davranışlara 25 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan öğrencilerin diğer yaş gruplarında yer alan öğrencilere göre daha fazla maruz kaldığı saptanmıştır. Bu davranışlar

kapsamında 25 yaş ve üzerinde yer alan öğrenciler diğer yaş grubu öğrencilerine göre siber kurban konumundadırlar.

Tablo 12. Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Siber Zorbalığı Uygulama Durumlarının Karşılaştırılması

Tablo 12.'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş gruplarına göre siber zorbalığı uygulama durumlarının karşılaştırılması verilmiştir.

	Yaş Grubu	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	17 – 20 yaş	184	1,06	0,26	1	3	14,86	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,10	0,44	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,34	0,89	1	5		
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	17 – 20 yaş	184	1,05	0,26	1	3	22,77	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,04	0,30	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,36	1,02	1	5		
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	17 – 20 yaş	184	1,08	0,33	1	3	7,60	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,12	0,50	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,30	0,87	1	5		
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	17 – 20 yaş	184	1,08	0,47	1	5	18,21	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,06	0,37	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,36	0,98	1	5		
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	17 – 20 yaş	184	1,10	0,41	1	4	6,06	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,15	0,52	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,31	0,86	1	5		
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	17 – 20 yaş	184	1,07	0,33	1	4	6,53	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,10	0,46	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,26	0,86	1	5		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama,internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	17 – 20 yaş	184	1,05	0,31	1	4	10,17	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,06	0,43	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,27	0,83	1	5		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	17 – 20 yaş	184	1,08	0,47	1	5	9,94	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,07	0,43	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,29	0,86	1	5		
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	17 – 20 yaş	184	1,07	0,36	1	4	10,65	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,05	0,36	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,26	0,88	1	5		
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	17 – 20 yaş	184	1,07	0,41	1	5	10,16	0,00
	21 - 24 yaş	468	1,08	0,44	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,30	0,88	1	5		
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	17 – 20 yaş	184	1,09	0,40	1	4	2,87	0,06
	21 - 24 yaş	468	1,12	0,52	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,22	0,72	1	5		
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	17 – 20 yaş	184	1,09	0,43	1	4	4,64	0,01
	21 - 24 yaş	468	1,07	0,42	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,21	0,72	1	5		
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	17 – 20 yaş	184	1,07	0,41	1	4	4,76	0,01
	21 - 24 yaş	468	1,08	0,44	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,22	0,73	1	5		
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	17 – 20 yaş	184	1,09	0,41	1	4	5,19	0,01
	21 - 24 yaş	468	1,13	0,55	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,29	0,88	1	5		
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	17 – 20 yaş	184	1,05	0,31	1	3	3,44	0,03
	21 - 24 yaş	468	1,08	0,46	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,18	0,68	1	5		
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	17 – 20 yaş	184	1,07	0,37	1	4	3,72	0,02

	21 - 24 yaş	468	1,09	0,50	1	5		
	25 yaş ve üzeri	148	1,21	0,72	1	5		
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	17 – 20 yaş	184	1,04	0,29	1	4		
	21 - 24 yaş	468	1,11	0,51	1	5	6,34	0,00
	25 yaş ve üzeri	148	1,26	0,85	1	5		
	17 – 20 yaş	184	1,08	0,40	1	4		
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	21 - 24 yaş	468	1,10	0,49	1	5	4,63	0,01
	25 yaş ve üzeri	148	1,24	0,77	1	5		
	17 – 20 yaş	184	1,05	0,37	1	5		
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	21 - 24 yaş	468	1,07	0,41	1	5	9,32	0,00
	25 yaş ve üzeri	148	1,26	0,83	1	5		
	17 – 20 yaş	184	1,05	0,37	1	5		

Tablo 12'ye göre araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş gruplarına göre, "Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama" davranışını uygulama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. ($p>0,05$) Bu davranışı uygulama durumu ile öğrencilerin yaş grupları arasında herhangi bir ilişki yoktur.

Öğrencilerin yaş grupları ile; "Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.", "İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.", "İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.", "İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.", "Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.", "İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.", "Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.", "Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma", "Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.", "Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama", "Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.", "Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.", "Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.", "Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.", "Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme" "Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.", "Kasıtlı olarak virüslü mail yollama", "Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri siber ortamda yayma." davranışlarını uygulama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. ($p<0,05$). Bu davranışları uygulama durumu ile yaş arasında bir ilişki vardır. 25 yaş ve üzerinde yer alan öğrenciler bu davranışları diğer öğrencilere göre daha fazla uygulamaktadır. Bu davranışlar kapsamında 25 yaş ve üzerinde yer alan öğrenciler diğer yaş grubu öğrencilerine göre siber zorba konumundadırlar.

Tablo 13. Öğrencilerin Sınıflarına Göre Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması

Tablo 13.'te araştırma kapsamına alınan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması verilmiştir.

	Cinsiyet	N	x	ss	t	p
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	I. Sınıf	391	1,48	0,94	0,74	0,46
	IV. Sınıf	409	1,44	0,81		
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	I. Sınıf	391	1,27	0,73	2,05	0,04
	IV. Sınıf	409	1,17	0,54		
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	I. Sınıf	391	1,34	0,71	0,25	0,81
	IV. Sınıf	409	1,33	0,72		
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	I. Sınıf	391	1,24	0,64	0,02	0,99
	IV. Sınıf	409	1,24	0,64		
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	I. Sınıf	391	1,31	0,71	1,32	0,19
	IV. Sınıf	409	1,24	0,67		
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	I. Sınıf	391	1,21	0,64	1,60	0,11
	IV. Sınıf	409	1,15	0,46		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	I. Sınıf	391	1,17	0,63	1,29	0,20
	IV. Sınıf	409	1,12	0,49		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	I. Sınıf	391	1,15	0,57	0,62	0,54
	IV. Sınıf	409	1,13	0,52		
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	I. Sınıf	391	1,19	0,66	0,03	0,98
	IV. Sınıf	409	1,19	0,58		
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	I. Sınıf	391	1,12	0,45	-0,28	0,78
	IV. Sınıf	409	1,13	0,49		
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	I. Sınıf	391	1,20	0,59	0,73	0,46
	IV. Sınıf	409	1,17	0,50		
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	I. Sınıf	391	1,16	0,55	0,47	0,64
	IV. Sınıf	409	1,14	0,46		
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	I. Sınıf	391	1,19	0,62	2,08	0,04
	IV. Sınıf	409	1,11	0,40		
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	I. Sınıf	391	1,29	0,70	0,60	0,55
	IV. Sınıf	409	1,27	0,60		
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	I. Sınıf	391	1,18	0,60	0,76	0,45
	IV. Sınıf	409	1,15	0,51		
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	I. Sınıf	391	1,16	0,56	2,46	0,01
	IV. Sınıf	409	1,08	0,35		
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	I. Sınıf	391	1,22	0,68	1,87	0,06
	IV. Sınıf	409	1,15	0,45		
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	I. Sınıf	391	1,37	0,81	0,59	0,56
	IV. Sınıf	409	1,33	0,79		
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	I. Sınıf	391	1,15	0,59	0,70	0,49
	IV. Sınıf	409	1,12	0,47		

Öğrencilerin sınıflarına göre “Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.”, “İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.”, “İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.”, “Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.”, “İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.”, “Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma”, “Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.”, “Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama”, “Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama”, “Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.”, “Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.”, “Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.”, “Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.”, “Kasıtlı olarak virüslü mail yollama”, “Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri siber ortamda yayma.” Davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. ($p>0,05$) Bu davranışlara maruz kalma ile öğrencilerin bulunduğu sınıf düzeyi arasında ilişki bulunmamaktadır.

Öğrencilerin sınıflarına göre “İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.”, “Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.”, “Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme” davranışlarına maruz kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu davranışlara maruz kalma ile öğrencilerin bulunduğu sınıf düzeyi arasında ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,05$) . Birinci sınıfta öğrenim gören öğrencileri dördüncü sınıf öğrencilerine göre bu davranışlara daha fazla maruz kaldığı saptanmıştır. Bu durumda birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre daha fazla siber kurban durumunda olduğu söylenebilir.

Tablo 14. Öğrencilerin Sınıflarına Göre Siber Zorbalığı Uygulama Durumlarının Karşılaştırılması

Tablo 14.'te araştırma kapsamına alınan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre siber zorbalığı uygulama durumlarının karşılaştırılması verilmiştir.

	Cinsiyet	N	x	ss	t	p
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.	I. Sınıf	391	1,12	0,54	-0,90	0,37
	IV. Sınıf	409	1,15	0,53		
İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.	I. Sınıf	391	1,10	0,54	-0,15	0,88
	IV. Sınıf	409	1,11	0,51		
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.	I. Sınıf	391	1,11	0,51	-1,73	0,08
	IV. Sınıf	409	1,18	0,60		
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	I. Sınıf	391	1,10	0,55	-1,06	0,29
	IV. Sınıf	409	1,14	0,58		
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	I. Sınıf	391	1,14	0,54	-1,34	0,18
	IV. Sınıf	409	1,20	0,62		
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	I. Sınıf	391	1,10	0,49	-1,23	0,22
	IV. Sınıf	409	1,14	0,59		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	I. Sınıf	391	1,08	0,44	-1,25	0,21
	IV. Sınıf	409	1,12	0,58		
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	I. Sınıf	391	1,12	0,60	0,32	0,75
	IV. Sınıf	409	1,11	0,50		
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	I. Sınıf	391	1,09	0,51	-0,23	0,82
	IV. Sınıf	409	1,10	0,50		
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	I. Sınıf	391	1,12	0,59	0,13	0,89
	IV. Sınıf	409	1,11	0,52		
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	I. Sınıf	391	1,12	0,57	-0,50	0,62
	IV. Sınıf	409	1,14	0,50		
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	I. Sınıf	391	1,13	0,59	1,48	0,14
	IV. Sınıf	409	1,07	0,38		
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	I. Sınıf	391	1,11	0,55	0,55	0,58
	IV. Sınıf	409	1,09	0,46		
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	I. Sınıf	391	1,15	0,64	0,04	0,97
	IV. Sınıf	409	1,15	0,57		
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.	I. Sınıf	391	1,10	0,52	0,49	0,63
	IV. Sınıf	409	1,08	0,43		
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	I. Sınıf	391	1,12	0,58	0,53	0,60
	IV. Sınıf	409	1,10	0,47		
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	I. Sınıf	391	1,12	0,57	-0,18	0,86
	IV. Sınıf	409	1,12	0,54		
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	I. Sınıf	391	1,11	0,52	-0,58	0,56
	IV. Sınıf	409	1,13	0,55		
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	I. Sınıf	391	1,09	0,51	-0,57	0,57
	IV. Sınıf	409	1,11	0,51		

Tablo 14. incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre siber zorbalığı uygulama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. ($p>0,05$) Bu durumda siber zorbalığı uygulama durumu ile öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Öğrencilerin bulundukları sınıflara göre siber zorbalığı uygulama durumları değişmemektedir.

Tablo 15. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 15.'te araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Cinsiyet	N	x	ss	t	p
Kurban Alt Ölçek I	Kadın	501	8,84	3,53	-2,14	0,03
	Erkek	299	9,40	3,63		
Kurban Alt Ölçek II	Kadın	501	9,21	3,18	-1,50	0,13
	Erkek	299	9,58	3,60		
Kurban Alt Ölçek III	Kadın	501	4,53	1,54	-2,19	0,03
	Erkek	299	4,79	1,79		
Kurban Toplam	Kadın	501	22,58	7,67	-2,05	0,04
	Erkek	299	23,77	8,32		
Zorba Alt Ölçek I	Kadın	501	7,62	2,58	-3,65	0,00
	Erkek	299	8,41	3,55		
Zorba Alt Ölçek II	Kadın	501	8,49	2,44	-4,01	0,00
	Erkek	299	9,47	4,49		
Zorba Alt Ölçek III	Kadın	501	4,29	1,36	-3,77	0,00
	Erkek	299	4,78	2,37		
Zorba Toplam	Kadın	501	20,39	5,97	-4,05	0,00
	Erkek	299	22,67	9,91		

Tablo 15. incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre siber ortamda engelleme ve zarar verme kurban (kurban alt ölçek II) alt ölçeğinden almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$). Bu alt ölçek dışındaki tüm alt ölçeklerde ve toplam puanlarda, araştırma kapsamına alınan bireylerin cinsiyetlerine göre almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. ($p<0,05$). Hem zorba hem de uygulama puanlarına bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bu durumda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre alt ölçek I ve III'te daha fazla siber kurban, alt ölçek I, II ve III'te ise daha fazla oranda siber zorba durumunda oldukları saptanmıştır.

Araştırma bulguları, birçok siber zorbalık davranışını erkeklerin kızlara göre daha fazla uyguladıklarını ve bu davranışlara kızlara oranla daha fazla maruz kaldıklarını göstermiştir. Bu sonuçlar literatürdeki diğer araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Yapılan birçok araştırmada erkeklerin kızlara göre siber zorbalık davranışlarını hem daha fazla uyguladıkları hem de bu davranışlara daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur (Li, 2006; Vandebosh vd., 2006; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Topçu ve Erdur-Baker, 2007; Arıcak vd., 2008; Erdur-Baker, 2010; Topçu vd., 2008).

Siber zorbalık yapma açısından Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırmaların büyük kısmı üstte yazılı kaynaklarla paralellik göstererek, (Erdur-Baker, 2010; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Arıcak ve diğ., 2008) erkeklerin daha çok siber zorbalık yaptığını ortaya koymuştur. Siber zorbalığa maruz kalma açısından Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde Dilmaç (2009) kızların daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını bulurken, Akbulut, Şahin ve Erişti (2010) ve Erdur-Baker ve Kavşut (2007) erkeklerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur.

Bazı çalışmalar geleneksel zorbalıktan farklı olarak siber zorbaları daha çok kız öğrencilerin oluşturduğunu ifade ederken (Keith ve Martin, 2005; Nelson, 2003), Li (2005) siber kurbanların çoğunlukla kız, siber zorbaların ise çoğunlukla erkek öğrenciler olduğunu ifade etmektedir. Bazı çalışmalarda ise

cinsiyet ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Patchin ve Hinduja, 2006; Stys, 2004; Smith vd., 2008). Farklı bulgular; cinsiyet ile siber zorbalık ilişkisinde diğer değişkenlerin (yaş, sosyo-ekonomik durum, internet kullanım sıklığı vb.) etkili olabileceği durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 16. Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 16.'da araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş gruplarına göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Yaş Grubu	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	17 – 20 yas	184	8,92	3,53	7	26	4,36	0,01
	21 - 24 yas	468	8,86	3,30	7	29		
	25 yas ve üzeri	148	9,83	4,33	7	28		
Kurban Alt Ölçek II	17 – 20 yas	184	9,21	2,94	8	24	7,30	0,00
	21 - 24 yas	468	9,10	3,00	8	34		
	25 yas ve üzeri	148	10,28	4,53	8	32		
Kurban Alt Ölçek III	17 – 20 yas	184	4,53	1,48	4	14	8,10	0,00
	21 - 24 yas	468	4,51	1,45	4	14		
	25 yas ve üzeri	148	5,11	2,23	4	16		
Kurban Toplam	17 – 20 yas	184	22,65	7,27	19	56	7,13	0,00
	21 - 24 yas	468	22,48	7,14	19	74		
	25 yas ve üzeri	148	25,23	10,42	19	76		
Zorba Alt Ölçek I	17 – 20 yas	184	7,52	1,94	7	21	17,16	0,00
	21 - 24 yas	468	7,67	2,03	7	25		
	25 yas ve üzeri	148	9,19	5,39	7	33		
Zorba Alt Ölçek II	17 – 20 yas	184	8,57	2,68	8	30	9,45	0,00
	21 - 24 yas	468	8,62	2,73	8	29		
	25 yas ve üzeri	148	9,93	5,33	8	36		
Zorba Alt Ölçek III	17 – 20 yas	184	4,25	1,28	4	15	9,40	0,00
	21 - 24 yas	468	4,38	1,52	4	18		
	25 yas ve üzeri	148	5,04	2,86	4	19		
Zorba Toplam	17 – 20 yas	184	20,34	5,71	19	61	13,40	0,00
	21 - 24 yas	468	20,67	5,87	19	66		
	25 yas ve üzeri	148	24,16	12,90	19	85		

Tablo 16. incelendiğinde tüm alt ölçeklerde ve toplam puanlarda, araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş gruplarına göre almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. ($p<0,05$). Hem zorba hem de uygulama puanlarına bakıldığında 25 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan öğrencilerin diğer yaş gruplarında yer alan öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bu durumda 25 yaş ve üzeri grubunun diğer yaş gruplarına göre; hem zorba, hem de kurban olma durumlarının daha fazla olduğu saptanmıştır.

Araştırma sonuçlarına destekleyecek nitelikte bir çalışma Kowalski ve Limber (2007) Amerika’da yapılmıştır. Bu çalışmada siber zorbalığın yaygınlığını incelemek amacıyla 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden 3767 (1852 erkek, 1915 kız) kişi ile çalışmışlar ve araştırmada sınıf düzeyi arttıkça siber zorba olma olasılığının da artması sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırma bulguları incelendiği zaman; yaşça daha büyük olan öğrencilerin cep telefonu ve internete ulaşmaları daha kolay olduğundan, yaşla birlikte siber zorbalık olaylarının da artacağı yönünde görüşler bulunmaktadır. (Campbell, 2005; Ybarra & Mitchell, 2004)

Siber zorbalığa maruz kalmada yaşa bağlı olarak anlamlı bir farklılık olmadığını rapor eden araştırmalar da bulunmaktadır (Katzer, Fatchenhauer ve Belschak, 2009; Smith ve diğerleri, 2008; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett 2006). Bu bağlamda yapılan araştırmalarda yaşça daha küçük olan ergenlerin siber zorbalık olayları karşısında daha savunmasız ve internet konusunda daha deneyimsiz olmaları nedeniyle; siber zorbalıkla basa çıkma ve siber ortamdaki gelen tehditleri doğru bir biçimde değerlendirme becerilerinden yoksun oldukları saptanmıştır. (Ybarra, Mitchell ve Finkelhor, 2006; Williams ve Guerra, 2007).

Yapılan araştırmalardan bazılarında ise (Beran ve Li, 2005, Smith ve diğ., 2006; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Kapatzia ve Sygkollitou, 2009;) siber zorbalığın ve siber kurbanlığın yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların siber zorbalık ve

siber kurbanlık ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık olmaması örneklemin kapsadığı bireylerin yaş aralığının dar olmasından kaynaklanabilir.

Siber zorba veya siber kurban olma konu alanı ile yaş arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalar henüz oldukça sınırlı sayıdadır. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 17. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Üniversitelere Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitelere göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması Tablo 17.'de verilmiştir.

Ölçek	Üniversite	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	DAÜ	155	8,39	2,27	7,00	21,00	24,93	0,00
	GAÜ	156	11,42	5,38	7,00	29,00		
	YDÜ	237	8,66	2,88	7,00	22,00		
	UKÜ	182	8,12	2,72	7,00	25,00		
	LAÜ	70	8,99	2,69	7,00	22,00		
Kurban Alt Ölçek II	DAÜ	155	8,56	1,53	8,00	19,00	34,87	0,00
	GAÜ	156	11,92	5,57	8,00	34,00		
	YDÜ	237	9,00	2,45	8,00	24,00		
	UKÜ	182	8,36	1,74	8,00	27,00		
	LAÜ	70	9,10	2,63	8,00	23,00		
Kurban Alt Ölçek III	DAÜ	155	4,18	0,56	4,00	7,00	42,05	0,00
	GAÜ	156	5,99	2,67	4,00	16,00		
	YDÜ	237	4,47	1,35	4,00	14,00		
	UKÜ	182	4,10	0,71	4,00	12,00		
	LAÜ	70	4,49	1,26	4,00	11,00		
Kurban Toplam	DAÜ	155	21,13	3,72	19,00	41,00	37,80	0,00
	GAÜ	156	29,33	12,71	19,00	76,00		
	YDÜ	237	22,13	5,94	19,00	56,00		
	UKÜ	182	20,59	4,75	19,00	64,00		
	LAÜ	70	22,57	6,20	19,00	56,00		
Zorba Alt Ölçek I	DAÜ	155	7,47	1,18	7,00	14,00	18,32	0,00
	GAÜ	156	9,63	5,54	7,00	33,00		
	YDÜ	237	7,68	2,17	7,00	25,00		
	UKÜ	182	7,17	0,51	7,00	11,00		

	LAÜ	70	7,83	2,54	7,00	22,00		
Zorba Alt Ölçek II	DAÜ	155	8,17	1,06	8,00	20,00		
	GAÜ	156	11,15	6,19	8,00	36,00		
	YDÜ	237	8,44	2,30	8,00	30,00	25,97	0,00
	UKÜ	182	8,02	0,23	8,00	11,00		
	LAÜ	70	8,79	3,27	8,00	28,00		
Zorba Alt Ölçek III	DAÜ	155	4,17	0,53	4,00	7,00		
	GAÜ	156	5,67	3,43	4,00	19,00		
	YDÜ	237	4,25	1,06	4,00	13,00	24,41	0,00
	UKÜ	182	4,01	0,10	4,00	5,00		
	LAÜ	70	4,40	1,80	4,00	15,00		
Zorba Toplam	DAÜ	155	19,81	2,37	19,00	40,00		
	GAÜ	156	26,46	14,19	19,00	85,00		
	YDÜ	237	20,38	5,26	19,00	66,00	25,64	0,00
	UKÜ	182	19,20	0,73	19,00	25,00		
	LAÜ	70	21,01	7,49	19,00	65,00		

Tablo 17. incelendiğinde, tüm alt ölçeklerde ve toplam puanlarda, araştırma kapsamına alınan bireylerin öğrenim gördükleri üniversitelere göre almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır.($p<0,05$). Hem zorba hem de uygulama puanlarına bakıldığında Girne Amerikan Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin diğer üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. GAÜ dışındaki üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin puanları birbirine yakındır. Bu durumda GAÜ üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere göre; hem zorba, hem de kurban olma durumlarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin siber kurban alt ölçeklerindeki davranışlar kapsamında kurban olma durumunun en az olduğu, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin ise siber zorba alt ölçeklerindeki davranışlar kapsamında zorba olma durumunun en az olduğu söylenebilir.

KKTC sınırları içerisinde henüz bu konu alanında bir çalışma yapılmadığından, araştırma bulgularını destekler nitelikte bilgiler sunulmamıştır.

Dolayısıyla üniversite düzeyini ele alan araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 18. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 18.'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Bölüm	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	9,44	3,80	7	29	1,25	0,29
	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	8,82	3,32	7	23		
	Türkçe Öğretmenliği	144	8,91	3,77	7	28		
	İngilizce Öğretmenliği	194	9,04	3,51	7	26		
Kurban Alt Ölçek II	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	9,70	3,70	8	34	1,73	0,16
	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	9,15	2,93	8	26		
	Türkçe Öğretmenliği	144	9,57	4,14	8	32		
	İngilizce Öğretmenliği	194	9,07	2,73	8	30		
Kurban Alt Ölçek III	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	4,82	1,80	4	14	2,37	0,07
	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	4,51	1,40	4	12		
	Türkçe Öğretmenliği	144	4,77	2,10	4	16		
	İngilizce Öğretmenliği	194	4,47	1,33	4	14		
Kurban Toplam	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	23,96	8,60	19	74	1,61	0,18
	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	22,48	7,01	19	57		
	Türkçe Öğretmenliği	144	23,25	9,68	19	76		
	İngilizce Öğretmenliği	194	22,58	6,77	19	62		
Zorba Alt Ölçek I	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	8,58	4,16	7	33	4,90	0,00
	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	7,57	2,11	7	33		
	Türkçe Öğretmenliği	144	7,76	2,51	7	23		
	İngilizce Öğretmenliği	194	7,78	2,74	7	29		
Zorba Alt Ölçek II	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	9,32	4,34	8	36	2,94	0,03
	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	8,44	2,08	8	32		
	Türkçe Öğretmenliği	144	8,66	2,88	8	28		
	İngilizce Öğretmenliği	194	9,03	3,86	8	35		
Zorba Alt Ölçek III	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	4,67	2,17	4	19	1,53	0,21
	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	4,31	1,28	4	18		
	Türkçe Öğretmenliği	144	4,42	1,92	4	18		

	İngilizce Öğretmenliği	194	4,51	1,92	4	18		
	Bil.ve Öğr.Teknolojileri Öğr.	208	22,57	10,17	19	85		
Zorba	Okul Öncesi Öğretmenliği	254	20,32	5,28	19	83	3,40	0,02
Toplam	Türkçe Öğretmenliği	144	20,84	7,08	19	63		
	İngilizce Öğretmenliği	194	21,32	7,83	19	67		

Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre siber kurban alt ölçeklerinden ve ölçek genelinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$) Bu durumda öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümler ile siber kurban olma durumu arasında ilişki yoktur. Yani; siber kurban olma durumu öğrencilerin öğrenim gördüğü bölüme göre değişiklik göstermemektedir.

Siber zorba puanları incelendiğinde, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre siber ortamda cinsel zorba (zorba alt ölçek I) ve siber ortamda engelleme ve zarar verme zorba (zorba alt ölçek II) alt ölçeklerinden ve siber zorba ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. ($p<0,05$) Bu fark bilgisayar ve öğretim teknolojileri bölümünde öğrenim gören öğrencilerden kaynaklanmakta olup, bu bölümde öğrenim gören öğrenciler diğer bölümlerdeki öğrencilere göre daha yüksek puan almışlardır. Bu durumda bilgisayar ve öğretim teknolojileri bölümünde öğrenim gören öğrenciler diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere göre zorba alt ölçek I ve II'deki davranışlar kapsamında daha fazla siber zorba durumunda olduğu, okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ise diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere göre daha az siber zorba olma durumunda olduğu saptanmıştır.

KKTC sınırları içerisinde henüz bu konu alanında bir çalışma yapılmadığından, araştırma bulgularını destekler nitelikte bilgiler sunulmamıştır.

Türkiye ve yurt dışında yapılan çalışmalarda ise; eğitim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilere uygulanmış ancak üniversite düzeyi

bölümleri kategorize edilip; siber zorbalık ve öğretim bölümleri arasındaki ilişkiye değinilmemiştir.

Siber zorba veya siber kurban olma ile üniversite düzeyi öğretim bölümleri arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalar henüz ortaya konulmamıştır. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmanın sunduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 19. Öğrencilerin Sınıflarına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 19.'da araştırma kapsamına alınan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Sınıf	N	x	ss	t	p
Kurban Alt Ölçek I	1. Sınıf	391	9,21	3,96	1,24	0,22
	4. Sınıf	409	8,90	3,16		
Kurban Alt Ölçek II	1. Sınıf	391	9,50	3,84	1,30	0,19
	4. Sınıf	409	9,20	2,79		
Kurban Alt Ölçek III	1. Sınıf	391	4,69	1,82	1,04	0,30
	4. Sınıf	409	4,57	1,46		
Kurban Toplam	1. Sınıf	391	23,41	9,02	1,32	0,19
	4. Sınıf	409	22,67	6,72		
Zorba Alt Ölçek I	1. Sınıf	391	7,78	2,95	-1,29	0,20
	4. Sınıf	409	8,05	3,04		
Zorba Alt Ölçek II	1. Sınıf	391	8,89	3,49	0,29	0,78
	4. Sınıf	409	8,82	3,28		
Zorba Alt Ölçek III	1. Sınıf	391	4,45	1,91	-0,32	0,75
	4. Sınıf	409	4,49	1,74		
Zorba Toplam	1. Sınıf	391	21,12	7,78	-0,45	0,65
	4. Sınıf	409	21,36	7,75		

Tablo 19. incelendiğine araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre hem siber kurba hemde siber zorba ölçek ve alt ölçek

puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$). Her iki sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanları birbirine yakındır. Böylelikle öğrencilerin bulundukları sınıf düzeyi ile ölçek ve alt ölçek toplam puanları arasında ilişki olmadığını söyleyebiliriz.

KKTC sınırları içerisinde henüz bu konu alanında bir çalışma yapılmamıştır. Türkiye ve yurtdışında yapılan çalışmalarda ise; eğitim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilere uygulanmış ancak üniversite kurumu eğitim düzeyleri kategorize edilip; siber zorbalık ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye değinilmemiştir. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmamanın sunduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 20. Öğrencilerin 2009-2010 Öğrenim Yılı Akademik Puan Ortalamalarına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

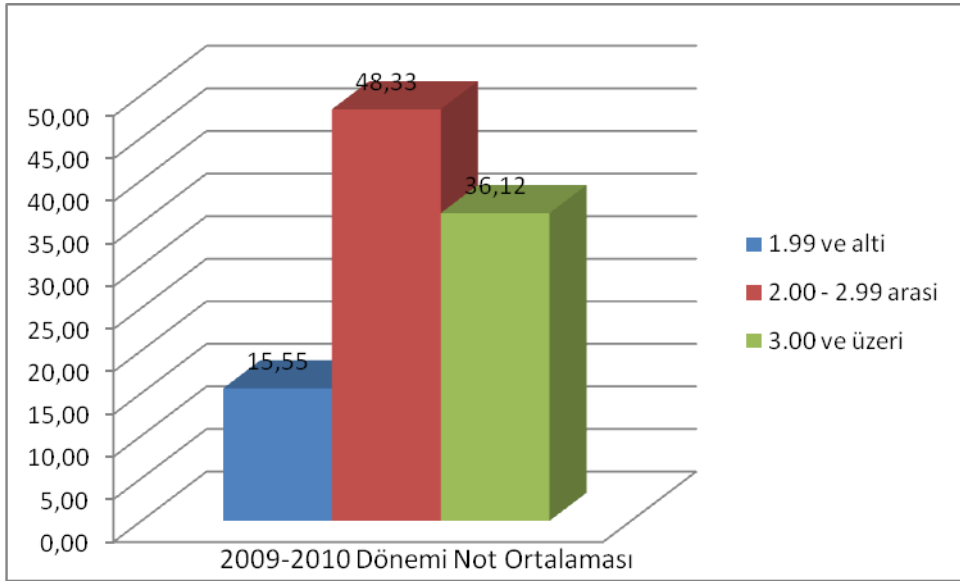
Tablo 20.'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin 2009-2010 Öğrenim Yılı Akademik Puan Ortalamalarına göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Puan Ortalaması	N	x	ss	Min.	Max.	F	P
Kurban Alt Ölçek I	1.99 ve altı	65	11,28	5,08	7	29	9,06	0,00
	2.00 - 2.99 arası	202	9,39	3,56	7	22		
	3.00 ve üzeri	151	8,93	3,33	7	22		
Kurban Alt Ölçek II	1.99 ve altı	65	11,40	5,38	8	34	8,82	0,00
	2.00 - 2.99 arası	202	9,85	3,87	8	30		
	3.00 ve üzeri	151	9,09	2,41	8	23		
Kurban Alt Ölçek III	1.99 ve altı	65	5,57	2,28	4	12	8,01	0,00
	2.00 - 2.99 arası	202	4,90	1,95	4	14		
	3.00 ve üzeri	151	4,51	1,26	4	11		
Kurban Toplam	1.99 ve altı	65	28,25	12,02	19	74	10,11	0,00
	2.00 - 2.99 arası	202	24,13	8,69	19	62		
	3.00 ve üzeri	151	22,53	6,35	19	56		
Zorba Alt Ölçek I	1.99 ve altı	65	9,45	5,37	7	33	5,53	0,00
	2.00 - 2.99 arası	202	8,59	4,03	7	33		
	3.00 ve üzeri	151	7,68	2,34	7	29		

Zorba Alt Ölçek II	1.99 ve altı	65	10,82	6,53	8	35	5,87	0,00
	2.00 - 2.99 arası	202	9,42	4,23	8	36		
	3.00 ve üzeri	151	8,67	2,72	8	25		
Zorba Alt Ölçek III	1.99 ve altı	65	5,42	3,03	4	18	4,28	0,01
	2.00 - 2.99 arası	202	4,82	2,45	4	19		
	3.00 ve üzeri	151	4,42	1,68	4	18		
Zorba Toplam	1.99 ve altı	65	25,68	14,08	19	83	5,97	0,00
	2.00 - 2.99 arası	202	22,83	10,26	19	85		
	3.00 ve üzeri	151	20,77	6,03	19	57		

Öğrencilerin 2009-2010 öğrenim yılı akademik puan ortalamalarına göre hem siber kurba hemde siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. ($p<0,05$) Not ortalaması 1.99 ve altında olan öğrenciler diğer öğrencilere göre daha yüksek puan almıştır. Bu durumda 2009-2010 yılı akademik puan not ortalaması 1.99 ve altında olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre siber zorba ve kurban olma durumlarının en fazla olduğu, not ortalaması 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin ise diğer öğrencilere göre siber zorba ve kurban olma durumlarının en az olduğu saptanmıştır.

Türkiye, KKTC ve yurtdışında henüz siber zorba veya siber kurban olma ile üniversite düzeyi dönemlik akademik puan ortalama arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalar yapılmadığından, araştırma bulgularını destekler nitelikte bilgiler sunulmamıştır. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmanın sunduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Grafik 6. Öğrencilerin 2009-2010 dönemi not ortalamalarına göre dağılımı.

Tablo 21. Öğrencilerin 2010-2011 Öğrenim Yılı Güz Dönemi Akademik Puan Ortalamalarına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

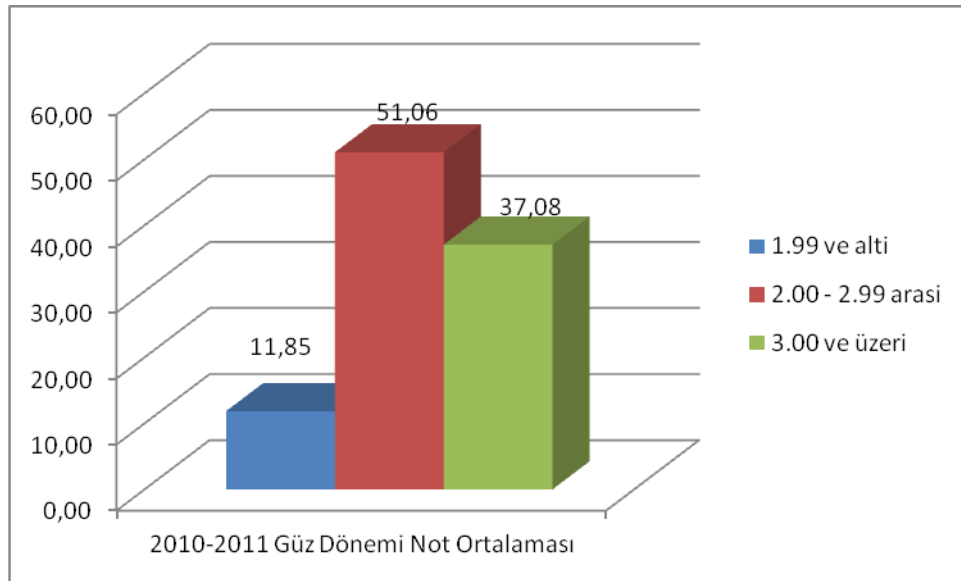
Tablo 21.'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin 2010-2011 Öğrenim Yılı Güz Dönemi Akademik Puan Ortalamalarına göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Puan Ortalaması	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	1.99 ve altı	78,00	10,19	4,57	7,00	29,00	3,72	0,02
	2.00 - 2.99 arası	336,00	9,01	3,65	7,00	28,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	9,00	3,19	7,00	22,00		
Kurban Alt Ölçek II	1.99 ve altı	78,00	10,53	4,75	8,00	34,00	4,61	0,01
	2.00 - 2.99 arası	336,00	9,41	3,59	8,00	32,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	9,16	2,75	8,00	28,00		
Kurban Alt Ölçek III	1.99 ve altı	78,00	5,12	1,99	4,00	12,00	4,37	0,01
	2.00 - 2.99 arası	336,00	4,70	1,87	4,00	16,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	4,48	1,25	4,00	12,00		
Kurban Toplam	1.99 ve altı	78,00	25,83	10,66	19,00	74,00	4,66	0,01
	2.00 - 2.99 arası	336,00	23,12	8,56	19,00	76,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	22,64	6,43	19,00	58,00		
Zorba Alt Ölçek I	1.99 ve altı	78,00	9,21	5,54	7,00	33,00	7,73	0,00
	2.00 - 2.99 arası	336,00	7,91	2,82	7,00	30,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	7,64	2,24	7,00	29,00		
Zorba Alt Ölçek II	1.99 ve altı	78,00	10,24	5,78	8,00	35,00	8,57	0,00
	2.00 - 2.99 arası	336,00	8,94	3,54	8,00	36,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	8,41	1,90	8,00	24,00		
Zorba Alt Ölçek III	1.99 ve altı	78,00	5,23	3,03	4,00	18,00	7,82	0,00
	2.00 - 2.99 arası	336,00	4,51	1,91	4,00	19,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	4,27	1,23	4,00	18,00		
Zorba Toplam	1.99 ve altı	78,00	24,68	13,44	19,00	83,00	9,10	0,00
	2.00 - 2.99 arası	336,00	21,36	8,05	19,00	85,00		
	3.00 ve üzeri	244,00	20,31	4,53	19,00	53,00		

Araştırmaya katılan öğrencilerin 2010-2011 öğrenim yılı güz dönemi akademik puan ortalamalarına göre hem siber kurban hem de siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. ($p < 0,05$). Not ortalaması 1.99 ve altında olan öğrenciler diğer öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir.

Bu durumda 2010-2011 yılı akademik puan not ortalaması 1.99 ve altında olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre siber zorba ve kurban olma durumlarının en fazla olduğu, not ortalaması 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin ise diğer öğrencilere göre siber zorba ve kurban olma durumlarının en az olduğu saptanmıştır.

Türkiye, KKTC ve yurt dışında henüz siber zorba veya siber kurban olma ile üniversite düzeyi dönemlik akademik puan ortalama arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalar yapılmadığından, araştırma bulgularını destekler nitelikte bilgiler sunulmamıştır. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmanın sunduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Grafik 7. Öğrencilerin 2010-2011 güz dönemi not ortalamalarına göre dağılımı.

Tablo 22. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması Tablo 22.'de verilmiştir.

Ölçek	Gelir Durumu	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	1200 tl ve altı	143	8,90	3,10	7	22	0,39	0,76
	1300 tl – 2300 tl arası	308	8,95	3,85	7	29		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	9,24	3,53	7	25		
	3400 tl ve üzeri	149	9,16	3,50	7	21		
Kurban Alt Ölçek II	1200 tl ve altı	143	8,91	2,60	8	30	0,99	0,40
	1300 tl – 2300 tl arası	308	9,44	3,85	8	34		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	9,44	3,28	8	27		
	3400 tl ve üzeri	149	9,44	2,91	8	22		
Kurban Alt Ölçek III	1200 tl ve altı	143	4,38	1,19	4	14	1,54	0,20
	1300 tl – 2300 tl arası	308	4,67	1,83	4	16		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	4,75	1,69	4	12		
	3400 tl ve üzeri	149	4,62	1,52	4	12		
Kurban Toplam	1200 tl ve altı	143	22,18	6,24	19	62	0,74	0,53
	1300 tl – 2300 tl arası	308	23,07	9,02	19	76		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	23,42	7,78	19	64		
	3400 tl ve üzeri	149	23,23	7,18	19	52		
Zorba Alt Ölçek I	1200 tl ve altı	143	7,45	1,56	7	19	4,86	0,00
	1300 tl – 2300 tl arası	308	7,70	2,36	7	26		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	8,03	3,51	7	33		
	3400 tl ve üzeri	149	8,66	4,15	7	30		
Zorba Alt Ölçek II	1200 tl ve altı	143	8,35	1,86	8	24	5,49	0,00
	1300 tl – 2300 tl arası	308	8,70	3,02	8	30		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	8,72	3,06	8	32		
	3400 tl ve üzeri	149	9,82	5,09	8	36		
Zorba Alt Ölçek III	1200 tl ve altı	143	4,17	0,87	4	12	5,38	0,00
	1300 tl – 2300 tl arası	308	4,36	1,56	4	18		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	4,48	1,89	4	18		
	3400 tl ve üzeri	149	4,97	2,64	4	19		
Zorba Toplam	1200 tl ve altı	143	19,98	4,00	19	55	5,74	0,00
	1300 tl – 2300 tl arası	308	20,77	6,56	19	65		
	2400 tl – 3400 tl arası	200	21,23	7,94	19	83		
	3400 tl ve üzeri	149	23,44	11,34	19	85		

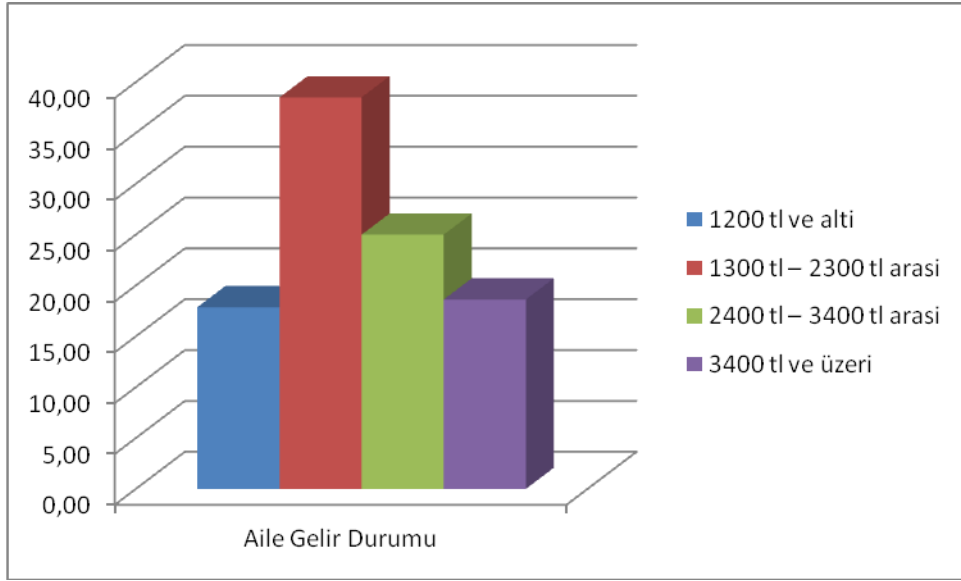
Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre siber kurban ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$) Kurban alt ölçek I, II ve III'te yer alan davranışlar ile öğrencilerin ailelerinin gelir durumları arasında ilişki bulunmamaktadır. Bu da öğrencilerin ailelerinin gelir durumu ile siber kurban olma durumları arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Siber zorba ölçeğine bakıldığında, öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. ($p<0,05$). Bu fark ailelerinin gelir düzeyi 1300 tl – 2300 tl arası ve 3400 tl ve üzerinde olan öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Ailelerinin geliri 1300 tl – 2300 tl arasında değişen öğrenciler, ailelerinin gelir düzeyi 3400 tl ve üzerinde olan öğrencilerden daha düşük puan almıştır. Bu durumda ailelerinin gelir düzeyi 3400tl ve üzeri olan öğrencilerin en fazla siber zorba durumunda olduğu, ailelerinin gelir düzeyi 1200 tl ve altı olan öğrencilerin ise en az siber zorba durumunda olduğu söylenebilir.

Syts (2004) sosyo-ekonomik düzeyle siber zorbalık arasında dolaylı bir ilişki olduğunu belirtmiş ve sosyo-ekonomik düzeyin bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanılma sıklığını dolayısıyla da siber zorba ve siber kurban olma durumunu etkilediğini ifade etmiştir.

Akbulut, Şahin ve Erişti (2010) ise; yüksek sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bireylerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Buna karşın Erdur-Baker ve Kavşut (2007) siber zorbalığın ve siber kurbanların ailenin aylık gelirine göre farklılaşmadığını belirlemiştir.

Grafik 8. Öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre dağılımı.

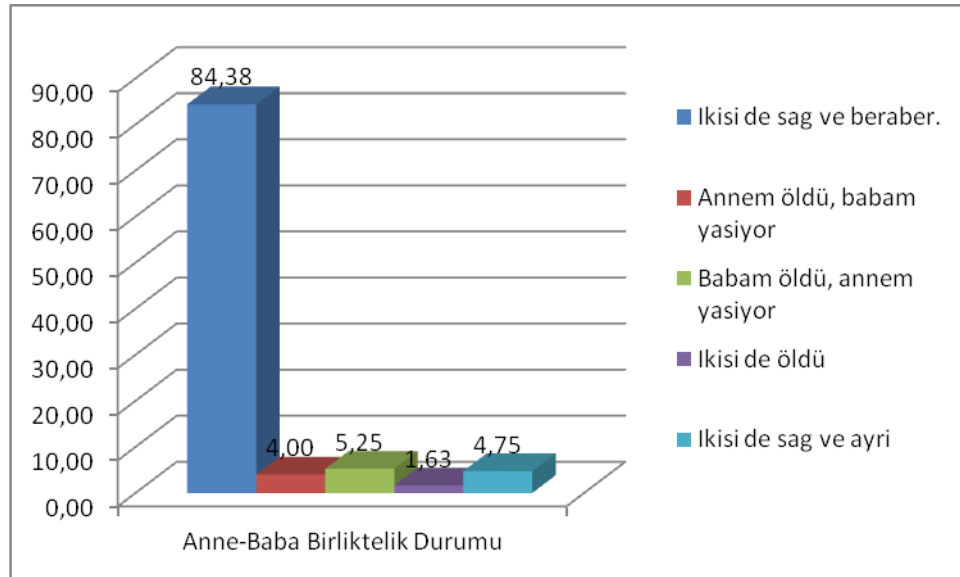
Tablo 23. Öğrencilerin Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 23.'te araştırma kapsamına alınan öğrencilerin anne-baba birliktelik durumuna göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Anne-Baba Birliktelik Dur.	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	İkisi de sağ ve beraber.	675	8,87	3,32	7	28	4,62	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	10,94	5,99	7	29		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	8,98	3,26	7	20		
	İkisi de öldü	13	10,85	6,07	7	21		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	10,24	3,95	7	20		
Kurban Alt Ölçek II	İkisi de sağ ve beraber.	675	9,18	3,02	8	32	4,90	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	10,91	6,01	8	34		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	9,02	1,92	8	16		
	İkisi de öldü	13	10,85	6,24	8	27		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	10,84	4,78	8	30		
Kurban Alt Ölçek III	İkisi de sağ ve beraber.	675	4,53	1,50	4	16	5,41	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	5,41	2,37	4	12		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	4,64	1,28	4	8		
	İkisi de öldü	13	5,31	2,69	4	12		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	5,45	2,66	4	14		
Kurban Toplam	İkisi de sağ ve beraber.	675	22,58	7,25	19	76	5,62	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	27,25	13,61	19	74		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	22,64	5,39	19	36		
	İkisi de öldü	13	27,00	13,90	19	60		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	26,53	10,66	19	62		
Zorba Alt Ölçek I	İkisi de sağ ve beraber.	675	7,74	2,58	7	33	5,89	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	10,00	6,73	7	33		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	8,07	2,71	7	22		
	İkisi de öldü	13	9,31	4,40	7	21		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	8,66	3,93	7	23		
Zorba Alt Ölçek II	İkisi de sağ ve beraber.	675	8,55	2,56	8	36	14,04	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	12,41	8,33	8	35		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	9,67	4,47	8	28		
	İkisi de öldü	13	11,62	7,07	8	28		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	9,39	3,96	8	24		
Zorba Alt Ölçek III	İkisi de sağ ve beraber.	675	4,32	1,40	4	19	8,43	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	5,72	3,64	4	18		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	5,10	3,06	4	18		
	İkisi de öldü	13	5,54	3,10	4	13		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	5,03	2,88	4	18		
Zorba Toplam	İkisi de sağ ve beraber.	675	20,61	6,23	19	85	10,32	0,00
	Annem öldü, babam yaşıyor	32	28,13	17,25	19	83		
	Babam öldü, annem yaşıyor	42	22,83	9,61	19	65		
	İkisi de öldü	13	26,46	14,42	19	62		
	İkisi de sağ ve ayrı	38	23,08	10,41	19	63		

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba birliktelik durumuna göre hem siber kurba hemde siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. ($p>0,05$). Genel olarak annesi ölmüş olan öğrenciler, anne-babaları sağ ve beraber olan öğrencilerden daha yüksek puan almıştır. Bu durum annesi ölmüş, babası yaşıyor konumunda olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre siber zorba ve siber kurban olma durumlarının daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca babası ölmüş, annesi yaşıyor konumunda olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre en az kurban durumunda ve anne babanın ikisi de sağ ve beraber konumunda olan öğrencilerin de en az zorba konumunda olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye, yurt dışı ve KKTC’de yapılan araştırmalar çoğunlukla anne-babanın iş durumu ile siber zorba / siber kurban olma durumunun ilişkisini araştırmaktadır. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmanın sunduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Grafik 9. Öğrencilerin anne-baba birliktelik durumuna göre dağılımı.

Tablo 24. Öğrencilerin Kendisine Ait Bilgisayara Sahip Olup Olmama Durumlarına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

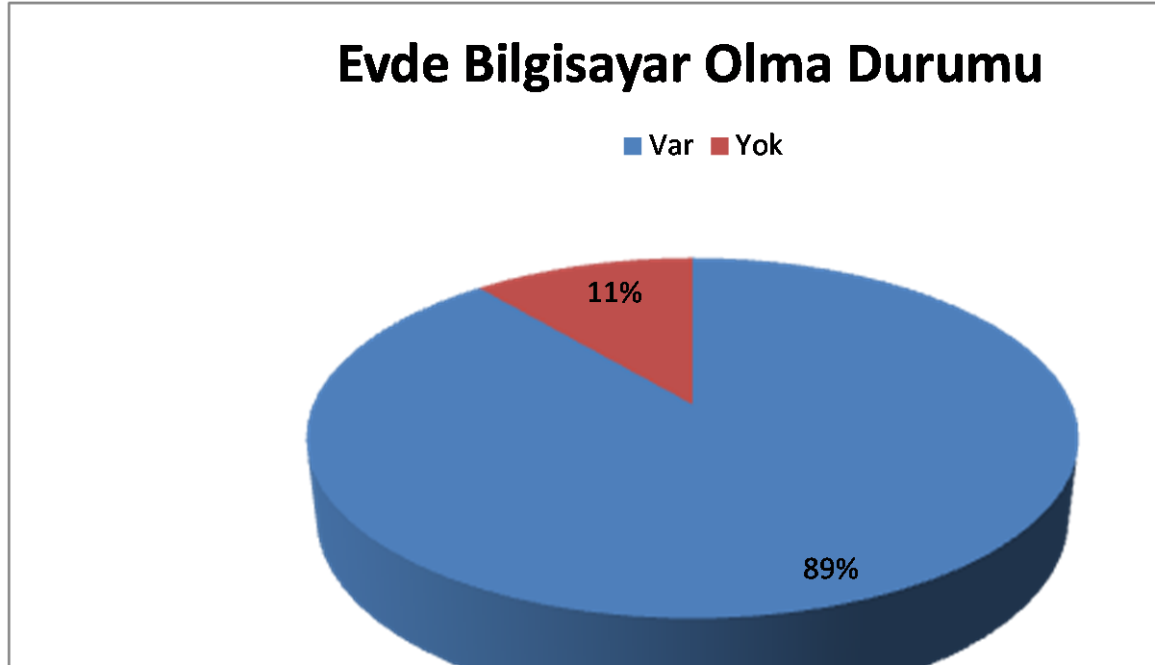
Tablo 24.'te araştırma kapsamına alınan öğrencilerin kendisine ait bilgisayara sahip olup olmama durumlarına, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Şahsi Bilgisayar	N	x	ss	t	p
Kurban	Var	711	9,08	3,52	0,56	0,58
Alt Ölçek I	Yok	89	8,85	4,03		
Kurban	Var	711	9,35	3,22	0,03	0,98
Alt Ölçek II	Yok	89	9,34	4,26		
Kurban	Var	711	4,64	1,59	0,41	0,68
Alt Ölçek III	Yok	89	4,56	1,99		
Kurban	Var	711	23,06	7,68	0,35	0,73
Toplam	Yok	89	22,75	9,77		
Zorba	Var	711	7,97	3,13	1,30	0,19
Alt Ölçek I	Yok	89	7,53	1,63		
Zorba	Var	711	8,90	3,48	1,16	0,25
Alt Ölçek II	Yok	89	8,46	2,45		
Zorba	Var	711	4,50	1,90	1,42	0,16
Alt Ölçek III	Yok	89	4,21	1,02		
Zorba	Var	711	21,37	8,04	1,34	0,18
Toplam	Yok	89	20,20	4,89		

Öğrencilerin Kendisine Ait Bilgisayara Sahip Olup Olmama Durumlarına göre hem siber kurba hemde siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$).

Burnukara P., 2009; araştırma kapsamında yer alan sonuçlara bakacak olursak; ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olma % 89'unun kendisine ait bir cep telefonu olduğu, % 78.4'ünün kendisine ait bir bilgisayarı olduğu, % 97.5'inin de internet kullanıcısı olduğu görülmektedir. Ancak teknoloji kaynaklarına sahip olma durumu ile siber zorba / kurban olma durumu arasındaki ilişkiyi incelenmemiştir.

Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; tarafından ele alınan çalışmada ise; internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile siber zorba ya da kurban olma arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ancak bu iki çalışma da çalışmanın sonuçlarını olumlu veya olumsuz yönde destekler nitelikte değildir. Çünkü araştırmaların çoğunluğuna bakıldığı zaman; teknoloji kaynaklarının kullanım sıklığı veya türü ile siber kurban / zorba olma durumları ilişkisinin incelendiğini görebiliriz.

Grafik 10. Öğrencilerin evde bilgisayara sahip olma durumlarına göre dağılımı.

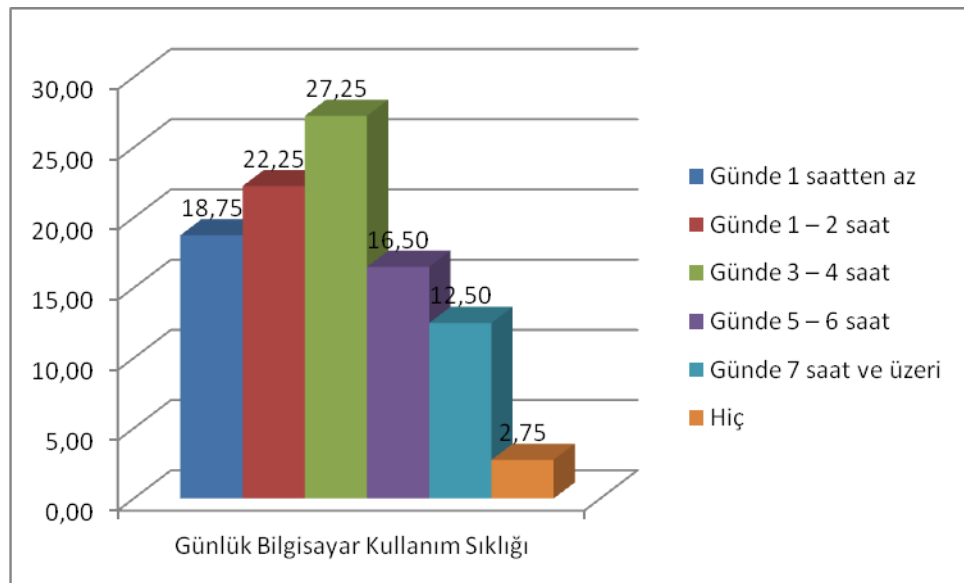
Tablo 25. Öğrencilerin Bilgisayar Kullanım Sıklığına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 25.'te araştırma kapsamına alınan öğrencilerin kendisine ait bilgisayara sahip olup olmama durumlarına göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

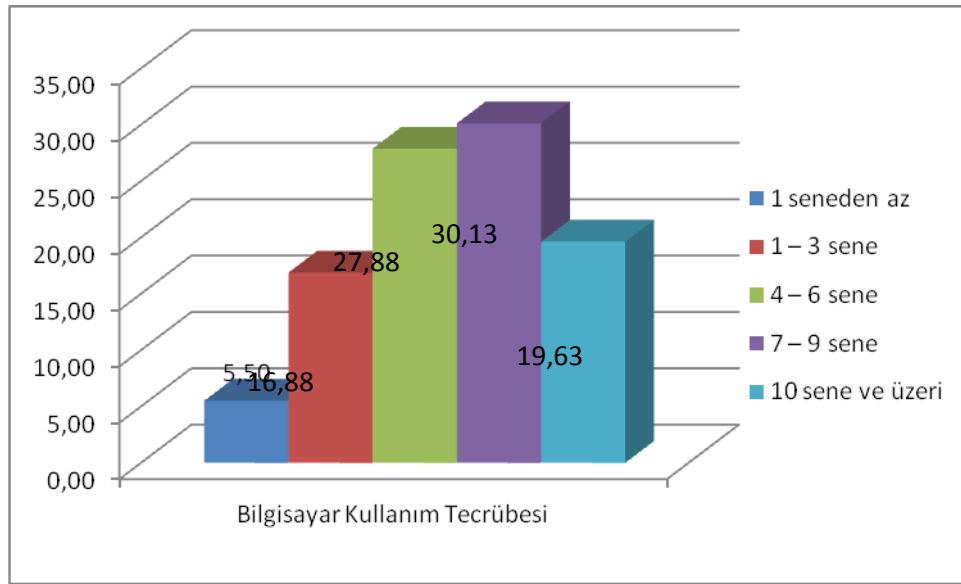
Ölçek	Bil. Kul. Sık.	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	1 seneden az	44	10,09	4,76	7	28	5,53	0,00
	1 – 3 sene	135	10,16	4,90	7	26		
	4 – 6 sene	223	8,79	3,27	7	29		
	7 – 9 sene	241	8,78	2,97	7	23		
	10 sene ve üzeri	157	8,60	2,85	7	21		
Kurban Alt Ölçek II	1 seneden az	44	10,50	5,58	8	32	5,87	0,00
	1 – 3 sene	135	10,34	4,61	8	27		
	4 – 6 sene	223	9,15	3,04	8	34		
	7 – 9 sene	241	9,09	2,73	8	24		
	10 sene ve üzeri	157	8,84	2,07	8	22		
Kurban Alt Ölçek III	1 seneden az	44	5,14	2,73	4	16	6,19	0,00
	1 – 3 sene	135	5,15	2,17	4	12		
	4 – 6 sene	223	4,52	1,47	4	12		
	7 – 9 sene	241	4,52	1,47	4	14		
	10 sene ve üzeri	157	4,35	0,96	4	9		
Kurban Toplam	1 seneden az	44	25,73	12,52	19	76	6,75	0,00
	1 – 3 sene	135	25,64	11,02	19	64		
	4 – 6 sene	223	22,46	7,08	19	74		
	7 – 9 sene	241	22,40	6,61	19	56		
	10 sene ve üzeri	157	21,79	5,07	19	48		
Zorba Alt Ölçek I	1 seneden az	44	9,02	4,70	7	30	2,08	0,08
	1 – 3 sene	135	8,16	3,93	7	33		
	4 – 6 sene	223	7,77	2,65	7	31		
	7 – 9 sene	241	7,74	2,25	7	23		
	10 sene ve üzeri	157	7,88	2,91	7	29		
Zorba Alt Ölçek II	1 seneden az	44	10,61	6,45	8	36	4,50	0,00
	1 – 3 sene	135	9,34	4,31	8	32		
	4 – 6 sene	223	8,57	2,48	8	28		
	7 – 9 sene	241	8,63	2,68	8	30		
	10 sene ve üzeri	157	8,68	3,18	8	35		
Zorba Alt Ölçek III	1 seneden az	44	5,34	3,41	4	19	5,40	0,00
	1 – 3 sene	135	4,87	2,67	4	18		
	4 – 6 sene	223	4,25	1,03	4	15		
	7 – 9 sene	241	4,38	1,63	4	18		
	10 sene ve üzeri	157	4,35	1,27	4	13		
Zorba Toplam	1 seneden az	44	24,98	14,15	19	85	4,04	0,00
	1 – 3 sene	135	22,37	10,36	19	83		
	4 – 6 sene	223	20,59	5,55	19	63		
	7 – 9 sene	241	20,74	6,34	19	63		
	10 sene ve üzeri	157	20,91	6,99	19	67		

Tablo 25.'e bakıldığında araştırma kapsamına alınan öğrencilerin bilgisayar kullanım sıklığına göre siber ortamda cinsel zorba dışındaki ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu fark 1 seneden az ve 1-3 sene arası süredir bilgisayar kullanan öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Bu öğrenciler diğer öğrencilere göre daha yüksek puan almıştır. Bilgisayar kullanım sıklığı 1 seneden az ve 1-3 sene arası olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre siber zorba alt ölçek I davranışları dışında daha fazla siber zorba ve kurban durumunda oldukları saptanmıştır. Bu durum bilgisayar kullanım sıklığı az olan öğrenciler ile bilgisayar kullanma tecrübesi az olan öğrencilerin siber zorba ve kurban olma durumları arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; tarafından ele alınan çalışmada ise; internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile hem siber zorba hem de kurban olma arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarında ise; bilgisayar kullanım tecrübesi az olan öğrenciler hem siber zorba, hem de siber kurban durumundadırlar. Sonuçlara bakacak olursak; bilgisayar kullanım sıklığı az olan öğrencilerin tecrübe eksikliğinden dolayı siber kurban durumunda olduklarını düşünebiliriz.

Grafik 11. Öğrencilerin günlük bilgisayar kullanım sıklığına göre dağılımı

Grafik 12. Öğrencilerin bilgisayar kullanım tecrübelerine göre dağılımı

Tablo 26. Öğrencilerin İnternet Bağlantısına Sahip Olup Olmama Durumlarına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

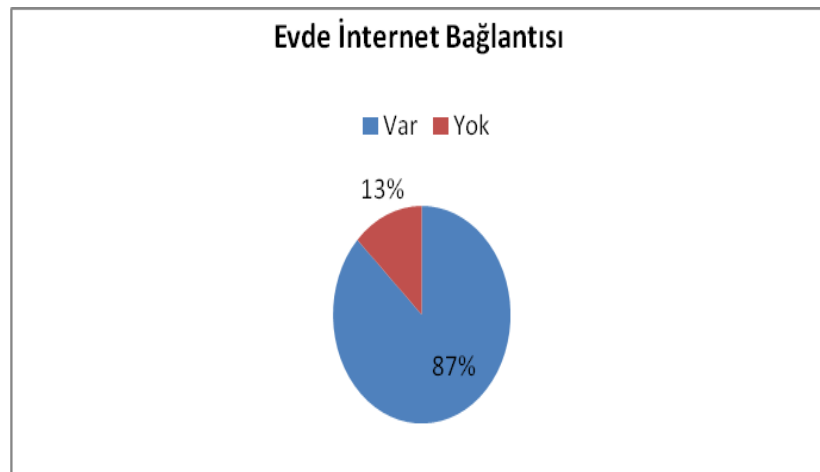
Tablo 26.'da araştırma kapsamına alınan öğrencilerin internet bağlantısına sahip olup olmama durumlarına göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	İnternet Bağlantısı	N	x	ss	t	p
Kurban	Var	697	9,08	3,58	0,57	0,57
Alt Ölçek I	Yok	103	8,86	3,55		
Kurban	Var	697	9,36	3,33	0,34	0,74
Alt Ölçek II	Yok	103	9,24	3,50		
Kurban	Var	697	4,65	1,65	0,76	0,45
Alt Ölçek III	Yok	103	4,51	1,60		
Kurban	Var	697	23,09	7,92	0,56	0,58
Toplam	Yok	103	22,62	8,05		
Zorba	Var	697	7,95	3,11	0,90	0,37
Alt Ölçek I	Yok	103	7,67	2,10		
Zorba	Var	697	8,88	3,45	0,52	0,60
Alt Ölçek II	Yok	103	8,69	2,93		
Zorba	Var	697	4,49	1,88	0,90	0,37
Alt Ölçek III	Yok	103	4,32	1,37		
Zorba	Var	697	21,32	7,96	0,79	0,43
Toplam	Yok	103	20,68	6,24		

Öğrencilerin İnternet Bağlantısına Sahip Olup Olmama Durumlarına göre hem siber kurba hem de siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. ($p>0,05$)

Öğrencilerin siber zorba ve kurban olma durumu ile kendisine ait internet bağlantısına sahip olup olmama durumları arasında ilişki olmadığı söylenebilir. Bu sonuç; öğrencilerin kendilerine ait internet bağlantısı olmaması hali; siber zorba veya siber kurban olma durumlarını etkilemediğini göstermektedir.

Türkiye ve yurt dışında yapılan araştırmalar çoğunlukla internet erişim yeri ile siber zorba / siber kurban olma durumunun ilişkisini araştırmaktadır. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmanın sunduğu bulgular, bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Grafik 13. Öğrencilerin evde internet bağlantısına sahip olma durumuna göre dağılımı.

Tablo 27. Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 27.'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması verilmiştir.

Ölçek	Int. Kul. Sık.	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	1 seneden az	53	9,94	4,79	7	26	2,50	0,04
	1 – 3 sene	152	9,59	4,51	7	28		
	4 – 6 sene	309	8,97	3,36	7	29		
	7 – 9 sene	198	8,68	2,80	7	22		
	10 sene ve üzeri	88	8,69	3,05	7	21		
Kurban Alt Ölçek II	1 seneden az	53	9,81	4,23	8	30	2,13	0,07
	1 – 3 sene	152	9,88	4,34	8	32		
	4 – 6 sene	309	9,30	3,30	8	34		
	7 – 9 sene	198	9,16	2,71	8	22		
	10 sene ve üzeri	88	8,73	1,78	8	16		
Kurban Alt Ölçek III	1 seneden az	53	4,85	1,90	4	14	3,29	0,01
	1 – 3 sene	152	4,94	2,15	4	16		
	4 – 6 sene	309	4,66	1,73	4	14		
	7 – 9 sene	198	4,42	1,13	4	10		
	10 sene ve üzeri	88	4,31	0,88	4	9		
Kurban Toplam	1 seneden az	53	24,60	10,09	19	62	2,75	0,03
	1 – 3 sene	152	24,41	10,47	19	76		
	4 – 6 sene	309	22,94	7,76	19	74		
	7 – 9 sene	198	22,27	6,05	19	52		
	10 sene ve üzeri	88	21,73	4,81	19	43		
Zorba Alt Ölçek I	1 seneden az	53	8,25	3,02	7	19	0,87	0,48
	1 – 3 sene	152	8,18	4,22	7	33		
	4 – 6 sene	309	7,94	2,81	7	33		
	7 – 9 sene	198	7,73	2,27	7	25		
	10 sene ve üzeri	88	7,63	2,51	7	29		
Zorba Alt Ölçek II	1 seneden az	53	9,40	3,87	8	24	1,68	0,15
	1 – 3 sene	152	9,21	4,19	8	36		
	4 – 6 sene	309	8,84	3,50	8	35		
	7 – 9 sene	198	8,75	3,03	8	29		
	10 sene ve üzeri	88	8,18	0,93	8	16		
Zorba Alt Ölçek III	1 seneden az	53	4,85	2,61	4	18	1,62	0,17
	1 – 3 sene	152	4,66	2,31	4	19		
	4 – 6 sene	309	4,45	1,74	4	18		
	7 – 9 sene	198	4,38	1,59	4	15		
	10 sene ve üzeri	88	4,19	0,71	4	8		
Zorba Toplam	1 seneden az	53	22,49	9,08	19	55	1,45	0,22
	1 – 3 sene	152	22,05	9,91	19	85		
	4 – 6 sene	309	21,23	7,77	19	83		
	7 – 9 sene	198	20,86	6,62	19	66		
	10 sene ve üzeri	88	20,00	3,95	19	53		

Tablo 27. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğrencilerin öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre, siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanırken ($p>0,05$), siber ortamda engelleme ve zarar verme (alt ölçek II) kurban dışındaki siber kurban ölçeğinden (alt ölçek I) ve alt ölçeklerinden alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. ($p<0,05$) Bu fark 1 seneden az ve 1-3 sene arası süredir internet kullanan öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Bu öğrenciler diğer öğrencilere göre daha yüksek puan almıştır.

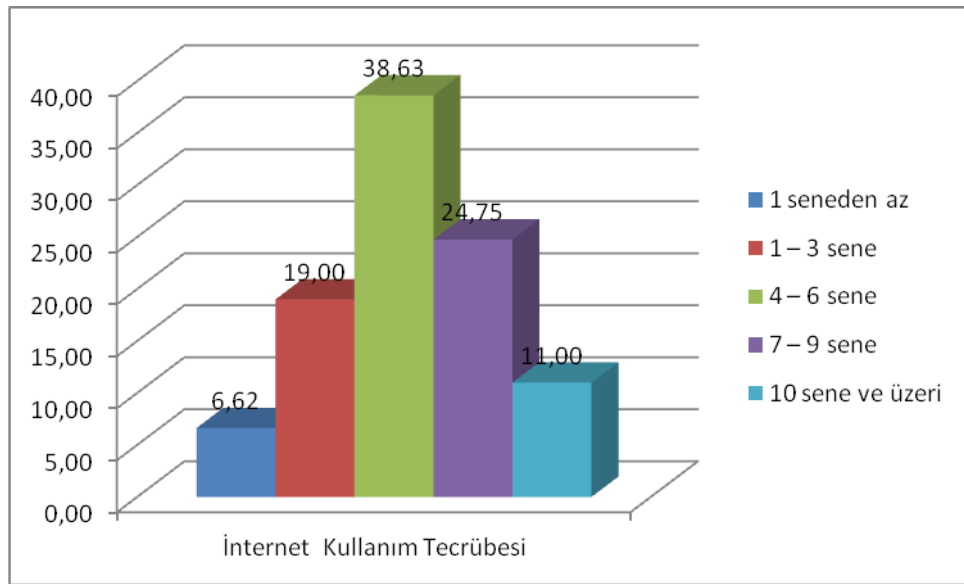
Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre, siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$). Bu durumda; internet kullanım sıklığı ile siber zorba olma durumu arasında ilişki olmadığını söyleyebiliriz.

Siber ortamda engelleme ve zarar verme (alt ölçek II) kurban dışındaki siber kurban ölçeğinden (alt ölçek I) ve alt ölçeklerinden alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$). Bu fark 1 seneden az ve 1-3 sene arası süredir internet kullanan öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Bu öğrenciler diğer öğrencilere göre daha yüksek puan almıştır. İnternet kullanım süresi 1-3 sene arası olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre kurban alt ölçek I ve III davranışları kapsamında daha fazla siber kurban durumunda oldukları saptanmıştır. İnternet kullanım sıklığı / tecrübesi ve siber zorba olma durumu arasında herhangi bir ilişki olduğunu, internet kullanım süresi / tecrübesi az olan öğrencilerin daha fazla siber kurban durumunda olduklarını söyleyebiliriz.

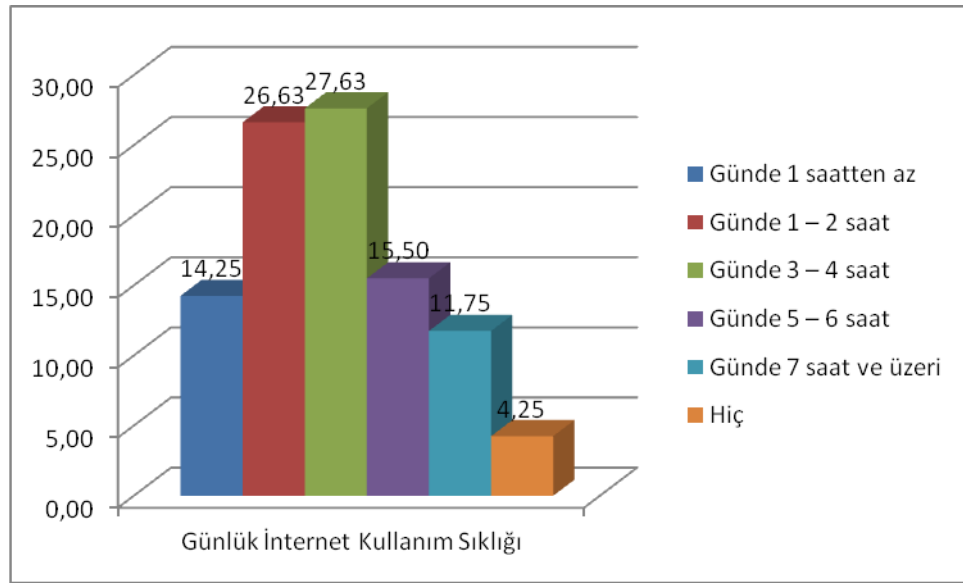
Araştırmalarda ele alınan örneklemin, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma özellikleri ele alındığında; % 97.5'inin de internet kullanıcısı olduğu görülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma özelliklerine ilişkin yapılan pek çok araştırma da çocukların ve ergenlerin iletişim araçlarını yaygın bir biçimde kullandıkları görülmektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Li, 2005;

2001; Syts, 2004; Tahiroğlu ve diğerleri, 2008; Topçu, 2008; Topçu ve Erdur-Baker, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004).

Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; çalışması aynı zamanda, internet temelli iletişim kaynaklarının kullanım sıklığı ile siber zorba veya kurban olma arasında ilişki söz konusudur. Yapılan çalışmada ise internet kullanım sıklığı ile siber zorba olma durumu arasında ilişki söz konusu olmazken, internet kullanım sıklığı ile siber kurban olma durumu arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç; internet ortamında sıklıkla bulunan ve siber kurban olan bireylerin; interneti bilinçli kullanma bilgilerine yeterli oranda sahip olamama durumlarından dolayı siber kurban olduklarını düşünebiliriz.

Grafik 14. Öğrencilerin internet kullanım tecrübelerine göre dağılımı.

Grafik 15. Öğrencilerin günlük internet kullanım sıklığına göre dağılımı

Tablo 28. Öğrencilerin İnternete Erişim Yerine Göre Ölçek ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin internete erişim yerine göre, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama, ölçek toplam puanları ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması Tablo 28.'de verilmiştir.

Ölçek	Int. Eriş. Yer.	N	x	ss	Min.	Max.	F	p
Kurban Alt Ölçek I	Ev	604	8,89	3,22	7	29	6,09	0,00
	Kütüphane	64	10,30	5,16	7	26		
	Internet cafe	51	10,51	5,17	7	25		
	Okul	60	8,82	3,36	7	20		
	Yurt	21	7,14	0,48	7	9		
Kurban Alt Ölçek II	Ev	604	9,21	3,01	8	34	4,92	0,00
	Kütüphane	64	9,94	4,07	8	30		
	Internet cafe	51	11,04	5,76	8	28		
	Okul	60	9,12	3,09	8	22		
	Yurt	21	8,10	0,30	8	9		
Kurban Alt Ölçek III	Ev	604	4,54	1,47	4	16	5,36	0,00
	Kütüphane	64	5,03	2,11	4	14		
	Internet cafe	51	5,47	2,78	4	14		
	Okul	60	4,53	1,46	4	10		
	Yurt	21	4,14	0,48	4	6		
Kurban Toplam	Ev	604	22,64	7,09	19	76	6,21	0,00
	Kütüphane	64	25,27	10,42	19	62		
	Internet cafe	51	27,02	13,13	19	64		
	Okul	60	22,47	7,17	19	49		
	Yurt	21	19,38	0,97	19	22		
Zorba Alt Ölçek I	Ev	604	7,89	2,91	7	33	1,17	0,32
	Kütüphane	64	8,17	3,82	7	31		
	Internet cafe	51	8,53	3,84	7	26		
	Okul	60	7,65	2,54	7	20		
	Yurt	21	7,10	0,30	7	8		
Zorba Alt Ölçek II	Ev	604	8,70	3,04	8	36	2,27	0,06
	Kütüphane	64	9,50	4,25	8	25		
	Internet cafe	51	9,41	4,68	8	30		
	Okul	60	9,57	4,64	8	27		
	Yurt	21	8,00	0,00	8	8		
Zorba Alt Ölçek III	Ev	604	4,43	1,70	4	19	1,22	0,30
	Kütüphane	64	4,58	1,88	4	13		
	Internet cafe	51	4,65	2,48	4	18		
	Okul	60	4,83	2,51	4	14		
	Yurt	21	4,00	0,00	4	4		
Zorba Toplam	Ev	604	21,01	7,33	19	85	1,35	0,25
	Kütüphane	64	22,25	9,09	19	59		
	Internet cafe	51	22,59	10,17	19	62		
	Okul	60	22,05	9,20	19	60		
	Yurt	21	19,10	0,30	19	20		

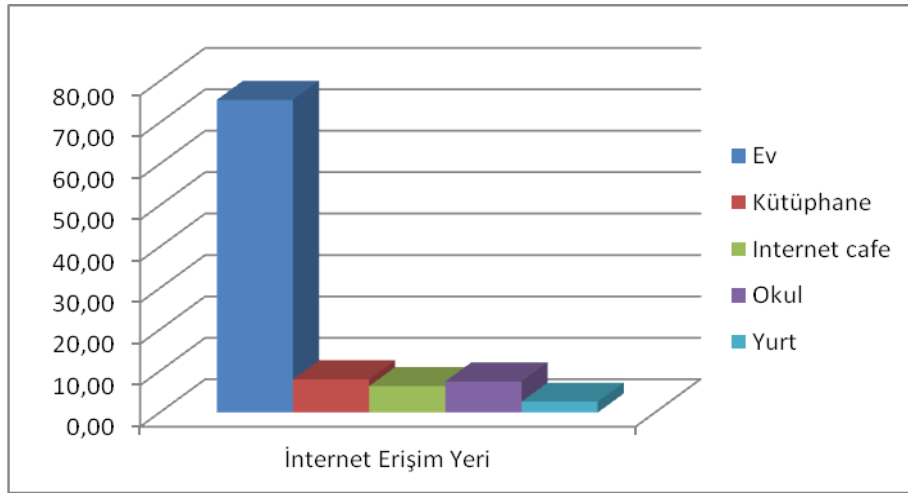
Tablo 28. incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin öğrencilerin internet erişim yerine göre, siber zorba ölçek ve alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Bu durumda öğrencilerin internete erişim yeri ile siber zorba olma durumu arasında ilişki olmadığını söyleyebiliriz.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrencilerin internet erişim yerine göre, siber kurban ölçeğinden ve alt ölçeklerinden alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. ($p<0,05$) Bu fark internet erişimini internet kafelerden sağlayan öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Bu öğrenciler internete diğer yerlerden erişen öğrencilerden daha yüksek puan almıştır. İnternet erişim yeri internet cafe olan öğrencilerin internete farklı yerlerden erişim sağlayan öğrencilere göre daha fazla siber kurban olma durumunda oldukları, internet erişim yeri yurt olan öğrencilerin ise internete farklı yerlerden erişim sağlayan öğrencilere göre daha az siber kurban olma durumunda oldukları saptanmıştır.

Topçu ve Erdur Baker (2007) tarafından 14-19 yaş arası öğrencilerle yapılan araştırmada; öğrencilerin % 51.8'i internete evden, % 21.6'sı okuldan, % 49.4'ü ise internet kafeden bağlandığını ifade etmiştir.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından lise öğrencileriyle yapılan bir başka çalışmada ise; öğrencilerin % 35'i internete evden, % 62'si internet kafeden, % 1'i de okuldan bağlandıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan birçok araştırmalar çoğunlukla; internete erişim yeri yüzdeler oranlarla ifade edilmiş olup, internet erişim yeri ile siber zorba / kurban olma durumu ilişkisi belirtilmemiştir. Dolayısıyla bu konuyu ele alan araştırmanın sunduğu bulgular bilgi birikimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

Grafik 16. Öğrencilerin internet erişimi sağladıkları yerlere göre dağılımı.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar belirtilmiş ve bu sonuçlara ilişkin geliştirilen öneriler sunulmuştur.

KKTC ve Türkiye'deki literatür taraması sonucunda üniversite düzeyindeki bireylerin siber zorba ve siber kurban olma durumlarını belirlemeye yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yapılan araştırmalar ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki bireyleri kapsamaktadır. Bu nedenle; üniversite düzeyinde görülen siber zorbalık olaylarına yönelik bilgi edinme ve bu olayların çeşitli değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla böyle bir araştırmaya gerek duyulmuştur.

5.1. Sonuçlar

- Üniversite öğrencilerin bilgi teknolojilerini kullanım sıklığının her zaman (%37,63) olduğu, bilgi teknolojilerini kullanım amacının ise en yoğun olduğu ilk üç noktanın sırasıyla; spesifik paket program araştırmaları (%97,63), ödev (%69,13) ve son olarak sosyal ağ (%59,00) olduğu saptanmıştır.
- 25 yaş ve üzerinde yer alan öğrenciler diğer yaş grubu öğrencilerine göre hem siber zorba, hem de siber kurban durumunda oldukları saptanmıştır.
- Üniversite öğrencilerin bulundukları sınıflara göre siber zorbalığı uygulama durumlarının ile ilişkisi olmadığı, siber zorbalığa maruz kalma durumları ile ilişkisi olduğu saptanmıştır. Üniversite düzeyi birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre daha fazla siber kurban durumunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre alt ölçek I ve III'te daha fazla siber kurban, alt ölçek I, II ve III'te ise daha fazla oranda siber zorba durumunda oldukları saptanmıştır.
- Öğrencilerin öğrenim görmekte olduğu üniversite kurumu ile siber zorba ve siber kurban olma durumları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. GAÜ üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere göre; hem zorba, hem de kurban olma durumlarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin siber kurban alt ölçeklerindeki davranışlar kapsamında kurban olma durumunun en az olduğu, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin ise siber zorba alt ölçeklerindeki davranışlar kapsamında zorba olma durumunun en az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Siber kurban olma durumu üniversite öğrencilerin öğrenim gördüğü bölüme göre değişiklik göstermediği saptanmıştır. Siber zorba olma durumu ise; bilgisayar ve öğretim teknolojileri bölümünde öğrenim gören öğrenciler diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere göre zorba alt ölçek I ve II'deki davranışlar kapsamında daha fazla siber zorba durumunda olduğu, okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ise diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere göre daha az siber zorba olma durumunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre hem siber kurban hem de siber zorba olma durumları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.
- Öğrencilerin 2009-2010 öğrenim yılı akademik puan ortalamaları ile siber kurban ve siber zorba olma durumları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre; 2009-2010 yılı akademik puan not ortalaması 1.99 ve altında olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre

siber zorba ve kurban olma durumlarının en fazla olduğu, not ortalaması 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin ise diğer öğrencilere göre siber zorba ve kurban olma durumlarının en az olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

- Öğrencilerin 2010-2011 öğrenim yılı akademik puan ortalamaları ile siber kurban ve siber zorba olma durumları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre; 2010-2011 yılı akademik puan not ortalaması 1.99 ve altında olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre siber zorba ve kurban olma durumlarının en fazla olduğu, not ortalaması 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin ise diğer öğrencilere göre siber zorba ve kurban olma durumlarının en az olduğu saptanmıştır.
- Öğrencilerin ailelerinin gelir durumu ile siber kurban olma durumları arasında bir ilişki olmadığı, siber zorba olma durumu ile öğrencilerin ailelerinin gelir durumları arasında ise ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durumda ailelerinin gelir düzeyi 3400tl ve üzeri olan öğrencilerin en fazla siber zorba durumunda olduğu, ailelerinin gelir düzeyi 1200 tl ve altı olan öğrencilerin ise en az siber zorba durumunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Anne baba birliktelik durumu ile siber zorba ve siber kurban olma durumu arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre; annesi ölmüş, babası yaşıyor konumunda olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre siber zorba ve siber kurban olma durumlarının daha yüksek olduğu, ayrıca babası ölmüş, annesi yaşıyor konumunda olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre en az kurban durumunda ve anne babanın ikisi de sağ ve beraber konumunda olan öğrencilerin de en az zorba konumunda olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.
- Öğrencilerin siber kurban ve zorba olma durumları ile öğrencilerin kendilerine ait bilgisayara sahip olma durumu arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.

- Bilgisayar kullanım sıklığı ile siber zorba ve siber kurban olma durumu arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre; bilgisayar kullanım sıklığı 1 seneden az ve 1-3 sene arası olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre siber zorba alt ölçek I davranışları dışında daha fazla siber zorba ve kurban durumunda oldukları saptanmıştır. Böylelikle; bilgisayar kullanım sıklığı az olan öğrenciler ile bilgisayar kullanma tecrübesi az olan öğrencilerin siber zorba ve kurban olma durumları arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Öğrencilerin siber zorba ve siber kurban olma durumu ile kendisine ait internet bağlantısına sahip olma durumları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.
- İnternet kullanım sıklığı ile siber kurban olma durumu arasında ilişki olmadığı, internet kullanım sıklığı / tecrübesi ve siber zorba olma durumu arasında herhangi bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre; internet kullanım süresi / tecrübesi az olan öğrencilerin daha fazla siber kurban durumunda oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- Öğrencilerin internete erişim yeri ile siber zorba olma durumu arasında ilişki olmadığı, internete erişim yeri ile siber kurban olma durumunun ilişkili olduğu saptanmıştır. İnternet erişim yeri internet cafe olan öğrencilerin internete farklı yerlerden erişim sağlayan öğrencilere göre daha fazla siber kurban olma durumunda oldukları saptanırken, internet erişim yeri yurt olan öğrencilerin ise internete farklı yerlerden erişim sağlayan öğrencilere göre daha az siber kurban olma durumunda oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

- Araştırmada, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama durumunun kızlara oranla erkeklerde daha fazla olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla daha ileride siber ortamda gerçekleşen siber zorbalığı önlemeye yönelik programlarda, her iki cinsiyet için farklı türden müdahale yöntemlerinin planlanması önerilebilir.
- Yapılan araştırma; siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalığı uygulama durumlarının sıklığı ile ilişki içermekte olup; bu davranışların hangi ortamlarda uygulandığını, bu davranışlara hangi ortamlarda maruz kalındığını içermemektedir. Bu nedenle; daha sonraki araştırmalarda siber ortamda bu türden davranışlarla nerelerde karşılaşıldığı konusunun ele alınmasında fayda vardır.
- Yapılan çalışma daha da genişletilerek diğer ülkelerdeki üniversite kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilere uygulanıp, bu konuya ilişkin daha kapsamlı istatistiklere ve genellemelere varılabilir.
- Yapılan çalışma; nicel bir çalışmadır ve bu yüzden katılımcıların siber zorbalık ile ilgili bireysel yaşantılarını yansıtmamaktadır. Bu konuda yapılacak nitel çalışmaların; nitel - nicel çalışmaların ilişkisini ortaya koyacağından faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Araştırmada ele alınan ölçek maddeleri 19 adetten oluşmakta ve siber ortamda gerçekleştirebilecek tüm davranışları içermemektedir. Daha ileriki çalışmalarda siber ortamda zorbalığa maruz kalma ve gösterme türlerini incelemek için SMS, anlık mesajlaşma, e-posta, forum siteleri ve sohbet odaları gibi siber zorbalık türlerinin ayrıntılı olarak ele alınması siber zorbalığın yaygınlığına ilişkin daha detaylı bilgiler sağlayabilir.

- Araştırma sonuçlarına dayanılarak; şiddet ve saldırganca davranış durumlarının en aza indirgenmesi açısından eğitimde program geliştirme çalışmaları yapıp, eğitim kurumlarımızda konu alanına yönelik ders içerikleri hazırlanabilir. Böylelikle bireylerin siber zorba ve kurban olma durumları bilinç durumlarının artması ile birlikte azalabilir.
- Aile, öğretmen, okul psikolojik danışmanı ve yöneticilerin siber zorba ve siber kurban olma durumunun teknolojik aygıtlar yoluyla gerçekleştiğinin bilincine varıp, teknolojik okuryazarlık düzeylerini artırmaları gerektirmektedir.
- Öğrencilerle ilişkisi olan öğretmenin, yöneticilerin, okul psikolojik danışmanının, ailelerin ve eğitim sistemi içerisinde olan ilgililerin zorbalık konusunda duyarlı olması ve bu sorunun çözülmesi için gerekli hassasiyeti göstermesi gerekmektedir. İlgili kişilerin bu hassasiyeti göstermeleri için zorbalık hakkında gerekli bilgiye sahip olmaları ve bu sorunlarla karşılaştıklarında neler yapabilecekleri konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. (Ayas, 2008). Bu nedenle öğretmen, yönetici, okul psikolojik danışmanı ve ailelere yönelik siber zorbalık konusunda bilgilendirici konferanslar yapılabilir.
- Siber Zorbalığı Önleme Kurumlarının ailelere, öğretmenlere, okul yönetimlerine ve öğrencilere bu konuda gerekli bilgi, beceri ve davranışlar kazandıracak etkinlikler düzenlemesi gerekmektedir. Böylelikle toplumun her kesiti yasal suç olan siber zorbalık hakkında bilgi edip, kendini güvende hissetmek için önlemler geliştirecektir.
- Çocukların Online Korunması (COP) ve TNET Aile Koruma Şifresi gibi sitelerin yaygınlaştırılması ve bireylerin bilinçli olarak internet kullanımının sağlanması gerekmektedir.

- İnternet servis sağlayıcılarının “Bireyleri Siber Suçlardan Koruma Paketleri” geliştirmesi ve bu tür programların kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Aynı araştırma Kıbrıs Rum kesimine de uygulanarak yeni bulgular elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- [1] AİBÜ, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2 (2007), 190-202
- [2] A. Januszewski, M. Molenda, Educational technology: A definition with commentary, New York: Lawrence Erlbaum Associates, 2008.
- [3] Arıca ve diğerleri, 2008; Dilmaç, 2009; Topçu 2008.
- [4] Arıca, O.T. (2009). Üniversite Öğrencilerindeki Siber Zorbalık Davranışlarının Bir Yordayıcısı Olarak Psikiyatrik Belirtiler. <http://www.ejer.com.tr/tr/index.php?git=22&kategori=66&makale=618> (Erişim tarihi: 26 Aralık 2010)
- [5] Ayas, T., Horzum M.B. (2010, Ocak-Şubat-Mart). Siber Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması. *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 19, 1-15.
- [6] Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi Özet Bulguları. EU Kids Online. www.eukidsonline.net. (Erişim tarihi: 12 Şubat 2011)
- [7] Bauman, S. (2007). Cyberbullying: a Virtual Menace. *National Coalition Against Bullying National Conference*, 2-4 Kasım, Melbourne.
- [8] Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- [9] Beran, T. & Li, Q. (2007). The Relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*, December 2007, 1 (2): 15-33.
- [9] Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental Review*, 27(1), 90-126.
- [10] Burnukara, P. *İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Siber Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.
- [11] Campbel, M.A. (2005). Cyber Bullying: An old problem in e new guise? *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 15, 68-76.
- [12] Coşkun, G. (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile problemli internet kullanımları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- [13] Craig, W. M. (1998). The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety And Aggression In Elementary School Children. *Personality And Individual Differences*, 24, 123-130.
- [14] Craig, W. M., Pepler, D. J. (2003). Identifying And Targeting Risk For Involvement In Bullying And Victimization. *The Canadian Journal Of Psychiatry*, 48, 577-582.
- [15] Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları ile Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Başetme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [16] Çetinkaya, B. (2010) *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [17] Çiftçi, S. (2010). 9. Sınıf Öğrencilerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi).

- [18] Dan Espelage & Smith Swearer, Research on School Bullying and Victimization: What Have We Learned and Where Do We Go From Here, *School Psychology Review*, Vol, 32 Num 3, 2003, p. 377.
- [19] Deryakulu, D. (2008.) **Bilişim Teknolojileri Öğretiminde Sosyo-Psikolojik Değişkenler** 1. Baskı Ankara: Maya Akademi. (106)
- [20] Deveci, H., Karadağ, R. & Yılmaz, F. (Bahar 2008) İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7 S. 24, 351 - 368.
- [21] Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: A preliminary report on collage students. **Educational Sciences / Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri : Theory & Practise**, 9 (3): 1307-1325.
- [22] *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*
- [23] ENGLANDER, E. & MULDOWNNEY, A.M. (2007). Just Turn The Darn Thing Off: Understanding Cyberbullying. Proceedings of Persistently Safe Schools: **The 2007 National Conference on Safe Schools and Communities**, 21, 83- 91.
- [24] Erdur-Baker, Ö., Yerin-Güneri, O. ve Akbaba-Altun, S. (2006). Bilgi ve iletişim teknolojileri çocukları ve gençleri nasıl etkiliyor? **Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler**. 28-31 Mart. İstanbul: Unicef, 202-210.
- [25] Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Cyber bullying: a new face of peer bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- [26] Erdur-Baker, Ö. (2007). **Cyber bullying and its correlation to traditional bullying, gender, and frequent and risky usage of internet mediated communication tools**. Unpublished manuscript, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- [27] Erdur-Baker, Ö., ve Kavşut F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- [28] Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyber bullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet mediated communication tools. **New Media and Society**, 12(1), 109-125.
- [29] Güvenir, T. (2005). Okulda Akran İstismarı. (1. Baskı). Ankara: Kök yayınları.
- [30] Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2006). **Cyberbullying Emotional And Psychological Consequences**. http://www.cyberbullying.us/cyberbullying_emotional_consequences.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Mart 2011)
- [31] Hinduja,S., Patchin, J.W. (2010). **Cyberbullying Victimization**. Cyberbullying Research Center. <http://www.cyberbullying.us/research.php> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2011)
- [32] Hürriyet, "Liselilerin Çılgınlığı", 22 Eylül 2006 (Erişim tarihi: 18 Ocak 2011)
- [33] İnan, Z. H. (2005). Okullarda Çocuklar Arası Zorbalık, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 22, 161-170.
- [34] İ-Safe (2004). **National i-SAFE survey finds over half of students are being haressed online**. http://www.isafe.org/imgs/pdf/outreach_press/internet_bulyying.pdf. (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2010)
- [35] Kapçı, G.E. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt: 37, sayı:1, 1-13.

- [36] Kapçı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 37 (1): 1-13.
- [37] Karasar, N. (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara, 14. Baskı, 81.
- [38] Kartal, Hülya. Bilgin Asude (Yaz, 2009). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yönelik Görüşleri. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 7(3), 539-562
- [39] Katzer, C., Fetchenhauer, D.& Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the victims? A comparison of victimization in internet chatrooms and victimization in school. **Journal of Media Psychology**, 21(1), 25–36.
- [40] Kayaş, 2006.
- [41] Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kurumsal Bir Yaklaşım. **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 30 (1): 47-70.
- [42] Koç, Z. (2006). **Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması**. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [43] Kowalski, R.M. ve Limber, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students. **Journal of Adolescent Health**, 41, 22-30.
- [44] Li, Q. (2005a). Cyberbullying in schools: Nature and extent of Canadian adolescents' experience. **Annual Conference of AERA**, April 2005, Montreal.
- [45] Li, Q. (2005). *New Bottle But Old Wine: A Research of Cyber Bullying in Schools. Computers in Human Behavior*. www.elsevier.com/locate/comphumbeh, (Erişim tarihi: 13 Ocak 2011)
- [46] Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools;A Research of Gender Differences. **School Psychology International Copyright**, 27, (2), 157–170.
- [47] Madell, D., & Muncer, S. (2004). Back from the beach but hanging on the telephone? English adolescents' attitudes and experiences of mobile phones and the internet. **Cyberpsychology & Behavior**, 7 (3), 359-367.
- [48] M.E.B & UNICEF (28-31 Mart 2006). **Şiddet ve Okul: Okul Çerçevesinde Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler**. Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Kitabı, İstanbul.
- [49] Media Awareness Network (2000). Canada's children in a wired: the parent's view. http://www.mediaawareness.ca/english/resources/special_initiatives/surveyresources/parents_survey/upload/Canada-s-Children-In-A-Wired-World-The-Parents-View-Final-Report-PDF.pdf (Erişim tarihi: 26 Mart 2011)
- [50] Michele Ybarra & Kimberly Mitchell, Online Aggressor/targets, Aggressors, and Targets: A Comparison of Associated Youth Characteristics, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, Vol 45, Num 7, 2004, p. 1370.
- [51] Microsoft (2009). **%29 of European Teenagers are Victims of Online Bullying**, Microsoft Europe, Middle East and Africa (EMEA), <http://www.microsoft.com> (Erişim tarihi: 13 Şubat 2011)
- [52] Munro, K. (2002). **Conflict In Cyberspace: How To Resolve Conflict Online. The Psychology Of Cyberspace**. <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/conflict.html>, (Erişim tarihi:11 Ocak 2011)
- [53] Neary, A., Joseph, S. (1994). Peer Victimization And Its Relationship To Self Concept And Depression Among Schoolgirls. **Personality and Individual Differences**, 16, 183-186.

- [54] Norşenli, F. (2009). **Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenciler Arasında Yaşanan Şiddetin Türü, Yaşanma Sıklığı ve Nedenleri** (Ankara İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [55] Oktal, Ö. (1999). Yönetici Eğitiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı ve İnternet Tabanlı Eğitim Programına Yönelik Bir Model Önerisi (Yayımlanmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi.)
- [56] Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. **Educational Leadership**, 60(6), 12-17.
- [57] Olweus, D. (2005). Bullying at school. What we know and what we can do. (24. Baskı) İngiltere: Blackwell Publishing Ltd.
- [58] Öksüzler, İ (2010). **Okullarda Bilgi Teknolojilerinin Zararlı Çocuğu Siber Zorbalık**. Bahçeşehir Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü Bilgi Teknolojileri. (Yüksek Lisans Programı)
- [59] Özen, D.Ş., Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik İmgesi ile İlişkisi, **Türk Psikoloji Dergisi**, Cilt 21, Sayı 58, 2006, S. 80.
- [60] Ponsford, J. (2007). The future of adolescent female cyber-bullying: **Electronic media's effect on aggressive female communication**, Honour Thesis, Texas State University, Texas.
- [61] Richard, A & Belmont, G. (2009). Harresment in virtual world calls for sanctions in the "real" world. **İchay & Mullenex Advocats**, May 2009: 1-2.
- [62] Sameer Hinduja, Ph.D. and Justin W. Patchin, Ph.D. **Cyber Bullying Identification, Prevention, and Response**. Cyberbullying Research Center. <http://www.cyberbullying.us>. (Erişim tarihi: 20 Mart 2011)
- [63] Sarıcı, K.B. (2009) **Gençlerin İnternet Sohbet Ortamlarında Kurdukları Arkadaşlıklar: Siber Arkadaşlık Fenomeni Üzerine Bir Araştırma**. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- [64] Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). **An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying**. [https://www.warwickshire.gov.uk/Web/corporate/pages.nsf/Links/1301BDA3D993CD7D8025707D002A3372/\\$file/42+ABA+cyberbullying+research.pdf](https://www.warwickshire.gov.uk/Web/corporate/pages.nsf/Links/1301BDA3D993CD7D8025707D002A3372/$file/42+ABA+cyberbullying+research.pdf). (Erişim tarihi: 11 Eylül 2011)
- [66] Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008). Cyberbullying, its forms and impact in secondary school pupils. **The Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 49, 376-385.
- [67] Stys, Y. (2004). *Beyond The Schoolyard: Examining Electronic Bullying Among Canadian Youth*. Master's Thesis, Carleton University, Ottawa, Ontario.
- [68] Şahin, M., Sarı S.V., Özer, Ö. & Er, S.H. (Mayıs 2010). Lise Öğrencilerinin siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri. **Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:21**, ss. 258-259.
- [69] Tahiroglu, A.Y. , Çelik, G.G., Uzel, M. , Özcan, N. ,& Avci, A. (2008). Internet use among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(5), 537-543.
- [70] Topçu, Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2007). Geleneksel akran zorbalığının, siber zorbalığının ve bu iki tip zorbalık türü arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. **16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı**. Tokat, 255.
- [71] Topçu Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2007). Yüz Yüze Gerçekleştirilen Akran Zorbalığı İle Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. **16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, 456-461, Tokat.

[72] Tor, H. & Sargın N. (2005) İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Okuyan Öğrencilerin Şiddet Hakkındaki Görüşleri. **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Denizli: 28 – 30 Eylül 2005, 751 – 756

[73] TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). **Bilişim Teknolojileri Kullanımı**. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=60&ust_id=2 (Erişim tarihi: 19 Mart 2011)

[74] Verimli, 2006; Akgündüz, Oral ve Avanoğlu, 2006

[75] Willard, N. (2005). **Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats**. <http://www.cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Ocak 2011)

[76] Willard, N. An educator's guide to cyberbullying and cyberthreats. Center for Safe and Responsible Internet Use. http://www.asdk12org/MiddleLink/AVB/bully_topics/EducatorsGuide_Cyberbullying.pdf (Erişim tarihi: 26 Şubat 2011)

[77] Williams, K.R., & Guerra, G.N. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. **Journal of Adolescent Health**, 41, 14–21.

[78] Ybarra, M.L., Mitchell, K.J., Wolak, J. & Finkelhor, D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to internet harassment: **Findings from the second youth Internet safety survey**. *Pediatrics*, 118, 1169-1177.

[79] http://www.akiloyunlariakademisi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=317:haber&catid=37:haberler&Itemid=84 (Erişim tarihi: 25 Mart 2011)

[80] <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=306511> (Erişim tarihi: 26 Mart 2011)

[81] <http://en.wikipedia.org/wiki/Cyber-bullying> (Erişim tarihi: 26 Aralık 2010)

[82] www.eukidsonline.net. (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2011)

[83] <http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/> (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2011)

[84] <http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/basin.html> (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2011)

EKLER**EK-1:** Sayın Dr. Tuncay AYAS'tan Ölçek Kullanımına İlişkin Alınan İzin

Geliştirmiş olduğumuz SIBER ZORBA/KURBAN ÖLÇEĞİ'nin KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Eğitimde Program Geliştirme ve Öğretimi Ana Bilim Dalında; "Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık Davranışları Sergileme Durumunu Belirleme" konusunda Gökçe ÇAKARTAŞ tarafından yapılacak yüksek lisans tezinde kullanılmasında herhangi bir sakınca yoktur.

Dr. Tuncay AYAS

7) 2010 – 2011 Öğretim Yılı Güz Dönemine Ait Akademik Not Ortalamanız:

8) Ailenizin ortalama aylık gelirini işaretleyiniz.

- (a) 1200 tl ve altı
- (b) 1300 tl – 2300 tl arası
- (c) 2400 tl – 3400 tl arası
- (d) 3400 tl ve üzeri

9) Anne – babanızın birliktelik durumu:

- (a) İkisi de sağ ve beraber.
- (b) Annem öldü, babam yaşıyor.
- (c) Babam öldü, annem yaşıyor.
- (d) İkisi de öldü.
- (e) İkisi de sağ ve ayrı.

10) Kendinize ait bilgisayarınız var mı? (a) Evet (b) Hayır

Evetse; bilgisayarı hangi sıklıkta kullanıyorsunuz?

- (a) Günde 1 saatten az
- (b) Günde 1 – 2 saat
- (c) Günde 3 – 4 saat
- (d) Günde 5 – 6 saat
- (e) Günde 7 saat ve üzeri
- (f) Hiç

11) Kaç senedir bilgisayar kullanıyorsunuz?

- (a) 1 seneden az (b) 1 – 3 sene (c) 4 – 6 sene (d) 7 – 9 sene (e) 10 sene ve üzeri

12) İnternet bağlantınız var mı? (a) Evet (b) Hayır

Evetse; interneti hangi sıklıkta kullanıyorsunuz?

- (a) Günde bir saatten az
- (b) Günde 1 – 2 saat
- (c) Günde 3 – 4 saat
- (d) Günde 5 – 6 saat

(e) Günde 7 saat ve üzeri

(f) Hiç

13) Kaç senedir internet kullanıyorsunuz?

(a) 1 seneden az (b) 1 – 3 sene (c) 4 – 6 sene (d) 7 – 9 sene (e) 10 sene ve üzeri

14) İnternete en sık olarak erişim sağladığınız mekânı işaretleyiniz. [Tek seçenek işaretleyiniz]

(a) Ev

(b) Kütüphane

(c) İnternet cafe

(d) Okul

(e) Diğer [Yazınız lütfen]

15) Bilgi teknolojileri kaynaklarını genellikle hangi amaçla kullanıyorsunuz? [Uygun olanları işaretleyiniz.]

(a) Oyun

(b) Sohbet odaları (Msn, ıcq ...)

(c) Form – tartışma formları

(d) Mail

(e) Sosyal ağ (Facebook, skype, twitter.. vb)

(f) Ödev

(g) Veri tabanları (Hakemli makale, dergi, tez ve kitap kaynaklarına ulaşma...)

(h) Program indirme

(ı) Alışveriş

(j) Bankacılık – fatura ödeme

(k) Gezinme (Surf)

(l) Bloglar (İnternet günlükleri)

Diğer [Yazınız lütfen]

16) Bilgi teknolojileri kaynaklarını kullanım sıklığınız nedir?

(a) Her zaman

(b) Nadiren

(c) Sık sık

(d) Çok sık

(e) Hiç

“Bana yapıldı” ve “Ben yaptım” sütunlarında bulunan ve sizin için uygun olduğunu düşündüğünüz ölçek maddeleri için (X) işareti koyunuz lütfen.

Madde No	ÖLÇEK MADDELERİ	BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.										
2	İnternet / telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.										
3	İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.										
4	İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.										
5	Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.										
6	İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.										
7	Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.										
8	Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma										
9	Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.										
10	Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama										
11	Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama										
12	Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.										
13	Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.										
14	Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.										
15	Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.										
16	Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme										
17	Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.										
18	Kasıtlı olarak virüslü mail yollama										
19	Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri siber ortamda yayma.										

Çok teşekkür ederim.